

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**TALVITAKTIIKAN JA TALVIKOULUTUKSEN ILMENEMINEN RUKAJÄRVEN
SUUNNALLA 1941–1942**

Pro gradu -tutkielma

Yliluutnantti
Matti Kauppila

Sotatieteiden maisterikurssi 3
Viestiopintosuunta

Huhtikuu 2014

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi	Linja
Sotatieteiden maisterikurssi 3	Maavoimat/viestiopintosuunta
Tekijä	
Yliluutnantti Matti Kauppila	
Tutkielman nimi	
TALVITAKTIIKAN JA TALVIKOULUTUKSEN ILMENEMINEN RUKAJÄRVEN SUUNNALLA 1941–1942	
Oppiaine, johon työ liittyy	Säilytyspaikka
Sotahistoria	Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika	Tekstisivuja 86 Liitesivuja 25
Huhtikuu 2014	
TIIVISTELMÄ	
<p>Kun jatkosota syttyi kesällä vuonna 1941, 14. Divisioonaa lähti hyökkäykseen kohti itää Rukajärven suuntaan Kuhmon tasalta. Divisioonaa eteni vaativien taisteluiden jälkeen Rukajärven tasalle, josta se 11.9.1941 valmistautui jatkamaan hyökkäystä edelleen itään päin. Suomen ulkopoliittisen painostuksen takia 14. Divisioonaa hyökkäyksen jatkaminen kiellettiin ja se ryhmittyi noin 200 kilometrin mittaiselle puolustuslohkelle, jossa puolustus toteutettiin kenttäpartiolinjoilla ja niiden välisillä yhteyspartioilla. Talvella vihollisen alueelle lähetettiin tiedustelupartioita, joiden tehtävänä oli selvittää vihollisen vahvuus, ryhmitys ja varustus. Partiointitehtävät muodostuivat usein väkivaltaisen tiedustelun luonteiseksi. Rintamalle tuotiin henkilötäydennyskeskuksista uusia asevelvollisia, jotka piti kouluttaa vallitsevan taistelutalanteen ja olosuhteiden edellyttämällä tavalla. Talvikoulutusta annettiin koulutuskeskuksissa, henkilötäydennyskeskuksissa sekä rintamalla. Taisteluista irti olevien joukkojen suorituskykyä pyrittiin ylläpitämään koulutuksella, koska kuri oli selvästi laskenut taisteluiden muututtua passiivisemmiksi.</p> <p>Tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmänä on kvalitatiivinen asiakirjatutkimus. Tutkimuksessa on käytetty pääaineistoina suomalaisia arkistoasiakirjoja, aikakauteen liittyviä tutkimuksia ja kirjallisuutta. Arkistoasiakirjoista tärkeimmiksi osoittautuivat 14. Divisioonaa so- tapäiväkirjat, koulutustoimisto x:n asiakirjat, 10. Prikaatin asiakirjat sekä kotijoukkojen esikunnan koulutustoimiston asiakirjat. Tutkimuksen keskeisimpiä kysymyksiä ovat, miten talvitaktiikka ja talvikoulutus ilmenivät Rukajärven suunnalla 1941–1942, mikä oli jalkaväen talvikoulutuksen päämäärä 1920 ja 1930 -luvulla sekä miten talvisota vaikutti jalkaväen talvikoulutukseen välirauhan aikana. Rukajärven suunnan talvitaktiikan ja talvikoulutuksen tutkimisessa perehdyttiin 14. Divisioonaa jalkaväkijoukkojen toimintaan talvella. Toimintaa verrattiin 1920 ja 1930 -lukujen talvikoulutukseen sekä talvikoulutusta käsitteleviin oppaisiin, jolloin voitiin vastata asetettuihin kysymyksiin. Tutkimustyötä haittasi se, ettei talvikoulutusta näin laajasti ollut aikaisemmin tutkittu. Tutkimuksessa ilmeni, että 1920-luvulla talvikoulutuksen tavoitteita ei ollut määritelty erikseen, mutta 1930-luvulla jalkaväen talvikoulutukselle määritettiin selkeät päämäärät. Talvikoulutukselle ei välirauhan aikana määritetty erillistä talvikoulutusohjetta, joka olisi ollut yhtenäinen kaikissa koulutusyksiköissä. Jatkosodan aikana jalkaväen koulutuskeskuksissa olivat käytössä yhteiset talvikoulutusohjeet. Rukajärven suunnalla taisteluista irti oleville joukoille annettiin omat talvikoulutusohjeet. Talvitaktiikassa ilmeni useita talvikoulutusohjeiden mukaisesti ja vastaisesti suoritettuja toimenpiteitä. Tutkimuksessa tarkastellaan, miten aikaisemmin annettu talvikoulutus ilmeni taistelutal- kentällä sekä millaista talvikoulutusta jatkosodan aikana annettiin koulutuskeskuksissa, henkilötäydennyskeskuksissa sekä taisteluista irti oleville joukoille rintamalla 1941–1942.</p>	
AVAINSANAT	
14. Divisioonaa, talvitaktiikka, talvikoulutus, jalkaväki, jatkosota	

TALVITAKTIIKAN JA TALVIKOULUTUKSEN ILMENEMINEN RUKAJÄRVEN SUUNNALLA 1941–1942

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen päämäärä	1
1.2 Tutkimuksen tutkimusongelma, rajaukset ja rakenne	2
1.3 Lähdeaineisto	4
1.4 Peruskäsitteiden määrittely	5
2. JALKAVÄEN TALVITAKTIikka JA TALVIKOULUTUS 1920 JA 1930 - LUVUILLA	7
2.1 Talvitaktiikan kehittäminen 1920-luvulla	7
2.2 Jalkaväen talvikoulutus 1920-luvulla.....	9
2.3 Talvikoulutuksen suuntaviivat 1930-luvulla.....	12
2.4 Mitä on talvitaktiikka?	14
2.5 Varusmiesten talvikoulutuksen tavoitteet ja päämäärä 1930-luvulla	16
2.6 Kainuun suojeluskuntapiirin talvikoulutus	22
2.7 Talvisotaharjoitukset	24
3. TALVISODAN VAIKUTUS JALKAVÄEN TALVIKOULUTUKSEEN VÄLIRAuhan Aikana	26
3.1 Talvisodan kokemukset.....	26
3.2 10. Prikaatin perustaminen, kokoonpano ja tehtävät	28
3.3 Varusmiesten talvikoulutus	29
3.4 Reserviläisten talvikoulutus	31
4. TALVITAKTIikka RUKAJÄRVEN SUUNNALLA 1941–1942	33
4.1 14. Divisioonan perustaminen, kokoonpano ja tehtävät	33
4.2 Ryhmittäminen Ontajoki-linjalle syystalvella	35
4.3 Valmistautuminen talveen.....	39
4.4 Joukkojen toiminta ensimmäisen talven aikana.....	41
4.4.1 14. Divisioonan uudelleenjärjestelyt, kotiuttamiset ja joukkojen siirrot.....	49
4.5 Talvitaktiikka Rukajärven suunnalla.....	50
4.5.1 Lajamijärven taistelut 31.10.1941	50
4.5.2 Hyökkäys Vilkojärven maastossa olevan vihollisen aseisiin 21.11–23.11.1941	52
4.5.3 Tervajärven hiihtopataljoonan takaa-ajo 15.–18.1.1942.....	55
4.5.4 Hyökkäys tukikohta Kummitukseen 23.2.1942	59
4.5.5 Ungjärven taistelut 28.–29.3.1942	60
4.6 Osasto Majewskyn retki Muurmannin radalle	64
5. TALVIKOULUTUS JATKOSODASSA JA RUKAJÄRVEN SUUNNALLA 1941–1942	69
5.1 Koulutuskeskusten talvikoulutus	69
5.2 14. Divisioonan henkilötäydennyskeskuksen talvikoulutus	71
5.3 Täydennysmiesten ja taisteluista vapaana olevien joukkojen talvikoulutus	72
5.4 Yhteenveto 1941–1942 talven aikana saaduista kokemuksista	75
6. JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	77
LÄHTEET	87
LIITTEET	94

TUTKIELMASSA KÄYTETYT LYHENTEET

1. D	1. Divisioona
1./JR 10	Jalkaväkirykmentti 10:n ensimmäisen pataljoonan ensimmäinen komppania
10. Pr	10. Prikaati
14. D	14. Divisioona
14. DE	14. Divisioonan esikunta
2. D	2. Divisioona
2./JR 31	Jalkaväkirykmentti 31:n toinen komppania
3./JR 31	Jalkaväkirykmentti 31:n kolmas komppania
4./JR 10	Jalkaväkirykmentti 10:n neljäs komppania
4./JR 52	Jalkaväkirykmentti 52:n neljäs komppania
5./JR 10	Jalkaväkirykmentti 10:n viides komppania
5./JR 52	Jalkaväkirykmentti 52:n viides komppania
6./JR 10	Jalkaväkirykmentti 10:n kuudes komppania
6./JR 52	Jalkaväkirykmentti 52:n kuudes komppania
964. Is.k	964. Ilmasuojelukomppania
AK	Armeijakunta
HTK 2	Henkilötäydennyskeskus 2
I/JR 10	Jalkaväkirykmentti 10:n ensimmäinen pataljoona
I/JR 31	Jalkaväkirykmentti 31:n ensimmäinen pataljoona
I/JR 52	Jalkaväkirykmentti 52:n ensimmäinen pataljoona
II/JR 10	Jalkaväkirykmentti 10:n toinen pataljoona
II/JR 31	Jalkaväkirykmentti 31:n toinen pataljoona
II/JR 52	Jalkaväkirykmentti 52:n toinen pataljoona
III/JR 10	Jalkaväkirykmentti 10:n kolmas pataljoona
III/JR 31	Jalkaväkirykmentti 31:n kolmas pataljoona
III/JR 52	Jalkaväkirykmentti 52:n kolmas pataljoona
JR 10	Jalkaväkirykmentti 10
JR 31	Jalkaväkirykmentti 31
JR 52	Jalkaväkirykmentti 52
os. Majewsky	Osasto Majewsky
RajaJP 6	Rajajääkäripataljoona 6

TALVITAKTIIKAN JA TALVIKOULUTUKSEN ILMENEMINEN RUKAJÄRVEN SUUNNALLA 1941–1942

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen päämäärä

14. Divisioonan (14. D) joukot perustettiin Maaselän sotilasläänistä, Kainuun, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon reserviläisistä. Lisäksi divisioonaan muodostettiin kaksi jalkaväkipataljoonaa, joiden rungon muodostivat Nurmeksessa toimineen 10. Prikaatin (10. Pr) varusmiehet. Tilanne 14. D:n puolustuslohkolla oli talven 1941–1942 aikana enimmäkseen rauhallinen mutta ensimmäisen talven aikana käytiin kiivaita taisteluita, joissa suomalaisten talvi-taistelutaidot ja suorituskyky joutuivat toden teolla koetukselle. 14. D:n taisteluita jatkosodassa on tutkittu aikaisemminkin. Erityisesti hyökkäysvaihetta on käsitelty useassa eri tutkimuksessa ja teoksessa, mutta talvitaisteluita Rukajärven suunnan asemasotavaiheesta on tutkittu vähemmän.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan 14. D:n jalkaväen toteuttamaa talvitaktiikkaa ja talvikoulutusta Rukajärven suunnalla 1941–1942. Tutkimuksessa tuodaan esille, miten 1920 ja 1930 -lukujen sekä välirauhan aikainen jalkaväen talvikoulutus ilmenevät Rukajärven suunnalla 1941–1942. Tutkimuksessa selvitettiin, mikä oli jalkaväen talvikoulutuksen päämäärä 1920 ja 1930 -luvulla, miten Kainuun suojeluskuntapiirissä toteutettiin jalkaväen talvikoulutusta 1930-luvulla sekä mitä sisältyi 10. Pr:n talvikoulutukseen välirauhan aikana. Talvitaktiikan ja talvikoulutuksen tutkimisessa selvitettiin, ilmenikö annettu talvikoulutus taistelukentällä vai käytiinkö sotaa sotilaiden omien näkemysten ja toimenpiteiden perusteella.

1.2 Tutkimuksen tutkimusongelma, rajaukset ja rakenne

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen asiakirjatutkimus. Tutkimuksen pääkysymys on: *Miten talvitaktiikka ja talvikoulutus ilmenivät Rukajärven suunnalla 1941–1942?* Pääkysymykseen vastataan seuraavien alakysymysten avulla:

1. Mikä oli jalkaväen talvikoulutuksen päämäärä 1920 ja 1930 -luvuilla?

Jalkaväen talvikoulutus perustui 1920-luvulla talvikokeiluihin, koska tuolloin ei ollut juuri kokemuksia talvisodankäynnistä. 1920-luvun lopulla julkaistiin kaksi talvikokeilujen kokemusten perusteella laadittua ohjekirjaa, joita käytettiin koulutuskäytössä vielä jatkosodan aikana. Jalkaväen koulutuksen päämäärät muotoiltiin uudelleen vuonna 1932, jolloin tavoitteena oli sotakelpoisen joukon luominen.¹ Vuodesta 1932 alkaen varusmiesten koulutus jakaantui alokkaiden, nuorempien sotamiesten ja vanhempien sotamiesten koulutuskausiin. Käyttöön otettu uusi asevelvollisuuslaki oli voimassa aina talvisotaan asti, kunnes talvisodan jälkeen sitä hieman muutettiin.² Tutkimuksessa selvitettiin, oliko jalkaväen talvikoulutukseen määritely erikseen tavoitteita, mikä oli jalkaväen talvikoulutuksen päämäärä sekä mikä oli miehistön talvikoulutuksen tavoite eri koulutuskausilla. Suojeluskuntajärjestön talvikoulutuksen osalta tutkimuksessa tarkasteltiin Kainuun suojeluskuntapiirin talvikoulutusta.

2. Miten Talvisota vaikutti jalkaväen talvikoulutukseen välirauhan aikana?

Keväällä 1940 annettiin talvisodassa taistelleille joukoille tehtäväksi koota talvitaisteluista havaitut kokemukset. Materiaalin kerääminen käskettiin armeijakuntien (AK) sekä vastaavien yhtymien esikunnille, joiden tuli lähettää materiaali edelleen Päämajaan. Yhtenäinen opas talvisodasta saaduista kokemuksista jäi kirjoittamatta, ja tarvittavat muutokset tehtiin vanhoihin, vuonna 1932 julkaistuihin Jalkaväen ohjesääntöihin³, minkä lisäksi muutoksia tehtiin myös 1930-luvun lopussa laadittuun Sotilaan talvioppaaseen. Tämän kysymyksen avulla selvitin, mikä oli jalkaväelle välirauhan aikana annetussa talvikoulutuksessa keskeisintä. Talvikoulutuksen tutkimisessa käsitellään 10. Pr:n talvikoulutusta.

¹ Yleisesikunta Osasto 4: Jalkaväen ohjesääntö I, Otava, Helsinki 1932, 15.

² K.O.Reini–Heikki Koukkunen–T.Saukkonen–E.O.Tirronen–Harri Hentilä–Antti Juutilainen: Puolustusvoimat vuosien 1940 ja 1941 rauhan aikana, toimittanut sotatieteen laitos, WSOY, Porvoo 1988, teoksessa Jatkosodan Historia 1, 59.

³ Tynkkynen, Vesa: Hyökkäyksestä puolustukseen, taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 1996, 139.

3. *Miten 14. Divisioonan jalkaväkijoukot toteuttivat talvitaktiikkaa Rukajärven suunnalla 1941–1942?* 14. D lähti hyökkäykseen kohti Rukajärveä heinäkuun alussa vuonna 1941, minkä jälkeen se saavutti noin kahden kuukauden hyökkäystaisteluiden jälkeen Rukajärven alueen. Hyökkäyksen jatkaminen olisi saattanut tuoda menestystä, mutta ulkopoliittisten syiden takia hyökkäystä ei jatkettu. Tämän kysymyksen avulla selvitin, miten 14. D toteutti talvitaktiikkaa Rukajärven suunnalla 1941–1942. Talvitaktiikan tutkimisessa käsitellään 14. D:n toimintaa talven aikana sekä keskeisimpiä talvitaisteluja jalkaväkijoukkojen osalta.

4. *Miten koulutuskeskukset, henkilötäydennyskeskukset ja 14. Divisioona toteuttivat talvikoulutusta jalkaväkijoukoilleen 1941–1942?* Täydennysmiehet koulutettiin tulevia taistelutoimenpiteitä silmällä pitäen aluksi koulutuskeskuksissa, minkä jälkeen koulutusta jatkettiin edelleen henkilötäydennyskeskuksissa. Jalkaväen koulutuskeskuksille annettiin syystalvella 1941 koulutusohjeet talvikoulutusta varten. Tilanne rintamalohkolla oli muuttunut asemasodan luontoiseksi, tämän takia pyrittiin joukkojen suorituskykyä ja kuria ylläpitämään järjestämällä joukoille koulutusta. 14. D:ssä käynnistettiin talvella 1941–1942 laajat uudelleenjärjestelyt. Muutosten johdosta vanhempia joukkoja kotiutettiin ja suoritettiin henkilötäydennyksiä. Tämän kysymyksen avulla selvitin, mitä talvikoulutusta annettiin koulutuskeskuksissa, henkilötäydennyskeskuksissa, uusille täydennysmiehille rintamalla sekä taisteluista irti oleville joukoille.

Tutkimus muodostuu kuudesta luvusta, joissa käsitellään jalkaväen talvikoulutusta ja talvitaktiikkaa. Johdannossa perehdytään itse aihealueeseen ja käsitellään muutamia tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä. Toisessa luvussa tarkastellaan, miten jalkaväen talvikoulutus toteutettiin 1920-luvulla, mikä oli talvikoulutuksen päämäärä 1930-luvulla sekä miten talvikoulutusta toteutettiin Kainuun suojeluskuntapiirissä. Kolmannessa luvussa käsitellään talvisodan jälkeistä välirauhan aikaa ja selvitetään, miten talvisodasta saadut kokemukset vaikuttivat jalkaväen talvikoulutukseen. Neljännessä luvussa käsitellään 14. D:n talvitaktiikkaa ja viidennessä luvussa talvikoulutusta talven 1941–1942 aikana. Viimeinen pääluku on Johtopäätökset ja yhteenveto, jossa vastaan tutkielman alussa esitettyyn pääkysymykseen sekä pohdin henkilökohtaisten kokemusten avulla talvikoulutuksen asemaa nykypäivän varusmieskoulutuksessa. Jalkaväellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kivääri-, pikakivääri-, ja konekiväärimiehiä. Tutkimuksessa käsitellään ajallisesti 1920 ja 1930 -lukuja, välirauhan aikaa 1940–1941 sekä 14. D:n osalta talvea 1941–1942 syyskuusta toukokuuhun.

1.3 Lähdeaineisto

Tutkimuksen lähdeaineisto on koottu mahdollisimman monipuolisista arkistolähteistä. Tärkeimpiä arkistolähteitä ovat Kansallisarkiston arkistolähteet, jotka toimivat samalla alkuperäislähteinä. Tutkimuksessa tärkeiksi lähteiksi osoittautuivat 14. D:n arkistomateriaalit, Päämajan Koulutustoimisto X:n asiakirjat ja koulutusohjeet sekä 10. Pr:n arkistomateriaalit. Lisäksi suojeluskuntajärjestön talvikoulutuksen tutkimisessa Kainuun suojeluskuntapiirin arkistomateriaaleista löytyi merkittävää tietoa.

14. D:n talvitaktiikan ja talvikoulutuksen tutkimisessa tärkeimmiksi lähteiksi osoittautuivat 14. Divisioonan esikunnan (14. DE) operatiivisen toimiston sotapäiväkirjat. Lisäksi talvitaisteluiden tutkimisessa jalkaväkirykmenttien esikuntien sekä alayksiköiden sotapäiväkirjat tukivat talvitaisteluiden tutkimista. Sotapäiväkirjoista oli haastavaa löytää talvitaktikkaan ja talvikoulutukseen liittyvää yksityiskohtaista tietoa. Tutkimuksen laadintaa tuki kapteeni A. Kemppaisen diplomityö *Puolustuksen järjestelyt ja suoritus Uhtuan ja Rukajärven suunnissa vuosina 1941–1942* vuodelta 1963, koska siinä oli käytetty lähdemateriaalina 14. D:n sotapäiväkirjoja ja siinä käsiteltiin 14. D:n selustavarmistusta talvella 1942. 14. D:n asemasotavaiheesta kertovat kirjallisuusmateriaalit tukivat talvella toteutuneiden taisteluiden tutkimista. Tauno Oksasen, Onni Palasteen ja Antti Tuurin teoksista löytyi merkittäviä yksityiskohtia talvitaktiikan osalta, joita voitiin täydentää arkistolähteillä. Jatkosodan talvitaktiikan tutkimisessa merkittäväksi lähteeksi osoittautui Yrjö Aleksis Järvisen stipendityö *Jatkosodan taistelut* vuodelta 1950, jossa käsiteltiin yleisesti suomalaisten käyttämään talvitaktikkaa jatkosodassa. Jatkosodan aikana tapahtuneesta talvikoulutuksesta löytyi perusteellisesti tietoa kotijoukkojen esikunnan koulutustoimiston arkistomateriaaleista.

Tutkittaessa 1930-luvun jalkaväen talvikoulutusta tärkeäksi lähteeksi osoittautui Pääesikunnan talvikoulutusta varten laadittu ohje *Talvikoulutusohjeita*. Lisäksi tutkimusta tuki kapteeni O. Kerosen vuonna 1979 valmistunut diplomityö *Puolustusvoimien rauhan ajan varusmieskoulutusjärjestelmän kehittyminen maavoimissa vv 1919–1975 erityisesti jalkaväen kannalta*, koska siinä käsiteltiin jalkaväen koulutusta, ja työssä oli käytetty lähteenä Kansallisarkistossa olevan Koulutustoimisto X:n asiakirjoja. Teoksesta sai selville varusmiesten palvelusajat sekä palvelukseen astumisajankohdat, joilla oli merkitystä talvikoulutuksen aloittamisen kannalta. Kainuun suojeluskuntapiirin talvikoulutuksen tutkimisessa lähteenä toimi Kansallisarkistosta löytyvät Kainuun suojeluskuntapiirin vuosikertomukset. Hannu Romppaisen teos *Kainuun suojeluskuntapiiri 1918–1944*, jossa lähdemateriaalina oli käytetty Kainuun suojeluskuntapiiri-

rin vuosikertomuksia, antoi perusteelliset tiedot piirin kehittymisestä, kokoonpanoista ja koulutuksesta. Talvikoulutusta siinä käsiteltiin vähän. Kainuun suojeluskuntapiirin talvikoulutuksen tutkimisessa hyödylliseksi lähteeksi osoittautuivat Kainuun Sissi -nimellä ilmestyneet Kainuun suojeluskuntapiirin lehdet, sillä ne sisälsivät suojeluskuntien viikko-ohjelmia, talvikoulutukseen liittyviä ohjeita, kertomuksia piirin talvisotaharjoituksista sekä hiihtokilpailuiden tuloksia.

Tutkittaessa talvisodan vaikutusta välirauhan aikana toteutettuun jalkaväen talvikoulutukseen hyödyllisiksi arkistolähteiksi osoittautuivat puolustusvoimien pääesikunnan koulutusosaston (Koulutustoimisto X) asiakirjat sekä 10. Pr:n arkistolähteet. Tutkimusta tuki Raimo Sillanpään teos vuodelta 1998, *Toki kallehin on vapaus—maanpuolustustyötä Ylä-Karjalassa*, jossa tuotiin esille 10. Pr:n perustamisvaiheet. 10. Pr:n Kansallisarkiston lähteistä löytyivät välirauhan aikana käytetyt viikko-ohjelmat, joista pystyi selkeästi havainnoimaan, mikä oli välirauhan aikana talvikoulutuksessa keskeisintä. Lisäksi lähteinä toimivat koulutusoppaat sekä ohjeet, joihin oli talvisodan kokemusten pohjalta tehty muutoksia. Välirauhan aikaisen talvikoulutuksen tutkimista tuki Sotatieteen laitoksen toimittama teos *Jatkosodan historia 1* vuodelta 1988, jossa käsiteltiin yleisesti välirauhan aikaisia koulutuksen järjestelyitä.

Suomalaista talvitaktiikkaa ja talvikoulutusta on tutkittu aikaisemminkin, mutta talvikoulutuksen tutkiminen on ollut vähäistä. Vesa Tynkkynen käsittelee teoksessaan *Hyökkäyksestä puolustukseen (1996)* talvitaktiikan kehittämistä talvikokeilujen näkökulmasta. Teoksessa tuodaan esille, että talvisotakokeilujen tuloksena syntyi ensimmäinen itsenäistymisen jälkeinen teos, Kustaa Anders Tapolan *Talvitaktiikkaa*. Tynkkynen teoksessa ei käsitellä talvitaktiikkaa eikä talvikoulutusta syvällisesti, mutta siinä tuodaan esille aikakauden merkittävimmät koulutusohjeet.

1.4 Peruskäsitteiden määrittely

Talvitaktiikalla tarkoitetaan niiden ilmaston aiheuttamien epäedullisten tekijöiden hyödyntämistä talvella, jotka jalkaväki kääntää omalla taidollaan ja menetelmillään hyödyksi joukkojen menestyksellisen toiminnan kannalta taisteluissa. Talven epäedullisten vaikutusten voittaminen rakentuu taistelun olemusten hallitsemisesta. Nämä olemukset ovat tuli ja liike, maasto, yllätys ja salaaminen sekä pimeys.⁴

⁴ K.A.Tapola: *Talvitaktiikkaa*, Yleisesikunnan julkaisu, Otava, Helsinki 1929, 9.

Talvikoulutuksen tarkoituksena on perehtyä rauhanaikaisilla harjoituksilla ja kokeiluilla talvisodankäyntiin mitä erilaisimmissa olosuhteissa, ja sen päämääränä on käyttää sopivia varusteita, liikkumisvälineitä, liikkumistapoja, oppia tuntemaan aseiden vaikutus ja käyttötavat sekä totuttaa joukot sopeutumaan niihin. Lisäksi päämääränä on saada kokemusta talven yleisistä olosuhteista ja kouluttaa joukot niihin. Talvikoulutuksessa ei saa aliarvioida vihollisen toimintamahdollisuuksia eikä yliarvioida oman kansan yleistä hiihtotaitoa uskomalla, että se riittää sellaisenaan menestykseen talvisodassa.⁵

Jalkaväki on pääaselaji, joka pystyy toteuttamaan taistelun loppuun mahdollisesti yksinkin, minkä tekevät mahdolliseksi jalkaväen aseistus ja kokoonpano. Muiden aselajien toiminta perustuu jalkaväen tukemiseen joko välillisesti tai välittömästi. Jalkaväen taisteluvoima perustuu liikkuvuuteen ja tulivoimaan. Erityisesti talvella jalkaväen käyttö hiihtojoukkoina lisää liikkuvuutta ja samalla taistelukykyä.⁶

Suljettu järjestys tarkoittaa muotoa, jossa taistelijoiden paikat on tarkoin määritetty ja kukin on johtajan välittömässä alaisuudessa. Suljetussa järjestyksessä käytetään harjoitusmenetelmiä, joissa joukkoon istutettava kuri yhdistetään kokonaisuudeksi, joka antaa osastolle keinot esiintyä ja liikkua moitteettomassa järjestyksessä.⁷

Avoim järjestys tarkoittaa muotoa, jossa liikkuminen ja toimintavapaus ovat miehillä käytössä ennalta määritetyin rajoituksin. Avoimen järjestyksen harjoittelun tarkoituksena on harjoittaa joukot taistelukoulutukseen käsittäen niitä muotoja, joita taisteluissa tarvitaan.⁸

Kenttäpalvelukseen kuuluvat marssi, majoitus, tiedustelu, marssivarmistus ja lepovarmistus, kenttätyöt, hevoshoido, viestipalvelus, sotilaskuljetukset sekä huoltopalvelus.⁹

⁵ Tapola, 83.

⁶ Yleisesikunta, Osasto 4: Kenttäohjesääntö II, Otava, Helsinki 1930, 20–21.

⁷ Sotaväen esikunta, koulutusosasto: Jalkaväen harjoitusohjesääntö I (J.H.O), Otava, Helsinki 1925, 104. Harjoittamalla miehistö osastohiihtoon parannetaan sekä joukon hiihtokuria että koossa pysymistä. Liikkeissä ei kuitenkaan vaadita täsmällistä yhdenaikaisuutta ja yhdenmukaisuutta.

⁸ Sotaväen esikunta: Koulutusohjelma jalkaväelle, laadittuna huomioonottamalla uuden asevelvollisuuslain voimaantuminen, Helsinki 1922, 4.

⁹ Sotaväen esikunta, koulutusosasto: Jalkaväen harjoitusohjesääntö I (J.H.O), Helsinki 1925, 9, 15.

2. JALKAVÄEN TALVITAKTIikka JA TALVIKOULUTUS 1920 JA 1930 -LUVUILLA

2.1 Talvitaktiikan kehittäminen 1920-luvulla

Suomen itsenäistymisen jälkeen ymmärrettiin ensimmäisen maailmansodan kokemuksista, että sellaisenaan niitä ei voitu hyödyntää Suomen ilmastollisissa olosuhteissa. Taktiikkaa, jossa Neuvostoliitto oli tukeutunut kaavamaisten mallien toteuttamiseen, ei nähty suomalaisessa maastossa toteuttamiskelpoisena menestymisen kannalta.¹⁰ Suomen sotilaallinen johto sekä itse sotaväki pakotettiin käytännössä kehittämään taktiikkaa, jossa lähtökohtana oli materiaalisesti ja miesmäärältään ylivoimaisen vihollisen torjuminen.¹¹ Metsässä liikkuminen ja hiihtäminen oli suomalaisille opetettu jo pienestä pitäen, joten ongelmana nähtiin lähinnä näiden taitojen yhdistäminen sotataidon kehittämisen kannalta.¹² Talvitaktiikan kehittämiseksi käynnistettiin 1920-luvulla laajat kokeilut, joiden tavoitteena oli löytää ne keinot, joilla hyökkäyksen toteuttaminen olisi ollut mahdollista. Kokemuksia ja ohjeita haettiin muun muassa Norjasta ja Ruotsista.¹³

Talvisotakokeilujen varsinaisena tarkoituksena ei aluksi ollut jalkaväen taktiikan kehittäminen, vaan lähinnä jalkaväen talvikäyttöön sopivien välineistöjen kehittäminen¹⁴, sillä esimerkiksi hiihto oli ollut alokkaiden koulutusohjelmissa jo vuodesta 1918 lähtien¹⁵. 1920-luvun alussa suojeluskuntajärjestö¹⁶ oli edellä puolustusvoimia talvitaisteluihin liittyvissä kokeiluissa. Kokeiluja pyrittiin yhdistämään rajavartioston, suojeluskuntajärjestön ja sotaväen välillä vuodesta 1923 alkaen yliesikunnan tehtyä asiasta esityksen. Kokeilujen yhdistämiseen oli syynä se, että niistä pyrittiin saamaan kaikille mahdollisimman paljon hyötyä, jolloin välttyäisiin päällekkäisyyksiltä. Talvikokeiluissa tehtiin merkittäviä havaintoja esimerkiksi kenttävartioista latuverkostoineen, hiihtovarusteista sekä talvimajoittumisesta.¹⁷

¹⁰ Tynkkynen, 34.

¹¹ Yleisesikuntaeverstiluutnantti Raunio, Ari: Sotataidon viitekehys ennen Talvisotaa, Tiede ja ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu N:o 50 1992, 58–60.

¹² Kemppi, Jarkko: Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918–1924, Edita Prima, Helsinki 2006, 210.

¹³ Tynkkynen, 42–43; Hannula, Erkki: Jalkaväki suksilla, Suojeluskuntain yliesikunta, Helsinki 1922, 20.

¹⁴ Tynkkynen, 42–43.

¹⁵ Kari Selen–Ali Pylkkänen: Sarkatakkien armeija–Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918–1944, WSOY, Juva 2004, 267.

¹⁶ Pylkkänen, Ali: Suojeluskuntalaiset – keitä he olivat? Vapaaehtoisten maanpuolustajien sosiaalinen kerrostuma 1917–1944, RT Print, Helsinki 2001, 166. Suojeluskuntajärjestö oli kansalaisten omasta aloitteesta syntynyt vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö.

¹⁷ Selen–Pylkkänen, 267–268.

Suomessa tukeuduttiin 1920-luvun alussa Ruotsin suksijoukkojen toimintaa käsittelevään oppaaseen, jonka harjoitusohjelma oli käännetty suomen kielelle ja jonka aktiivisena käyttäjänä oli 2. Divisioona (2. D).¹⁸ Sotaväen osalta 2. D suoritti kenraalimajuri Paul Martin Wetzlerin johdolla harjoituksia talvisodankäynnin kehittämiseksi.¹⁹ Kokeiluja tehtiin myös 1. Divisioonassa (1. D), joka suoritti esimerkiksi talvella vuonna 1923 hiihtomarssin Turusta Helsinkiin sekä Haminasta Helsinkiin. Näillä marsseilla tehtiin kokeiluja talvimajojen rakentamisesta sekä kirjattiin muistiinpanoja kestävyydestä ja varustuksen kuljetustavoista.²⁰

Suomalaisen taktiikan kehittymiseen vaikutti vuonna 1923 valtioneuvoston asettama komitea, jonka tehtävänä oli tutkia maan nykyisen puolustuskyvyn tehokkuutta. Suomalaisen taktiikan tulevana menestystekijänä pidettiin kaavoittumatonta ja liikkuvaa jalkaväkeä, jonka tuli kyetä taistelemaan kaikkina vuodenaikoina.²¹ Lauri ”Tahko” Pihkala toimi 1920-luvulla suojeluskuntajärjestön talvikokeilujen kehittämisessä mukana.²² Talvisotakokeiluista 1920-luvulla tunnetuin oli suojeluskuntain yliesikunnan vuonna 1924 järjestämä hiihtoretki Rantasalmelta Kajaaniin. Retkikunnan tehtävänä oli testata mahdollisuuksia, jotka liittyivät kuljetukseen, majoitukseen ja muonitukseen vaikeasti kuljettavissa metsissä. Lisäksi retken tarkoituksena oli testata suomalaista sisua ja sitkeyttä vaikeuksien voittamiseksi.²³

Yleisesikunta antoi vuonna 1925 sotalaitoksen yhtymille käskyn, jossa jalkaväen oli vastattava noin viiteenkymmeneen kysymykseen. Kysymyksillä haettiin vastauksia talven vaikutuksista sotilaalliseen toimintaan, jossa aiheina olivat muun muassa hiihtopartiointi sekä talven merkitys ryhmyksissä.²⁴ Suomalaisten erikoisolosuhteiden merkitys taktillisen ajattelun kannalta talviolosuhteissa ymmärrettiin vasta 1920-luvun lopussa, merkityksellisimpinä tekijöinä pidettiin erityisesti maastoa ja sen tuomia mahdollisuuksia eri vuodenaikoina, erityisesti talvella.²⁵ Talvisodankäyntiin liittyvät yleisperiaatteet saatiin koulutusoppaisiin vasta 1920-luvun lopulla.²⁶ Suojeluskuntajärjestön ja sotaväen talvisotakokeilujen perusteella valmistui vuonna 1928 Talvisotakäsikirja (T.S.S.K, 1928), jonka tarkoituksena oli toimia jalkaväen johtajien yleisenä käsikirjana, jossa teknillisillä maininnoilla pyrittiin yksityiskohtaisesti kehittämään keski- ja alijohdon talvisotaan valmentautumista.²⁷ Sotakorkeakoulun taktiikan opetta-

¹⁸ Kemppi, 210.

¹⁹ Raunio, 67.

²⁰ Kemppi, 212.

²¹ Tynkkynen, 24.

²² Raunio, 67.

²³ Selen–Pylkkänen, 267–268; Kemppi, 217.

²⁴ Raunio, 67.

²⁵ Tynkkynen, 25.

²⁶ Kemppi, 217.

²⁷ Tynkkynen, 43; Selen–Pylkkänen, 270; Yleisesikunta: Talvisotakäsikirja, Helsinki 1928, 6.

jana toimineen K.A. Tapolan teos Talvitaktiikkaa valmistui vuonna 1929. Teoksen sisältö oli talvitaktiikan kannalta mielenkiintoinen ja monipuolinen. Kirjan pääpaino oli taktisessa mielessä hyökkäyspainotteinen eli offensiivinen²⁸ mutta siinä käsiteltiin myös puolustusta eli defensiivistä taistelua²⁹.

2.2 Jalkaväen talvikoulutus 1920-luvulla

Puolustusvoimien koulutuksesta huolehtimisesta ja siihen liittyvistä kysymyksistä vastasi vuodesta 1918 alkaen koko ajan sama elin, joka tunnettiin nimellä ”Toimisto X”.³⁰ Suomen itsenäistymisen jälkeen, koulutuksessa pääpaino perustui koulutuskäskyjen mukaisesti yksittäisen miehen opetukseen, jossa ampumataito, asemasota ja vartiointi olivat etusijalla. Koulutuksessa käytettiin puolustuslaitoksemme alkuaikoina jääkäreiden Saksassa laatimaa ja myöhemmin saksan kielestä suomeksi käännettyä Suomalaista sotilaskäsikirjaa. Palvelusaika oli vuoden 1919 väliaikaisessa asevelvollisuuslaissa määrätty yhden ja puolen vuoden mittaiseksi.³¹ Koulutuksessa käytettyjen ohjeiden ongelmana nähtiin lähinnä niiden sovellettavuus suomalaisiin olosuhteisiin.³²

Suomen armeijan ongelmana olivat maan itsenäistymisen jälkeen puutteet koulutuksen yhtenevydessä.³³ Sotaministeriö asetti vuonna 1919 ohjesääntökomitean, jonka tehtävänä oli ohjesääntöjen lisääminen koulutuksen yhtenäistämiseksi. Ohjesääntöjen lisäämiseksi ja koulutuksen yhtenäistämiseksi komitea tilasi ohjesääntömateriaalia ulkomailta, joihin kuuluivat muun muassa Saksa, Ruotsi, Tanska ja Ranska. Upseerit hakivat myös kokemuksia ulkomaisista sotakorkeakouluista, mitä pidettiin Suomen taistelutapojen kehittämisen kannalta ristiriitaisena vaihtoehtona, koska Suomen olosuhteet olivat ainutlaatuiset, eikä muilta mailta (pois lukien Ruotsi ja Norja) saatuja kokemuksia voinut soveltaa sellaisinaan Suomessa.³⁴

Vuonna 1922 varusmieskoulutuksen pituus muuttui vuoden mittaiseksi, minkä tarkoituksena oli mukauttaa koulutus liikekannallepanon kannalta sopivaksi. Miehistön vuoden mittaista palvelusaikaa pidettiin liian lyhyenä tehokkaan armeijan luomiseksi, koska päämääränä oli

²⁸ Tynkkynen, 43; Tapola, 5.

²⁹ Tapola, 5.

³⁰ Koulutustoimisto (Toimisto x)/ YE:n arkisto 1918–1939, T 17814/48–49, KA; Sotatieteenlaitoksen julkaisu, Suomen Puolustuslaitos 1918–1939, puolustusvoimien rauhanajan historia, WSOY, Porvoo 1988, 334.

³¹ Sotatieteenlaitoksen julkaisu, Suomen Puolustuslaitos 1918–1939, 230–233; Selen–Pylkkänen, 243–247.

³² Selen–Pylkkänen, 245.

³³ Sotatieteen laitoksen julkaisu, Suomen Puolustuslaitos 1918–1939, 230.

³⁴ Kemppi, 208–217.

saada aikaan sotakelpoinen joukko. Palvelukseen astuminen tapahtui suurimmilta osin huhtikuussa ja lokakuussa.³⁵ Jalkaväen koulutuksen yhtenäistämiseksi julkaistiin vuonna 1922 ensimmäinen koulutusohjelma, jossa oli huomioitu uuden asevelvollisuuslain voimaan astuminen.³⁶ Sen mukaan palveluaika oli jaettu viiteen koulutusjaksoon. Jalkaväen koulutus perustui jalkaväkikomppanian, konekiväärikomppanian sekä miinanheittäjäjoukkueen koulutukseen. Lisäksi käsketyt siirtyivät alokaskaudella korpraali- ja myöhemmin aliupseerikouluun.³⁷

Jalkaväkikompaniassa alokasajaksi katsottiin palveluksen kolme ensimmäistä kuukautta. Talviaikana vaadittiin suljetun ja avoimen järjestyksen osaamista sukset jalassa. Alokaskauden jälkeen tuli osata mieskohtainen järjestys ja neljän kuukauden jälkeen ryhmän ja joukkueen järjestys. Taisteluharjoitukset toteutettiin sukset jalassa neljännestä palveluskuukaudesta alkaen, jolloin koulutus toteutettiin ryhmän vahvaisilla osastoilla. Kuudennella palveluskuukaudella koulutettiin joukkueen ja komppanian taistelukoulutusta sukset jalassa. Vuoden jälkeen taistelukoulutuksessa opetus painottui pataljoonan ja rykmentin taistelukoulutukseen. Kenttäpalveluksessa vaadittiin kolmen kuukauden jälkeen joko 15 kilometrin jalkamarssia talvella tai 25 kilometrin hiihtomarssia. Jokaisen tuli osata etuvartiopalveluksen periaatteet ja vartiomiehen velvollisuudet maastossa. Neljännen palveluskuukauden jälkeen vaadittiin jalkaväen tiedustelupalveluksessa marssivarmistusta sekä etuvartiopalvelusta. Yhdeksän palveluskuukauden jälkeen vaadittiin jalkaväen tiedustelupalveluksesta patrullipalvelus³⁸ sukset jalassa ja viimeisellä kuukaudella 40 kilometrin marssi täysissä varusteissa.³⁹

Konekiväärikomppanian koulutukseen vaikuttivat vuodenajoista johtuvat sääolosuhteet sekä pienet rauhanajan määrävahvuudet. Tämän takia koulutusohjelmat olivat erilaiset huhtikuun ja lokakuun saapumiserillä. Alokaiden ohjelmaan kuuluivat suljetun ja avoimen järjestyksen opettaminen, joita ei käsketty kouluttaa sukset jalassa. Kenttäpalveluksen vaatimukset olivat samat kuin jalkaväkikompanialla. Huomioitavaa oli, että leiriytyminen oli ohjeistettu koulut-

³⁵ Sotatieteen laitoksen julkaisu, Suomen puolustuslaitos 1918–1939, 233–238.

³⁶ Sotatieteen laitoksen julkaisu, Suomen puolustuslaitos 1918–1939, 237; Sotaväen esikunta: Koulutusohjelma jalkaväelle, laadittuna huomioonottamalla uuden asevelvollisuuslain voimaanastuminen, Helsinki 1922.

³⁷ Sotatieteen laitoksen julkaisu, Suomen puolustuslaitos 1918–1939, puolustusvoimien rauhanajan historia 236–237. Miehistön palvelusaika muodostui alokaskaudesta (13 viikkoa), nuorempien sotamiesten koulutuskaudesta (13 viikkoa) sekä vanhempien sotamiesten koulutuskaudesta (26 viikkoa). Tämä palvelusaika jako oli voimassa vuoteen 1929 asti.

³⁸ Sigell, Niilo: Suojeluskuntamiehen oppi- ja käsikirja II, jalkaväen taktillinen koulutus, Gummerus, Jyväskylä 1922, 336. Patrulli tarkoittaa etuvartiopalvelusta. Patrullit voivat olla tiedustelu-, tarkastus- ja yhdyspatrulleja.

³⁹ Sotaväen esikunta: Koulutusohjelma jalkaväelle, Helsinki 1922, 5–10. Koulutukseen kuului talvella ampumakoulutusta sekä pikakiväärillä ja kevyellä konekiväärillä, sisäpalvelusta, voimistelua ja urheilua sekä kansalaisopetusta.

tamaan luentona. Taisteluharjoitukset toteutettiin alkaen neljännessä palveluskuukaudesta, mutta niitä ei erikseen ohjeistettu toteuttamaan sukset jalassa.⁴⁰

Jalkaväen koulutusohjesäännön (1922) rinnalla sekä puolustusvoimissa että suojeluskuntajärjestössä talvikoulutusoppaana toimi jääkäriluutnantti Erkki Hannulan teos Jalkaväki suksilla.⁴¹ Teos oli laadittu alokaskauden jälkeen jalkaväen koulutusta varten, jolloin koulutettavan tuli hallita hiihtotaito tyydyttävästi. Teos oli laadittu Jalkaväen koulutusohjesäännön määräyksien perusteella, jotka sisälsivät muun muassa kahden viikon hiihtoharjoituskurssin ohjelman, minkä perusteella opas keskittyi ryhmän, joukkueen ja komppanian kokoisten osastojen koulutukseen. Hannula korosti suksijoukkojen kokoonpanojen muodostamista niin, että ne koottaisiin hyvistä hiihtäjistä. Tämä mahdollistaisi suksijoukkojen nopean ja yllätyksellisen käytön vihollisen sivustaan ja selustaan. Konekiväärin ottamista hiihtojoukon mukaan pidettiin epävarmana vaihtoehtona, koska sen eteen ei ollut ehditty suorittaa tarpeeksi kokeiluja. Konekiväärin mukaan ottamisen epäiltiin hidastavan koko joukon liikkumista. Erityisesti silloin, kun oli kysymyksessä partiotoiminta vihollisen sivustaan ja selustaan tai vaadittiin nopeaa toimintaa, tuli konekiväärin jättää pois matkasta.⁴²

Ohjesääntöoppaiden puuttumisen ohella sotaväkeä haittasivat materiaaliset ongelmat joukko-osastojen koulutuksessa talvella. Suurimpana ongelmana oli suksien puuttuminen, mikä rajoitti harjoituksissa liikkumisen teiden lähistöille. Sukset ja sauvat olivat kuntotasoltaan kehnoja, sillä ne olivat vapaussodassa käytettyjä.⁴³ Vuonna 1924 alettiin taktillista toimintaa lisätä. Syynä tähän oli se, että harjoitukset olivat olleet liian lyhyitä, eikä niiden aikana ehtinyt saada kokemusta talven olosuhteellisista tekijöistä. Ympäri Suomea sotaväen koulutuksessa keskityttiin talvimanööverien⁴⁴ kouluttamiseen. Vuonna 1924 aloitettiin divisioonien talvisotaharjoitukset, joiden järjestämisen haittana olivat usein miehistön kehno varusteiden tilanne ja erilaiset influenssaepidemiat.⁴⁵ Talvitaisteluissa ongelmallisena nähtiin liiallinen teihin sitoutuminen, joka vaikutti taas siihen, että esimerkiksi varmistus sitoutui liikaa teiden suuntiin. Materiaalin kuljettamisessa oli havaittu ongelmia konekiväärin suhteen. Lisäksi marssien aikainen varmistus oli ollut puutteellista. Hevosten käyttö tiedustelussa talvella näh-

⁴⁰ Sotaväen esikunta: Koulutusohjelma jalkaväelle, Helsinki 1922, 12–17.

⁴¹ Selen–Pylkkänen, 267; Hannula, 31.

⁴² Hannula, 147–149. Suksijoukon tuli pystyä itsenäisesti turvaamaan sille käsketty alue.

⁴³ Kemppi, 211.

⁴⁴ Romppainen, Hannu: Kainuun suojeluskuntapiiri 1919–1944, Myllylahti, Suomussalmi 2003, 95. Taisteluharjoitus oli noin vuorokauden kestävä harjoitus, joka suoritettiin maastossa. Sotaharjoitus oli puolestaan useita vuorokausia maastossa kestävä taisteluharjoitus. 1920-luvulla näistä käytettiin nimitystä manööveri, jolla tarkoitettiin liikehtimistä.

⁴⁵ Toivonen, Hannu: Maavoimien sotaharjoitukset 1920 ja 1930 -luvulla, Sotakorkeakoulu Helsinki 10.9.1983, säilytyspaikka Kansallisarkiston diplomityökoelma, 29–37.

tiin ongelmallisena, koska hevonen ei syvässä lumessa päässyt etenemään samalla tavalla kuin suksilla liikkuva tiedustelija.⁴⁶

Joukko-osastojen tehtävän kuva 1920-luvun puolivälin jälkeen oli edelleen sama. Koulutuksesta vastasivat divisioonat ja muut yhtymät, joiden ongelmana oli pula kouluttajista. Niillä kouluttajilla, joiden taholta koulutus tapahtui, jalkaväen koulutuksessa pääpaino pyrittiin muodostamaan sotilaille tärkeiden ominaisuuksien kouluttamiseen, joihin kuuluivat kestävyys, voiman ja rohkeuden kouluttaminen. Vuonna 1925 julkaistun Jalkaväen ohjesääntö I:n mukaan varusmiesten koulutus jakaantui käytännöllisen koulutuksen osalta muodolliseen harjoitukseen ja taistelukoulutukseen. Muodollisessa harjoituksessa koulutus muodostui mieskohtaisen suljetun järjestyksen kouluttamisesta aina rykmentin kokoonpanoihin asti. Taistelukoulutus painottui miehistön osalta sotilaan perustaitojen harjoitteluun, jossa liikkuminen maastossa, tulen ja liikkeen vuorovaikutus sekä havainnointi olivat etusijalla. Ryhmän taistelukoulutuksessa tulikuri, maastossa käytettävät muodot sekä asemaanmeno nähtiin merkityksellisenä tekijöinä taistelussa menestymiselle. Pikakivääriryhmän käyttö oli myös keskeisessä asemassa. Joukkueen–komppanian harjoittelukokoonpanoissa painotettiin syvyysajattelun merkitystä.⁴⁷ Konekiväärin käytöstä taistelussa ei ollut ohjeissa mainintoja.

Jalkaväen harjoitusohjesääntöön oli liitetty osio, jossa käsiteltiin hiihtoharjoittelua. Ohje oli laadittu alokaskauden jälkeen aloitettavaa koulutusta varten. Sukset olivat yksi sotilaan sotavälineistä, joiden käyttö tuli sotilaan hallita siinä missä aseinkin, sillä yksi huono hiihtäjä pystyi vaikeuttamaan joukon menestyksellistä toimintaa taistelussa. Harjoittelussa tuli lähteä liikkeelle perusteiden opettelusta ja hiljalleen nostaa vaatimuksia vaihtamalla harjoittelumaastoa eri sääolosuhteissa sekä harjoitella pimeyden vaikutuksia. Talvitaktiikan osalta ei kuitenkaan ollut mitään erikoisohjeita talvitaistelukoulutusta varten. Koulutus tuli toteuttaa samalla tavalla riippumatta vuodenajasta huomioiden talvella käytettävät välineet.⁴⁸

2.3 Talvikoulutuksen suuntaviivat 1930-luvulla

1930-luvulla sotavoimien määrärahat pienenivät, minkä vaikutuksesta talvitaistelukokeilut vähenivät puolustusvoimissa. Talvikokeiluja tehtiin puolustusvoimien kenttäharjoituksissa, joissa Talvisotakäsikirjasta saatuja havaintoja käyttäen pyrittiin varusteita ja talvitoimintaa

⁴⁶ Kemppi, 212–213.

⁴⁷ Sotaväen esikunta, koulutusosasto: Jalkaväen harjoitusohjesääntö (J.H.O), Helsinki 1925, 61–88.

⁴⁸ Yleisesikunta osasto 4–Toimisto x: Jalkaväen koulutus, Otava, Helsinki 1929, 15–16.

kehittämään. Kokeiluja tehtiin ahkioiden, suksien, suksisiteiden, turkislakkien, päällystakkien, kiväärinpiipun suusuojusten, partiovarustuksen, sissivarustuksen, lumipukupäähineen ja miehistöteltan m/33 osalta.⁴⁹ Talvitaktiikkaan liittyvissä kokeiluissa testattiin latujen avaamista, hyökkäystä avomaastossa, rynnäkönn suoritusta syvässä lumessa, etenemistä maastossa sekä lepovarmistusta.⁵⁰ Vuonna 1929 ilmestyneen ohjeen Talvitaktiikkaa tehtävänä oli antaa perusteita tulevaa talvikoulutusta varten. Ohje oli laadittu palvelevista joukoista saatujen talvikokeilujen nojalla.⁵¹ Vuonna 1939 valmistunut Talvisotaopas sisälsi samojen asioiden käsittelyä. Poikkeuksena mainittakoon, että yllätyksen merkitys oli kasvanut.⁵² Talvitaktiikkaa ja Talvisotakäsikirjaa käytettiin joukko-osastoissa koulutusoppaina koko 1930-luvun ajan. Vuonna 1932 kirjoja jaettiin yleisesikunnan osasto 4:n toimesta eri sotilasmaakuntiin, sotilaslääneihin ja sotilaspireihin.⁵³ Talvitaktiikkaa -teosta käytettiin vuonna 1933 suojeluskuntain talvikokeilukursseilla koulutusoppaana, jolloin kursseille komennettujen upseereiden tuli olla siihen jo valmistavana koulutuksena perehtyneitä.⁵⁴

1930-luvulla julkaistut jalkaväen ohjesäännöt eivät sisältäneet talvitaktiikkaan tai talvikoulutukseen liittyviä ohjeita. Erillisinä talvikoulutusohjeina toimi Pääesikunnan toimesta laadittu teos Talvikoulutusohjeita, Harjoittelu suksilla, Talvisotaopas sekä talvisodan aikana julkaistu Sotilaan talviopas. Mikäli talvitaktiikkaa olisi käsitelty ohjesäännöissä, ne olisivat olleet omaperäisiä, näin ollen Suomi Ruotsin tavoin piti talvitaktiikkaa käsittelevät ohjeet salaisina.⁵⁵ 1930-luvulla taktilliset talvikenttäharjoitukset yleistyivät, sillä suojeluskuntajärjestö piti todennäköisenä Suomen joutumista talvisodankäyntiin. Suojeluskuntajärjestö järjesti talvikokeilukursseja, joiden tarkoituksena oli testata suojeluskuntapiireissä suoritettujen talvikokeilujen tuloksia ja löytää niiden kautta yhteinen menetelmä parhaan toimintatavan löytämiseksi. Talvitoimintakurssilla harjoiteltiin talvitaktiikkaa sovelletusti muodostamalla harjoitusjoukot sekä pitämällä luentoja. Kursseilla harjoiteltiin rivimiesten, ryhmänjohtajan ja joukkueenjohtajan taitoja kivääri- ja konekiväärijoukkueen kokoonpanoissa. Hiihtopartioiden liikkumisen nopeuttamiseksi kurssilla kokeiltiin erilaisia suksia, majoittumista sekä Maxim konekiväärin m/09 ahkioita ja talvijalustoja.⁵⁶

⁴⁹ Tynkkynen, 43; Selen–Pylkkänen, 275; Toimisto X/YE: salaista kirjeistöä, 1933, T- 17645/15, KA; Toimisto X/YE: salaista kirjeistöä, 1935, T- 17646/4, KA.

⁵⁰ Toimisto X/YE: salaista kirjeistöä, 1933, T- 17645/15, KA.

⁵¹ Tapola, 7.

⁵² Tynkkynen, 43.

⁵³ 2. Divisioona n:o 118/ k. sal/ Helsinki marraskuu 1932, T-17645/14, KA; Tapola, 95.

⁵⁴ Selen–Pylkkänen, 271–272.

⁵⁵ Raunio, 66–67.

⁵⁶ Selen–Pylkkänen, 270–272.

Kokeiluilla pyrittiin lisäämään metsämaastossa hyökkävään jalkaväen tulenkäyttöä, koska tykistön ja heittimien käyttö yllätyksessä ja nopeissa taisteluissa hidasti jalkaväen etenemistä.⁵⁷ Suojeluskuntain vuosikymmenen alussa järjestämien talvikokeilu- ja talvitoimintakursseilla saatujen havaintojen perusteella julkaistiin vuonna 1933 teos *Talvi ja suojeluskuntain sotilaskoulutus*, jossa painotettiin yllätyksen tärkeyttä talvisodankäynnissä.⁵⁸ Teoksen laadinnassa oli käytetty vuonna 1932 julkaistua *Jalkaväen ohjesääntöjä*. Nämä teokset olivat koulutuksen kannalta merkittävässä asemassa, ja ne toimivat käytännössä aina talvisodan syttymiseen saakka koulutusoppaina niin sotaväessä kuin suojeluskuntajärjestössä.

2.4 Mitä on talvitaktiikka?

Talvi vaikutti eniten joukkojen liikkuvuuteen, minkä takia se jaettiin olosuhteiden kannalta syystalveen, keskitalveen ja kevättalveen. Kun joukko alkoi toimia talvella sotilaallisesti, toimintaan vaikutti lähtökohtaisesti talven ajankohta, omat varusteet ja vihollisen varusteet sekä miten joukko oli majoittunut. Näiden toimintojen huomioiminen eri ajankohtana oli talvitaktiikan erityistehtävä. Taisteluissa talvella oli liikkeellä arvokas merkitys, joka tuli huomioida joukkojen kokoonpanoissa. Liikkumiseen varsinkin hyökkäyksessä vaikutti maasto, puolustuksessa pakkanen ja maasto. Vihollisen liikuntakyvyttömyyttä tuli käyttää hyväksi tekemällä yksi- tai kaksipuolisia saarrostuksia vihollisen sivustoihin.⁵⁹ Puolustuksessa oli toimittava aktiivisesti huomioiden vihollisen liikkumismahdollisuudet ja jatkuvasti oli varauduttava vihollisen mahdolliseen hyökkäykseen. Joukkojen ryhmittämisellä ei vahvuuksien osalta ollut merkitystä niin pitkään, kun käytössä olivat vahvat reservit, ja joukkojen vaihto etulinjasta pystyttiin suorittamaan mahdollisimman usein taistelijoiden väsymyksen estämiseksi. Sivustojen varmistamiseksi tuli tiedustelu ja varmistus toteuttaa mahdollisimman etäälle sekä sivustoille mutta myös edessä.⁶⁰

Puolustuksessa tuli aina olettaa, että vihollinen tulisi mahdollisesti hyökkäämään ryhmitystä vastaan. Tällöin vihollisen liikkeen hidastamiseksi tuli asettaa alamäkeen esteitä sekä rakentaa ladut vinoon. Tällä pyrittiin ensisijaisesti peräytyessä mahdollistamaan omien vetäytyvien osien tukeminen tulella sekä hidastamaan vihollisen etenemistä. Puolustuksessa reservien käyttö perustui niiden toiminnan valmisteluun ja salaamiseen. Ryhmittymispaikka tuli sijoit-

⁵⁷ Selen–Pylkkänen, 272.

⁵⁸ Suojeluskuntain yliesikunta: *Talvi ja suojeluskuntain sotilaskoulutus*, Porvoo 1933.

⁵⁹ Tapola, 14; Tynkkynen, 43.

⁶⁰ Tapola, 71.

taa maaston kannalta edulliseen paikkaan, josta olisi helppo siirtyä käskettyyn suuntaan. Hyökkäystaistelu jakaantui rintamahyökkäykseen, hyökkäykseen kohtaamisolosuhteissa, hyökkäykseen puolustukseen ryhmittynyttä vihollista vastaan sekä viivytykseen ja takaa-ajoon. Rintamahyökkäyksessä ryhmittymisen tuli olla mahdollisimman syvä, millä mahdollistettaisiin reservien käyttö etulinjassa tapahtuvien uupumisten tai tappioiden korvaamiseksi. Lisäksi siinä tuli ottaa huomioon lumen syvyys ja vallitseva keli. Kohtaamisolosuhteissa toteutettavassa hyökkäyksessä tuli etujoukon liikkua mahdollisimman leveässä rintamassa, jolloin pystyttäisiin saamaan haltuun pääjoukon toiminnan kannalta tärkeät maastonkohdat.⁶¹

Toispuolisessa saarroituksessa oli vihollista pyrittävä harhauttamaan sitomalla se pienimmällä osalla taisteluun myös vastakkaiselta puolelta. Hyökkäyksessä puolustukseen ryhmittynyttä vihollista vastaan hiihtojoukoilla oli etuna, että aikaisella hyökkäyksellä pystyttiin vähentämään vihollisen aikaa ryhmittymiseen. Hyökkäyksen aika oli riippuvainen valmistelutoimista, joihin kuuluivat maaston valmistelu reservien käytön kannalta, eteneminen rynnäkköasemiin ja itse rynnäkön suoritustapa. Viivytystaistelun tavoitteena oli saada hidas vihollinen työnnettyä maastoon ja vedettyä liikuntakykyinen tielle. Tämä oli mahdollista tulen ja liikkuvien joukkojen käytöllä. Samaa taktiikkaa tuli noudattaa myös perääntyessä, jolloin erityisesti valiohiihtäjiä tuli käyttää sivustoilla hidastamaan takaa-ajavaa vihollista. Takaa-ajossa hyvän hiihtotaidon ja kestävyuden omaavien hiihtäjien merkitys oli ilmeinen, koska niiden oli ehdittävä vihollisen ohi, jolloin estettiin vihollisen uudelleen ryhmittymisen maaston kannalta edulliseen asemaan. Vihollisen liikettä oli pyrittävä hidastamaan tulisuluilla, jolloin luotiin aikaa omille sivustoista vihollisen eteen kiertäville joukoille.⁶²

Talvi vaikutti tiedusteluun, matkamarssiin, sotamarssiin, majoitukseen sekä lepovarmistukseen. Kun näitä toimintoja alettiin arvostella, tuli erityisesti ottaa huomioon minkälainen talvi oli kyseessä, olivatko vihollinen ja omat joukot jalan vai suksilla sekä minkälaiset ulkomajoitusmahdollisuudet olivat sekä vihollisella että omilla joukoilla. Tiedustelun, joka kohdistui viholliseen harvateisellä alueella, katsottiin yksinomaan jäävän hiihto-osastoille. Tämän takia nämä osastot tuli mahdollisuuksien mukaan koota valiohiihtäjistä. Maastontiedustelun tarkoituksena oli kerätä tietoa tieverkoista ja laduista, lumien syvyydestä sekä soiden ja jään kantavuudesta. Maaston tiedustelun katsottiin kuuluvan kaikille aselajeille, erityisesti lentäjien mahdollisuutta selvittää ladut ja talvitiet nähtiin vaihtoehdoksi, mikäli sää sen mahdollisti.⁶³

⁶¹ Tapola, 66–71. Saarroituksen syvyys oli toisaalta riippuvainen siitä, millainen keli on.

⁶² Sama, 66–71, 78–80. Tarvittaessa liikkeenedistämiseen tuli käyttää myös pioneereja.

⁶³ Sama, 20–25.

Johtajien tuli osata marssitaktiikka ja joukon hyvä marssitekniikka kaikissa olosuhteissa. Marssia talvella pidettiin sen olemusten takia vaikeana suunnittelun ja valmistelun takia. Tämä takia talvella kartta oli epäluotettava väline maaston muuttumisen takia, siksi aikalaskelmissa tuli olla varovainen. Tämän takia oli tärkeää saada tietoon maasto- ja sääolosuhteet. Maastontiedustelu tuli pyrkiä toteuttamaan hyvissä ajoin. Marssilla latuosastojen tuli pystyä valitsemaan maaston kannalta paras reitti sekä aukaisemaan ja merkitsemään se. Lisäksi osaston tehtäviin kuului toimia marssilevon valmistajana ja varmistajana. Latuosaston vahvuus riippui ensisijaisesti tehtävien latujen määrästä sekä vallitsevista olosuhteista. Huomio laduntajien valinnassa oli kiinnitettävä siihen, että he olisivat kestäviä, mutteivät välttämättä kilpahiihtäjiä, sillä kilpahiihtäjien heikkoudeksi laduntamisessa oli osoittautunut se, että he eivät välttämättä aina viitsineet etsiä tasaisinta maastoa.⁶⁴

Ensisijaisesti majoittumiseen tuli käyttää sisätiloja, mutta mikäli niitä ei ollut mahdollista saada, ainoaksi välineeksi muodostuivat teltat ja havumajat. Majoitusryhmytykseen vaikuttivat vihollisen sijainti, liikkumiskyky ja toiminta. Oman toiminnan kannalta ryhmytykseen vaikuttivat sääolosuhteet, käytössä olevat majoitusvälineet sekä joukkojen fyysinen kunto. Vihollisen liikkumiskyky vaikutti ensisijaisesti ryhmytyksen syvyyteen ja leveyteen. Lepovarmistuksen järjestelyihin talvella vaikuttivat eniten vihollisen liikkumismahdollisuudet, minkä lisäksi niihin vaikuttivat vihollisen läheisyys, ilmatoiminta ja tykistön vaikutus.⁶⁵ Kun vihollisen liikkumismahdollisuudet olivat pienet, voitiin varmistustoimenpiteet toteuttaa teiden lähistöllä. Vihollisen liikkuvuuden ollessa suuri tuli joukot ryhmittää laajalle alueelle. Tämä käytännössä vaikutti siihen, että ryhmytyksen syvyyttä jouduttiin supistamaan ja vihollinen pyrittiin pakottamaan rintamahyökkäykseen. Talvella tämä tarkoitti kesään verrattuna sitä, että varmistusjoukkoja jouduttiin heikentämään ja asettamaan erillisiä kenttävartioita tai etuvartioita.⁶⁶

2.5 Varusmiesten talvikoulutuksen tavoitteet ja päämäärä 1930-luvulla

Varusmiesten jalkaväen koulutus perustui vuosien 1929 ja 1932 välillä vuonna 1929 julkaistuun oppaaseen Jalkaväen koulutus. Konekiväärinkoulutuksessa noudatettiin Konekiväärin harjoitusohjesääntöä.⁶⁷ Koulutuksen painopiste oli asetettu ryhmän taistelukoulutukseen sekä

⁶⁴ Tapola, 26–40. Marssisuunnitelmaan tuli sisältyä marssivalmistelu, johon kuuluivat teiden aukaiseminen ja korjaus, sivuutuspaikkojen ja teiden valmistaminen sekä latujen teko.

⁶⁵ Tapola, 49–52; Yleisesikunta, Osasto 4: Kenttäohjesääntö I (K.O.I), Otava, Helsinki 1927, 223. Lepovarmistuksella tarkoitetaan levon aikana varmistukseen kuuluvia toimenpiteitä.

⁶⁶ Tapola, 53–56; Yleisesikunta, Kenttäohjesääntö I, Helsinki 1927, 168.

⁶⁷ Yleisesikunta, Toimisto X: Konekiväärin harjoitusohjesääntö I, Helsinki 1929.

yksilön sotataidon kehittämiseen.⁶⁸ Talvella tuli toteuttaa ohjeessa mainitut menetelmät käyttäen olosuhteiden edellyttämiä varusteita apuna. Talvikoulutuksen tuli olla niin tehokasta, että joukko pystyi voittamaan talven aiheuttamat vaikeudet.⁶⁹ Vuodesta 1929 vuoteen 1932 miehistön palvelusaika jaettiin nuoremman ja vanhemman sotamiehen palvelusajoiksi. Koulutus tapahtui suurimmaksi osaksi jalkaväki- ja konekiväärikomppaniassa.⁷⁰ Vanhempien sotamiesten toiminnassa taistelukoulutuksessa talvella havaittiin, että maaston tarjoamaa suojaa ei osattu hyödyntää. Rynnäkkövaiheessa ilmeni, että aseiden piipun mennessä lumeen sitä ei taistelunmukaisesti alettu puhdistaa, vaan jatkettiin taistelua.⁷¹

Uuden asevelvollisuuslain – joka tuli voimaan vuonna 1932 – myötä miehistön palvelusajan pituudeksi oli määrätty kaikille aselajista riippumatta 350 vuorokautta sekä reservinupseereiden ja aliupseereiden palvelusajaksi 440 vuorokautta. Miehistön palvelusaika oli jaettu kolmeen neljä kuukautta kestävään ajanjaksoon. Liikuntakasvatusta tuli toteuttaa kunkin yksilön ruumiillisten mahdollisuuksien ja aikaisemman kehityksen mukaisesti. Asevelvollisten koulutus tapahtui tasoryhmissä, jossa koulutettavat oli jaettu vasta-alkajiin, kehittyneisiin miehiin sekä urheilijoihin ja voimistelijoihin. Liikuntakasvatuksessa talvella pääpaino muodostui hiihdon kouluttamisesta. Hiihtoharjoitukset tuli järjestää mahdollisimman monipuoliseksi, jolloin kokemusta saataisiin erilaisista maastoista ja maastonmuodoista. Varusmiesten kouluttamisen edistämiseksi määritettiin koulutuksen päämäärä uudelleen vuonna 1932.⁷²

Miehistön alokaskausi kesti ensimmäiset neljä kuukautta, minä aikana miehistö tuli kouluttaa niin, että sitä pystyttäisiin käyttämään sodassa vanhempien sotamiesten kanssa. Nuorempien sotamiesten kahdeksannen palveluskuukauden jälkeen koulutuksen tuli olla sillä asteella, että sotamiehistä kyettäisiin muodostamaan sotakentälle kelpaavia yksiköitä. Vanhempien sotamiesten palveluskuukausien 9–12 tarkoituksena oli kerrata aikaisemmin koulutettuja asioita sekä harjoitella yhteistoimintaa tykistön kanssa. Osalle kiväärikomppanian miehistä tuli kouluttaa konekiväärin käyttö. Konekiväärimiehille tuli kouluttaa pikakiväärin sekä kranaatinheit-

⁶⁸ Sotatieteen laitos, Suomen Puolustuslaitos 1918–1939, puolustusvoimien rauhanajan historia, Porvoo 1988, 334. Taistelukoulutuksen painopiste oli asetettu samankaltaiseksi VK–27 ja VK 27–30 puolustus suunnitelman kanssa. Hyökkäysharjoittelussa keskityttiin vaiheeseen, jossa joukot olivat päässeet 300 metrin päähän vihollisen asemista ja tarkoituksena oli jatkaa hyökkäystä aina puolustusasemien läpi puolustusryhmyksen syvyyteen.

⁶⁹ Yleisesikunta osasto 4, Toimisto X: Jalkaväen koulutus, Helsinki 1929, 15–16.

⁷⁰ Yleisesikunta osasto 4, Toimisto X: Jalkaväen koulutus, Helsinki 1929.

⁷¹ Toimisto X/YE, Jalkaväen tarkastaja, koskee Viipurin rykmentin koulutustarkastusta. T- 14794/11, KA. Nuoremaksi sotamieheksi kutsuttiin ensimmäisen kuuden kuukauden taistelija ja kuudennasta kuukaudesta eteenpäin taistelija kutsuttiin vanhemmaksi sotamieheksi.

⁷² Sotatieteen laitos, Suomen Puolustuslaitos 1918–1939, Porvoo 1988, 490–491.

timen käyttö.⁷³ Koulutusvastuussa olevien johtajien tehtävänä oli huolehtia, että talvikoulutus vastaa suoritettujen talvikokeilujen tuloksia. Jokaisen saapumiserän palvelukseen kuului talvella kenttäpalvelusta sekä talvisotaleirejä. Talvikoulutuksen tavoitteena oli antaa koulutettaville niin tehokas talvikoulutus, että he pystyisivät voittamaan talven aiheuttamat vaikeudet ja käyttämään hyödyksi talven mahdollisuuksia.⁷⁴

Tammikuussa palvelukseen astuneiden talvikoulutustavoitteet jaettiin mies- ja osastokohtaisiin tavoitteisiin, jotka on esitetty liitteessä 1. Ne, jotka astuivat palvelukseen tammikuun saapumiserässä, saivat talvikoulutuksen neljän ensimmäisen palveluskuukauden aikana. Hiihtokauden lyhyen ajanjakson takia tuli sukset jakaa välittömästi alokkaille. Mieskohtaisen koulutuksen ohella, johon kuuluivat jalkaväkijoukkojen esiintymis- ja johtamismuodot, tuli harjoittelussa käyttää suksia talvikoulutuspäämäärän saavuttamiseksi.⁷⁵ Nuorempien sotamiesten syyskuun saapumiserälle sattui talvikoulutus palveluskuukausien 5–8 kohdalle. Sukset tuli jakaa ennen talven alkamista, jolloin hiihtokoulutus tuli aloittaa heti kun se oli mahdollista.⁷⁶ Talvikoulutuskauden päättymiseen mennessä oli Jalkaväen ohjesääntö I:n kohdan 30⁷⁷ vaatimusten mukaisesti oltava talvikoulutusohjelma kokonaan suoritettu. Koulutustavoitteissa tuli suljetun järjestyksen osalta saavuttaa hyvä taito sekä edellä esitettyihin alokkaiden koulutusvaatimuksiin nähden ylittävä taito. Tämän takia painotettiin esimerkiksi sitä, että palveluskuukausien 5–6 aikana tuli kaikki palvelus suorittaa sukset jalassa, riippumatta säästä tai keleistä. Tällöin talvitaisteluharjoituksissa tuli erityisesti harjoitella hyökkäystehtäviä, joihin kuului lähitaistelun muuttuminen läpimurtoon ja siitä edelleen takaa-ajoon saakka.⁷⁸

Toukokuun saapumiserälle talvikoulutus sattui palveluskuukausien 9–12 kohdalle, tärkeimmiksi palveluskuukausiksi muodostuivat 10–11 helmikuussa ja maaliskuussa. Harjoituksia tuli erityisesti toteuttaa nuorempien sotamiesten kanssa yhteistoiminnassa mahdollisimman usein. Vanhemmista sotamiehistä tuli koota erillinen talvikoulutusosasto, joka harjoitteli pataljoonan komentajan tai komppanian päällikön johdolla. Talvikoulutukseen sisältyivät vält-

⁷³ Keronen, Olavi: Puolustusvoimien rauhan ajan varusmieskoulutusjärjestelmän kehittyminen maavoimissa vv. 1919–1975 erityisesti jalkaväen kannalta tarkasteltuna, Sotakorkeakoulu Helsinki 1.7.1979, säilytyspaikka Kansallisarkiston diplomityökoelma, liite 1.11.

⁷⁴ Pääesikunta: Talvikoulutusohjeita, Talvikoulutuksen runko oli muodostettu sovelletusti seuraavista oppaista silmällä pitäen voimaan tulevaa uutta asevelvollisuuslakia vuonna 1934: Jalkaväen ohjesääntö I (J.O.I) 1932, Kenttäohjesääntö (K.O) 1927, Polkupyöräjoukkojen harjoitusohjesääntö I-osa (P.K.H.O.I) 1928, Urheiluohjesääntö (U.O:n) 1924, T.S.S.K, Talvitaktiikkaa 1929, E. Hanell ja T. Viljanen Maastouttaminen ja naamioiminen 1931, ym. talvikoulutusta käsittelevien ohjeita, säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun pääkirjasto, 1.

⁷⁵ Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 1. Kun lämpötila laskee -5 ja -20 asteen välille, tuli sukset ottaa aina harjoitukseen mukaan. Suojakeileillä harjoittelu tuli toteuttaa ilman suksia.

⁷⁶ Sama, 3–4.

⁷⁷ Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 3–4; Yleisesikunta: Jalkaväenohjesääntö I, Helsinki 1932, 26–27.

⁷⁸ Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 3–4.

tämättömimmät harjoitukset, joihin kuuluivat suljettu järjestys suksilla ja hiihtomarssi. Suljetun järjestyksen kouluttamisessa suksilla tuli erityisesti painottaa joukoille, että suksia ei saa samoin kuin asettakaan ilman käskyä jättää. Hiihdettäessä tuli vahvistettuja käsimerkkejä pystyä antamaan muun muassa suksisauvoilla ja harjoittelua tuli tehdä myös ilman suksia. Mieskohtaisen harjoittelun tavoitteena oli, että sotilas pystyy hallitsemaan suksensa täysin sekä samalla käsittelemään omaa asettaan sekä varusteitaan moitteettomasti.⁷⁹

Suljetun järjestyksen harjoittelussa suksilla, kivääri- ja pikakivääriryhmien harjoittelussa tavallisimpina ryhmämuotoina olivat rivi ja jono.⁸⁰ Kivääriryhmän kokoonpanoon kuului vuodesta 1932 alkaen ryhmänjohtaja, vararyhmänjohtaja ja kahdeksan taistelijaa.⁸¹ Kun ryhmät liikkuvat suksilla vararyhmänjohtajan paikan tuli olla toisen puoliryhmän viimeisenä, jolloin valvontaa pystyttiin toteuttamaan hallitusti. Pikakivääriryhmän vahvuus oli ryhmänjohtaja, pikakivääriampuja, ampujanapulainen ja neljä patruunan kantajaa. Suksilla liikuttaessa ryhmän valvonta kuului toisen puoliryhmän viimeisenä olevalla tarkka-ampujalla.⁸²

Hiihtomarssilla oli tärkeää, että jokainen mies pyrki säilyttämään tasaisen hiihtonopeuden, pysyi ryhmänsä mukana ja vastasi siitä, että väli edellä menevään ei kasva liian suureksi. Ryhmän edullisimpana hiihtomuotona pidettiin jonoa. Kun oli hankikeli, lunta vähän tai hiihrettiin tiellä, pystyttiin muotona käyttämään parijonoa. Hiihdettäessä umpihangessa oli laduntekijöitä vaihdettava mahdollisimman useasti, ettei hiihtäminen kävisi heille liian raskaaksi. Pikakivääriryhmässä tai konekivääriryhmässä ampujaa tai ampujan apulaista ei käytetty ladunteossa, ainoastaan poikkeustapauksissa se oli mahdollista. Hiihtomarssikoulutukseen kuului lisäksi tärkeänä osana juoksu sukset jalassa, maahan heittäytyminen, ahkion veto sekä latupartion työskentely. ”Päämääränä osaston taistelukoulutuksessa oli yleensä sellainen taistelutaito, että alokkaista muodostetuista yhdenmukaisista kivääriryhmistä kokoonpantu joukkue pystyi syvässä lumessa suorittamaan taistelun suksilla taitavammin kuin jalkautuneena.”⁸³

Mieskohtainen taistelukoulutus tuli suorittaa aina suksilla. Partio toimintaa koulutettaessa tuli koulutettavat opettaa tutkimaan latuja ja jälkiä sekä toimimaan yöllä. Partio toiminnalla tarkoitettiin tiedustelua, maastontiedustelua ja säätiedustelua.⁸⁴ Vihollisen lentäjien ilmestyessä oli

⁷⁹ Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 3–5, 12.

⁸⁰ Sama, 12.

⁸¹ Sotatieteen laitos, Suomen Puolustuslaitos 1918–1939, 336.

⁸² Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 12.

⁸³ Sama, 4, 12–20.

⁸⁴ Tapola, 20–25. Usein on suosiollista, että komppanian päällikkö varaa käyttöönsä parhaimmista hiihtäjistä muodostetun joukon, joka pystyy torjumaan ylläkköjä ja väijytyksiä sekä toteuttamaan varsinaista taistelutoimintaa.

koulutettava naamioiminen ja kätkeytyminen, lumipuvun käyttö sekä niillä harhauttaminen.⁸⁵ Paleltumistapausten välttämiseksi tuli kieltää lumessa istuminen tai makaaminen. Taistelukaasujen vaikutuspiirissä toimimisesta oli koulutettaville kerrottava miten pakkaneen ja lumi vaikuttavat niihin sekä ehdottomasti totutettava hiihtämään kaasunaamari kasvoilla.⁸⁶

Kivääriryhmän taistelukoulutuksessa talvella tuli harjoitella avojärjestyksen muotoja suksilla soveltaen⁸⁷, tavoitteena oli kehittää ryhmän liikkuvuutta vaihtelevassa maastossa. Muodot on esitetty liitteessä 2. Lisäksi oli harjoiteltava liikkumista eri muodoissa ilman sauvoja niin, että ase olisi kokoajan käyttövalmiina. Siirtymistä avojärjestykseen ryömimällä suksien päällä ja mahdollisimman matalana hiihtäen tuli myös harjoitella. Hyökkäysharjoittelua tuli suorittaa ylämäkeen, koska useimmiten vihollisen asemat olivat mäen päällä. Harjoittelua tuli tehdä metsissä vaikeiden olosuhteiden aikaan, koska tuolloin kivääriryhmän taistelutaidot pääsivät oikeuksiinsa. Puolustuksessa tuli asemat sijoittaa korkealle paikalle, ja suksien jättöpaikan tuli olla tykistötuulelta suojassa. Käsikähmää tuli harjoitella sukset jalassa kaikilla lähitaisteluaseilla, kiväärillä, pistimillä, pistooleilla, käsikranaateilla, lapioilla, suksisauvoilla ja puukolla. Poikkeuksellisissa tapauksissa, jos ryhmä joutui jalkautumaan suksilta, vastasi osaston johtaja siitä, että sukset saataisiin nopeasti takaisin jalkaan. Ryhmää koskevien harjoitusten tavoitteena oli kehittää osaston toimintaa niin, että se saataisiin aina pyrkimään täydelliseen yllätykseen.⁸⁸

Pikakivääriryhmän taistelukoulutus talvella muodostui samankaltaiseksi kuin kivääriryhmän koulutus. Huomio tuli kiinnittää pikakiväärin tukeen, kun sillä ammuttiin ahkiosta esimerkiksi hyökkäyksessä. Yleisesti tarkka-ampujilla oli paremmat mahdollisuudet toimia, koska talvi tarjosi pienemmät suojautumismahdollisuudet. Huomioon tuli ottaa myös se tosiasia, että talvi vaikutti osumismahdollisuuksiin.⁸⁹ Konekivääriryhmän koulutuksessa tuli soveltaa sekä kivääri- ja pikakivääriryhmien talvikoulutusta. Koulutuksessa pääpaino tuli kohdistaa erityisesti siihen, että asemanvaihdot toteutetaan ahkioiden avulla. Patruunatäydennykset tuli taisteluissa kouluttaa kantaen, ahkioissa ja suksilla. Konekiväärin tuliaseman teko tuli toteuttaa lumeen,

⁸⁵ Jalkaväen ohjesääntö I, 1932, 32–33. Ehdottomasti paras keino suojautua on liikkumatta pysyminen.

⁸⁶ Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 22–23. Koulutukseen tuli käyttää Talvisotakäsikirjaa.

⁸⁷ Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 24; Yleisesikunta: Jalkaväen ohjesääntö II₂, Otava, Helsinki 1932, 45–49.

⁸⁸ Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 24–25.

⁸⁹ Sama, 24–25.

lisäksi tuliasema tuli naamioida.⁹⁰ Toiminta osana erillistä taisteluryhmää kuului koulutukseen kuten myös ampuminen ahkiosta.⁹¹

Kiväärijoukkueen taistelutekniikkaa talvella tuli hioa liikkumisen ja ryhmittymisten osalta eri olosuhteissa ja vaihtelevassa maastossa. Pimeällä ja yöllä oli joukkueen kyettävä liikkumaan mahdollisimman äänettömästi. Merkkien välitystä, käskyjä ja ilmoituksia tuli harjoitella kaikissa harjoituksissa. Tavoitteena oli, että joukkue pystyy käskyn saatuaan mahdollisimman nopeasti ryhmittymään. Joukkueen siirtyessä suksilla tuli latujen salaamiseen kiinnittää huomiota. Tilanteesta riippuen tuli erillisillä latupartioilla pystyä harhauttamaan vihollisen lentotiedustelua.⁹² Latusastojen harjoittelussa oli suuntapartioiden ja pääjoukon välinen etäisyys 300–800 metriä. Tyypillisen latupartion vahvuus oli johtaja ja neljä taistelijaa.⁹³ Hyökkäyksessä joukkueen taistelu tuli toteuttaa sukset jalassa, huomioiden miten ryhmien koulutuksessa se oli ohjeistettu. Joukkueen etenemisessä tuli konetuliaseille antaa merkittävä painoarvo, koska liikkeen toteuttaminen oli erilaista verrattuna kesään. Erityisesti rynnäkköä ja käsikähmää eri lumivahvuuksilla tuli harjoitella paljon.⁹⁴

Joukkueen puolustustaistelun harjoittelussa tuli kiinnittää huomiota siihen, miten latuja voitiin käyttää salaamiseen. Puolustustaistelun kannalta katsottiin, että puolustusryhmityksessä hangen pinta oli vaikeaa jättää täysin koskemattomaksi, ja tekemällä mahdollisimman paljon jälkiä pystyttiin vihollista harhauttamaan. Joukkueen viivytystaistelussa tuli latujen käyttöä harjoitella perusteellisesti erityisesti silloin kun siirryttiin yllättäviin hyökkäyksiin. Joukkueen talvikoulutuksen tarkoituksena oli kehittää ennen kaikkea hiihtojoukon henkeä. Talvikoulutukseen tuli tuoda vaihtelua rakentamalla jännittäviä tilanteita öisillä retkillä vihollisen selustaan. Komppanian talvikoulutuksessa huomioitiin samat seikat kuin joukkueen harjoittelussa. Useimmiten tuli komppanian harjoittelu järjestää niin, että niissä pyrittiin ehkäisemään vihollisen tiedustelua. Lisäksi koulutuksessa tuli huomio kiinnittää harhauttamiseen, naamiointiin ja maastoutumiseen.⁹⁵

⁹⁰ E.Hanell–T.V.Viljanen: Maastouttaminen ja Naamioiminen, Otava, Helsinki 1931, 7. Maastouttamisella tarkoitetaan maaston muotoihin, väreihin ja valaistusolosuhteisiin sopeutumista näkösuojan aikaansaamiseksi vihollisen maa- ja ilmatiedustelua vastaan. Harhauttamisella tarkoitetaan naamioimisen ja maastouttamisen keinoja, joilla voidaan salata omat joukot ja niiden toiminta.

⁹¹ Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 25, 28–29; Jalkaväen ohjesääntö II₂ Helsinki 1932, 394. Taisteluryhmällä tarkoitetaan kahden tai useamman samanlaisen tai erilaisen ryhmän määrätyn tehtävän suorittamista varten muodostamaa tilapäisosastoa, jotka ovat yhtenäisen johdon alaisena.

⁹² Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 29; Hanell–Viljanen, 59. Vihollisen lentäjien harhauttamiseen voitiin käyttää latupartioita, jotka hiihtivät harhauttamislataja. Vetämällä havuja perässä, pystyttiin ladut muuttamaan epäselvemmiksi, mutta samalla leveimmiksi jäljiksi.

⁹³ Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 30.

⁹⁴ Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 30; Jalkaväenohjesääntö II₂, Helsinki 1932, 105–114.

⁹⁵ Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 31–33.

Talvikoulutuksessa huollon osalta tuli kouluttajien valvoa, että sääolosuhteet otettiin huomioon. Sodanaikaista huoltopalvelusta silmällä pitäen tuli ampumatarvikehuolto toteuttaa ahki-oita käyttäen. Talvikoulutuksen tärkeimpiin osa-alueisiin kuului kestävyys ja tekniikkaharjoittelu. Kestävyysharjoitteluun kuului 2–3 kertaa viikossa, kevyissä varusteissa suoritettu harjoitus, jossa miehet eivät saaneet kyllästyä. Harjoituksiin oli lisättävä loppuun pikataival nopeuden kehittämiseksi. Tekniikkaharjoittelun tarkoituksena oli saada miehet luopumaan helpoimmasta hiihtotavasta, joka vei eniten voimia. Hiihdon harjoittelussa eniten totuttelua vaati murtomaahiihto, koska se suoritettiin vaihtelevassa maastossa. Hiihtotekniikkaa tuli kehittää hiihdon ja hiihtovoimistelun avulla. Joukko-osastoja velvoitettiin järjestämään erillisiä talviharjoituspäiviä.⁹⁶

2.6 Kainuun suojeluskuntapiirin talvikoulutus

Kainuun suojeluskuntapiirille oli ominaista 1930-luvun alussa, että pääpaino talvella oli jalkaväki ja hiihtoharjoituksilla, jotka järjestettiin päivän mittaisilla leiripäivillä. Näihin harjoituksiin kuuluivat muodollinen harjoittelu suksilla, majoittuminen havumajoihin sekä taistelukoulutus.⁹⁷ Harjoituksia pyrittiin 1930-luvun alusta lähtien tehostamaan suojeluskunnittain heikon sotilaskoulutuksellisen tason takia. Kainuun suojeluskuntapiirin koulutus painottui alueleiripäivillä järjestettyihin joukkueen ja komppanian koulutuksiin. Taistelukoulutuksessa oli siirrytty muodolliseen koulutukseen suljetun järjestyksen koulutuksen ohella. Ongelmalliseksi talvitaisteluharjoitukset teki majoituksen järjestäminen ja siihen liittyvät kustannukset. Telttamajoitusta ei voitu toteuttaa, koska piirillä ei ollut teltoja eikä kamiinoita. Talvikoulutuksen vähäisyyttä pyrittiin paikkaamaan järjestämällä suojeluskunnille hiihtokilpailuja ja talviharjoituspäiviä.⁹⁸

Vuonna 1931 valtion varoilla toimeenpantiin enemmän sotilaskoulutustilaisuuksia kuin edellisenä vuonna. Pääpaino oli asetettu suljetun järjestyksen ja muodollisen taistelukoulutuksen koulutukseen. Koulutus tapahtui mieskohtaisena, ryhmän ja joukkueen kokoonpanoissa. Alueleiripäivien yhteydessä harjoiteltiin myös komppanian toimintaa. Talvikoulutus oli tapahtunut jalkaväki- ja hiihtoharjoituspäivillä. Ongelmana näissä harjoituksissa oli havaittu, että vahvuudet eivät riitä suurempien osastojen koulutukseen (joukkue–komppania). Pii-

⁹⁶ Pääesikunta, Talvikoulutusohjeita, 33–35. Talviharjoituspäivät tuli järjestää parhaimpien hiihtokelien aikana.

⁹⁷ Kainuun suojeluskuntapiirin vuosikertomus, 1930, SK 366–7, KA; Kainuun Sissi, Kainuun suojeluskuntapiirin lehti, 1930, tammikuu n:o 1, helmikuu n:o 2, maaliskuu n:o 3, säilytyspaikkana Kajaanin kaupunginkirjaston Caiania-kokoelma.

⁹⁸ Sama.

riesikunta oli tullut siihen ratkaisuun, että alueleiripäivien tulisi kestää vähintään neljä päivää muodostuakseen riittävän tehokkaiksi.⁹⁹ Kainuussa toimeenpantiin vuonna 1932 valtion varoilla kaikilla piirin alueilla talvileiripäivät, jotka kestivät alueesta riippuen 3–4 vuorokautta. Talvileiripäivät järjestettiin talvikoulutusta silmällä pitäen, mutta edelleen oli ongelmana majoituksen järjestäminen. Harjoitusten pitämisen teki mahdolliseksi piirin rahatilanne, joka oli edellisinä vuosina rajoittanut leiripäivien järjestämistä. Vuonna 1932 kaikissa suojeluskunnissa toimeenpantiin talvileiripäivät. Taistelukoulutuksen päätarkoituksena oli joukkueen ja komppanian koulutus. Kylät, jotka olivat omilla varoillaan järjestäneet harjoituksia, olivat keskittyneet ryhmä- ja mieskohtaiseen koulutukseen. Useimmissa suojeluskunnissa koulutusta haittasi kiväärien puute, minkä lisäksi oli havaittu aseiden hoidon laiminlyöntejä.¹⁰⁰

Vuodesta 1933 eteenpäin talvikoulutuksessa pääpaino oli joukkueen ja sitä pienempien osastojen kouluttamisessa. Kainuussa pääosa suojeluskunta-alueista oli muodostettu jalkaväki- ja konekiväärialueiksi. Kyläosastojen harjoitukset olivat parantuneet, ja talvikoulutus oli noussut korkeaan asemaan.¹⁰¹ Lyhyiden harjoitusten etuna pidettiin sitä, että niihin saatiin mahdollisimman paljon osanottajia. Hyrynsalmen suojeluskunnassa konekiväärimiesten koulutukseen kuului konekiväärikursseja ja hiihtomarsseja täydessä varustuksessa.¹⁰² Vuonna 1934 alettiin miehistökoulutusta järjestää uuden puolustusjärjestelmän vaatimuksia noudattaen, mikä koulutuslinja jatkui vuoteen 1939 asti. Vuosittain talvikoulutuksen osalta toimeenpantiin useampipäiväisiä talviharjoituspäiviä jokaisessa suojeluskunnassa. Harjoituksissa varustukseksi oli käsketty suojeluskuntapuku, kivääri puhdistusvälineineen sekä hiihtovälineet. Taloudelliset ongelmat eivät rasittaneet koulutusten järjestämistä, vaan ongelmana oli osanottajien vähäinen määrä, johon syynä olivat työolot, sillä suurin osa tienasi elantonsa metsätöistä. Kainuun suojeluskuntapiirille saatiin Suojeluskuntain yliesikunnan toimesta telttakankaita kolmioineen yhteensä 96 kappaletta, jolloin leiriytymistä pystyttiin harjoittelemaan.¹⁰³ Liitteessä 3 on esitetty kuvaus Paltamon suojeluskunnan talvitaisteluharjoituksista vuonna 1936.

⁹⁹ Kainuun suojeluskuntapiirin vuosikertomus, 1931, SK-366–7, KA; Kainuun Sissi, Kainuun suojeluskuntapiirin lehti, 1931, tammikuu n:o 1, helmikuu n:o 2, säilytyspaikkana Kajaanin kaupunginkirjaston Caiania-kokoelma.

¹⁰⁰ Kainuun suojeluskuntapiirin vuosikertomus, 1932, SK 366–7, KA. Kainuun suojeluskuntapiiri oli hankkinut talvikoulutusta varten lumipukuja 200 kappaletta.

¹⁰¹ Romppainen, 88, 102. Vuonna 1935 yhteensä noin 87 prosenttia Kainuun sk-piiriläisistä sai kivääri- tai konekiväärikoulutusta. Esimerkiksi Puolangan suojeluskunnan kyläosastoharjoitusten ohjelmaan kuului oppitunti talven vaikutuksista.

¹⁰² Kainuun suojeluskuntapiirin vuosikertomus, 1933, SK 366–7, KA.

¹⁰³ Kainuun suojeluskuntapiirin vuosikertomus, 1934, 1936, SK 366–7, KA; Kainuun Sissi, Kainuun suojeluskuntapiirin lehti, 1935, helmikuu n:o 2, säilytyspaikkana Kajaanin kaupunginkirjaston Caiania-kokoelma.

Talvikoulutusta annettiin suojeluskuntamiehille muodollisena ja teknillisenä koulutuksena Jalkaväen ohjesääntö I:n ja II:n mukaan.¹⁰⁴ Taistelukoulutuksen ja kenttäkoulutuksen pääpaino oli asetettu lähitiedustelupartioiden koulutukseen aina puolijoukkueen vahvuuteen saakka. Lisäksi koulutukseen kuului puolijoukkueen varmistusosaston kouluttaminen. Pääpaino ennen talvisodan syttymistä oli edelleen 1–2 vuorokauden mittaisilla kyläosastoharjoituksilla, minkä lisäksi hiihtoa harjoitettiin suojeluskunnissa hiihtoharjoituspäivillä. Urheilu- ja kilpailutoiminnassa hiihto oli harrastetuin laji koko 1930-luvun ajan. Hiihtotaitoa ylläpidettiin järjestämällä piirissä hiihtokilpailuja, joissa oli mahdollista suorittaa hiihtomerkkejä.¹⁰⁵

2.7 Talvisotaharjoitukset

Talvi- ja kesäsotaharjoitusten määrään 1930-luvulla vaikutti määrärahojen huono tilanne. Vuonna 1930, oli 2. D ainut joukko-osasto, joka oli suunnitellut talvisotaharjoituksen, joka jouduttiin perumaan olosuhteiden takia. Vuonna 1931 antoi 2. D:n esikunta käskyn talvisotaharjoitusten pitämisestä ajalla 19.–26.2.1931. Harjoitukseen liittyen annettiin erotuomareille tehtäväksi tarkkailla erityisesti jalkaväen toiminnan kannalta latuosastojen vahvuuksia, nopeutta, lähettien nopeuksia laduilla ja syvyyksiä ryhmyksissä hiihtäjistä pataljoonaan asti. Lisäksi tuli seurata majoittumisnopeutta havumajaan ja teltaan sekä lepovarmistuksen eri keinojen tehokkuutta.¹⁰⁶ Vuodesta 1934 uuden johtoportaan mukaisesti AK:n esikunta määräsi kunkin divisioonan osalta, miten sotaharjoituksia tuli järjestää. Vuonna 1936 talvisotaharjoituksia ei varojen puutteen takia kyetty järjestämään missään kolmesta divisioonasta. Vuonna 1937 alueella Jaakkimaa–Sortavala toteutettiin AK:n talvisotaharjoitus 6.–14.3. Vuonna 1939 puolustusministeriön määräämänä toteutettiin divisioonille omat harjoitukset. Talvisotaharjoitukset toteutettiin 1. D:ssä 18.–22.3.1939 Kankaanpään alueella, jossa pääosa harjoitusorganisaatiosta oli reserviläisiä. 2. D järjesti talvisotaharjoituksen samalla alueella 11.–15.2.1939. Myös tällöin enemmistön muodostivat reserviläiset. Vuonna 1938 kansainvälisen tilanteen kiristymisen johdosta, harjoituksia ruvettiin suorastaan käskemään.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Paltamon suojeluskunta, Yleinen ja salainen kirjeenvaihto, 1919–1943, SK 383, KA; Jalkaväen ohjesääntö I, Helsinki 1932, kohdat 9–66. Jalkaväen ohjesääntö II₂, Helsinki 1932, kohdat 586–629.

¹⁰⁵ Paltamon suojeluskunta 1919–1943, SK 383, KA; Kainuun Sissi, Kainuun suojeluskuntapiirin lehti, 1939, tammikuu n:o 1, säilytyspaikkana Kajaanin kaupunginkirjaston Caiania-kokoelma. Ampuma-, murtomaa-, tiedustelu-, prosentti-, propaganda-, viesti-, ja yhdistettyhiihto sekä mäenlasku. Esimerkiksi Kalle ja Frans Heikkinen kuuluivat maamme kärki hiihtäjiin. Frans Heikkinen toimi 14. D:n JR 31:n 8. Komppanian päällikkönä Jatkosodassa.

¹⁰⁶ 2. Divisioonan esikunta N:o 37/II/Yo.Os./137 sal./ Viipuri 19.2.1931. T- 17645/3, KA; Toivonen, 29–37.

¹⁰⁷ Toivonen, 28–38, 40.

1. ja 2. D järjestivät 1930-luvulla 11 sotaharjoitusta, kun 3. D niitä järjesti vain viisi. Divisioonilla oli yhteensä viisi talvisotaharjoitusta koko 1930-luvun aikana. 1930-luvulla kertausharjoituksissa taktisena tilanteena säilyi edelleen hyökkäyksellisyys. Vuonna 1937 julkaistiin kirja Armeijakunnan talvisotaharjoitus. Kirja käsitteli vuonna 1937 järjestettyä AK:n talvisotaharjoitusta, jossa pyrittiin saamaan kokemuksia joukkoyhtymien johtamisesta sekä taisteluista talviolosuhteissa. Kirjassa ei käsitelty harjoituksesta saatuja kokemuksia lainkaan, vaan niistä oli tarkoitus ilmestyä mahdollisesti myöhemmin toinen osa.¹⁰⁸ Tuolla kirjalla todennäköisesti tarkoitettiin vuonna 1939 julkaistua Talvisotaopasta, joka sisälsi paljon samoja asioita kuin vuonna 1929 julkaistu Talvitaktiikkaa kirja.¹⁰⁹

Talvikoulutuksesta annettiin koulutusohjeet 21.11.1939 Päämajan toimesta. Talvisotaharjoitteluun kuului vahvistetun komppanian ja pataljoonan taisteluiden harjoittelu. Oleellisena osana talvikoulutukseen kuului harjoittelu vaikeissa maastollisissa olosuhteissa sekä pimeällä. Huomio talvikaudella järjestettävässä koulutukseen tuli kiinnittää siihen, että joukot hallitsevat talvisotavälineiden käytön sekä osaavat käsitellä aseitaan talviolosuhteissa, kehittävät joukoille kuuluvaa kiinteyttä ja yhteistoimintakykyä, osaavat liikkua ryhmittyneenä sekä siirtyä maastoitse tiestön ulkopuolella. Lisäksi huomio tuli kiinnittää salaamis- ja naamiointikykyyn, yllätysten ja ylläköiden järjestämiseen, kenttätöiden muutoksiin talvi silmällä pitäen sekä aseiden ja varusteiden hoitoon.¹¹⁰ Suomalaisen taktiikan pääpiirteet ennen talvisotaamme olivat metsätaistelu ja saarroitus. Taitojen kehittymiseen vaikutti talvella suomalaisten hyvä ja yleinen hiihtotaito, armeijan varustaminen suksilla sekä majoittuminen teltoihin. Tämä mahdollisti suomalaisten pitkien saartojen ja kiertoliikkeiden sekä oleskelun suorittamisen korvessa talven kovimmissa pyryissä ja pakkasissa.¹¹¹

¹⁰⁸ Armeijakunnan esikunta: Armeijakunnan talvisotaharjoitus v. 1937 I Osa, Otava, Helsinki 1938, 11; Toivonen, 28–38, 40. Harjoitus järjestettiin 8.–11.3.1937.

¹⁰⁹ Tynkkynen, 42–45.

¹¹⁰ Sevón, Raimo: Kertausharjoitusjärjestelmän kehittyminen 1930-luvulla–Kenttäarmeijan kertausharjoitukset ennen talvisotaa, Helsinki 1995, säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto, 77–78, 81. Talvikoulutuksen kannalta merkityksellisin ohje oli todennäköisesti Talvisotaopas.

¹¹¹ Y.A. Järvinen: Suomalainen ja venäläinen taktiikka Talvisodassa, WSOY, Porvoo 1948, 18.

3. TALVISODAN VAIKUTUS JALKAVÄEN TALVIKOULUTUKSEEN VÄLIRAuhan AIKANA

3.1 Talvisodan kokemukset

Talvisodan taktilliset ja operatiiviset päätökset, joihin oli vaikuttanut 1920 ja 1930 -luvuilla kehitetyt taistelumenetelmät, olivat sodan lopputuloksen kannalta olleet onnistuneita. Suomalaiset sovelsivat erityisesti liikkuvuutta lumisessa maastossa ja käyttivät hyväkseen olosuhteiden tarjoamia mahdollisuuksia.¹¹² Eri koulutustasoista johtuen talvisodan jälkeen lähiajan koulutuksen tärkein tehtävä oli muodostaa eri koulutustasoista kiinteitä, yhtenäisiä ja toimivia taistelu- ja huoltojoukkoja. Kokemusten kokoamiseen ja tarkistamiseen kuluva aika oli pitkä, minkä takia tuli koulutuksessa ottaa huomioon omat havainnot sekä Päämajan ja Maavoimien esikunnan (Kannaksen Armeijan esikunta) sodan aikana julkaisemat ohjeet ja taktillisissa oppaissa esitetyt toimintaohjeet ja suuntaviivat.¹¹³

Talvisodan aikana Päämajan toimesta julkaistujen taktillisten ohjeiden mukaisesti, sissi- ja partiotoimintaan liittyen talvisodasta saadut kokemukset olivat osoittaneet, että konekivääriä ei kannattanut ottaa mukaan, jos ratkaisun odotettiin tapahtuvan metsässä. Vihollisen tuhoamiseen tuli käyttää nopeita hiihtojoukkoja, joiden toiminta valmisteltiin hyvissä ajoin. Valiohiihtäjistä koottujen osastojen merkitys korostui erityisesti silloin, kun niitä käytettiin katkaisemaan vihollisen pitkiä huoltoyhteyksiä. Sissitoiminnan merkitys oli saatujen kokemusten kautta ymmärretty niin, että mitä enemmän lunta satoi, niin sitä vaikeammaksi menivät vihollisen liikkumismahdollisuudet, mikä lisäsi oman sissitoiminnan onnistumisen mahdollisuuksia. Kun lunta oli niin paljon, että se mahdollisti hiihtämisen, erämaaseuduilla olivat vahvoilla osastoilla syvyyteen suunnatut hyökkäykset johtaneet tehokkaiisiin lopputuloksiin.¹¹⁴

Sodan jälkeen saadut kokemukset pyrittiin keräämään kirjallisesti joukoilta AK:n esikuntien laatimilla käskyillä. Väli rauhan aikana talvitaisteluiden kokemukset pyrittiin saattamaan kou-

¹¹² K.O.Reini–Heikki Koukkunen–T.Saukkonen–E.O.Tirronen–Harri Hentilä–Antti Juutilainen, 48, 108.

¹¹³ Maavoimien esikunta: Koulutuksen suuntaviivat maavoimissa v. 1940, Helsinki 12.4.1940, säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun pääkirjasto, 5–7. Tärkeässä asemassa koulutuksessa tuli olla myös yöharjoitukset.

¹¹⁴ Päämaja: Taktillinen opas I–X, taistelutoiminnassa ja koulutuksessa huomioonotettavaksi, 12.12.1939, 16.12.1939, 21.12.1939, 22.12.1939, 25.12.1939, 31.12.1939, 9.1.1939, 10.1.1939, 16.1.1939, 22.1.1940, Päämaja Mikkeli 1939–1940. Partio- ja tiedustelutoiminnasta saaduista kokemuksista painotettiin selusta ja varmistus toimenpiteiden merkitystä. Tärkeimmät ohjeet talven osalta koskivat vihollisen sissitoiminnan estämistä, taktillisia kuulusteluohjeita vihollisen talvitalitiikkaan liittyen sekä erämaataisteluita oman ja vihollisen toimintaan liittyen.

lutuskäyttöön mahdollisimman nopeasti. Koulutuksen aloittamista nopeutti se, että puolustusvoimat olivat ryhmittäneet sotilaita suojajoukkoryhmyykseen rajan tuntumaan.¹¹⁵ Sota oli osoittanut, että jalkaväki tarvitsi lisää tulivoimaa. Erityisesti käsiaseiden määrää tulisi kevyille joukoilla lisätä. Lisäksi panssarintorjunta-aseistuksen lisääminen jalkaväen tukemiseksi nousi hankintalistalle.¹¹⁶ Jalkaväen kantamukset nähtiin kokemusten kannalta erittäin haitalliseksi erityisesti hyökkäyksessä. Taisteluissa havaittiin myös puutteita, jotka liittyivät aselajien yhteistoimintaan, taisteluiden yllätyksellisyyteen, tiedustelun laiminlyönteihin sekä puutteellisen sotilaan perustaitojen hallitsemiseen. Toiminta pimeällä ja suojautuminen oli nähty puutteelliseksi. Puutteet olivat paikallisia joukkojen taisteluiden kannalta, eivätkä ne tarkoittaneet, että ne olisivat koskeneet kaikkia taistelevia osia. Puutteiden havaitsemisen jälkeen oli sodan aikana jaettu joukoille taktillisia ohjeita, joilla havaitut puutteet pyrittiin korjaamaan.¹¹⁷

Koska sotakokemuksista tuli saada mahdollisimman nopeasti esille tulleet uudet asiat koulutuskäyttöön, ei uusia ohjesääntöjä aloitettu laatimaan kokonaan uudestaan. Vanhoihin jalkaväen ohjesääntöihin tehtiin lisäyksiä, jotka nopeuttivat ohjeiden jakamista eteenpäin. Jalkaväen kokemusten pohjalta uudistukset koskivat jo vuonna 1932 julkaistun jalkaväen ohjesääntön osaa yksi (J.O.I) sekä toisen osan ensimmäistä ja toista painosta. (J.O.I₁, J.O.II₂). Talvisodan aikana julkaistuun Sotilaan talvioppaaseen tehtiin myös muutoksia, jotka julkaistiin uudistetussa oppaassa vuonna 1941. Tärkeänä talvikoulutuksen kannalta pidettiin yksittäisen taistelijan tiedustelutoimintaa, partiointia, talvimarsseja, etuvartiopalvelusta sekä kenttätöitä.¹¹⁸

Talvisodan kokemusten perusteella kivääriryhmään oli lisätty myös pikakivääri ja konepistooli, jotka lisäsivät kivääriryhmän merkitystä entisestään erityisolosuhteissa. Koulutus väli-
rauhana aikana oli erilaista AK:n välillä, tämä johtui siitä, että ei voitu antaa olosuhteista johtuen yhtenäisiä koulutusohjeita.¹¹⁹ Yleisesti taistelukoulutuksessa tuli keskittyä ryhmän koosten osastojen kouluttamiseen, ja koulutuksessa yksilöntaidot olivat suoritusten onnistumisen kannalta välttämättömiä. Ylemmän johtoportaahan johtajien käytännön johtamisen puuttumisen takia talvisodan jälkeen panostettiin pataljoonaharjoituksiin, joissa sekä miehistö että

¹¹⁵ K.O.Reini–Heikki Koukkunen, T.Saukkonen–E.O.Tirronen–Harri Hentilä–Antti Juutilainen, 108.

¹¹⁶ Puolustusvoimain pääesikunta: Muutokset ja lisäykset J.O.I:n ja J.O.II₂:n, Otava, Helsinki 1941. Ohjesääntö julkaistiin palveluskäyttö varten 1.4.1941.

¹¹⁷ K.O.Reini–Heikki Koukkunen, T.Saukkonen–E.O.Tirronen–Harri Hentilä–Antti Juutilainen, 108. Keronen, 54. Suomalaiset olivat vihollista etevämpiä erityisesti taidossa liikkuu teiden ulkopuolella jalan, hiihtäen ja reellä. Lisäksi maastoon majoittumisessa, suunnistamisessa, ampumataidossa jalkaväen kevyillä ja raskailla aseilla ja taidossa raivata autotie jäille ja maastoon. Hyvänä oli pidetty maahan menoa, ryömintää, syöksyä ja taistelutekniikkaa sekä aseenkäsittelyä.

¹¹⁸ Päämaja: Sotilaan talviopas, Mikkeli 1941. (Hyväksytty käyttöön otettavaksi alunperin 5.12.1939)

¹¹⁹ Koulutuksen suuntaviivat ja koulutusohjeet 16.9.–31.12.1940, T- 14796/13, KA.

johtajat saivat kokemusta toimimisesta suuremman joukon osana. Saatujen kokemusten kannalta oli tärkeää, että jalkaväki saataisiin mahdollisimman nopeasti mukautettua koettujen olosuhteiden kannalta sille sopivaksi. Talvisodan jälkeen suomalaisessa taktiikassa ei tapahtunut lainkaan muutoksia. Tähän mitä todennäköisimmin vaikutti juuri alkanut suursota, jonka takia epävarmoissa olosuhteissa uutta taktiikkaa ei olisi ehditty tehdä reserviläisille tunnetuksi.¹²⁰

3.2 10. Prikaatin perustaminen, kokoonpano ja tehtävät

Koulutustoimintaan vaikuttavien tekijöiden kannalta oli merkittävää, että Moskovan rauhan rajalle ryhmittyneistä joukoista muodostettiin prikaateja¹²¹. Suomessa vuonna 1940 tapahtuneen sotilaallisen aluejaon mukaan maamme jaettiin 16 sotilasläänin ja edelleen 36 sotilaspiiriin. Kainuun sotilaslääni muuttui Maaselän sotilaslääniksi, johon kuuluivat Kainuun ja Iisalmen suojeluskuntapiirit.¹²² Uuden sotilaallisen aluejaon seurauksena talvisodassa taistelleista divisioonista muodostettiin prikaateja. 10. Pr muodostettiin 9. Divisioonan tilalle, jonka komentajana toimi eversti Runar Lilius 10.3.1941 asti, minkä jälkeen tehtävään ryhtyi eversti Urho Tähtinen. Elokuussa vuonna 1940 IV AK:n antaman käskyn perusteella tuli perustaa yhteensä viisi varuskuntaa, joiden sijoituspaikat tulivat olla Kuopion, Joensuun, Kajaanin, Nurmeksen ja Tuusniemen alueella.¹²³

10. Pr:n sijoituspaikaksi muodostui Kuhmo, Lieksa ja Nurmes. Prikaatin kokoonpanon muodostivat kolme pataljoonaa sekä patteristo. Prikaatin esikunta, III pataljoona sekä patteristo sijoitettiin Nurmekseen. I pataljoona sijoitettiin Lieksaan ja II pataljoona Kuhmoon. Talvisodan päättymisen jälkeen uuden rajan turvaamiseksi alkoivat laajat linnoitustyöt, joiden tarkoituksena oli rakentaa itärajalle vesistöihin nojautuvat asemat aina Suomenlahdesta Saimaan kautta Pieliseen. Lisäksi Pielisen ja Petsamon välillä oli suljettava tärkeimpien teiden suunnat kenttälinoituksilla. Väli rauhan aikana oli tärkeimpiä tehtävinä tärkeysjärjestyksessä sotavalmiusnäkökohdat ja kenttävarustelutyöt. Vasta kolmannella sijalla tuli huomioida koulutus.¹²⁴

¹²⁰ K.O.Reini–Heikki Koukkunen, T.Saukkonen–E.O.Tirronen–Harri Hentilä–Antti Juutilainen, 111–112; Y.A. Järvinen: Jatkosodan taistelut, jatkosodan taktiikkaa ja tapahtumia, WSOY, Porvoo 1950, 23; Koulutuksen suuntaviivat ja koulutusohjeet 16.9.–31.12.1940, T- 14796/13, KA.

¹²¹ K.O.Reini–Heikki Koukkunen, T.Saukkonen–E.O.Tirronen–Harri Hentilä–Antti Juutilainen, 108.

¹²² Sillanpää, Raimo: Toki Kallehin on vapaus–maanpuolustustyötä Ylä-Karjalassa, Gummerus, Nurmes 1998, 146. Eversti Erkki Johannes Raappana toimi Maaselän sotilasläänin komentajana.

¹²³ Sillanpää, 153.

¹²⁴ Sillanpää, 153–154, 166.

3.3 Varusmiesten talvikoulutus

Suurin osa talvisodassa taistelleista joukoista kotiutettiin vuonna 1940 huhtikuussa ja touku-kuussa. Euroopassa jatkuneen sodan takia 1930-luvun vahvuuksien ei pystytty palaamaan. Tämän johdosta tammikuussa 1941 säädettiin uusi asevelvollisuuslaki, jonka perusteella miehistön palvelusaika muuttui 350 vuorokaudesta kahteen vuoteen. Samalla palvelukseen astumisikä laski 20 vuoteen, minkä vuoksi oli vuonna 1941 palveluksessa peräti kolmen ikäluokan varusmiehiä sekä kertausharjoituksiin kutsutut reserviläiset. Väli rauhan aikana kouluttajien puute haittasi koulutuksen järjestelyjä, koska talvisodassa oli kaatunut moni 1930-luvun koulutustottumuksen saanut henkilö.¹²⁵

10. Pr:ssa käytettiin talvikoulutuksessa seuraavia oppaita ja ohjeita, jotka olivat Talvisotakäsikirja 1928, Talvisotaopas 1939 sekä Sotilaan talviopas 1939.¹²⁶ Vaikka työpalvelus kuului olennaisena osana ohjelmaan päivittäin, jäi muuhun koulutukseen aikaa kohtuullisesti. Työpalvelun takia suunnitellut koulutuskausi suunnitelmat eivät toteutuneet sellaisinaan, vaan niiden mukainen koulutus pyrittiin mahdollisuuksien mukaan toteuttamaan. Kivääri- ja konekiväärikomppanian koulutukseen kuului yhteissotilaallisia aineita, muodollista koulutusta, taistelukoulutusta, kenttäpalvelusta, ampumakoulutusta, kenttävarustelutöitä, liikuntakoulutusta sekä huoltoa.¹²⁷ Koulutuksen yhtenäistämiseksi pyrittiin erityisesti taisteluharjoitukset pitämään Nurmeksen ja Kuhmon välisellä alueella. Tämä mahdollisti sen, että harjoituksiin pystyi osallistumaan sekä II että III pataljoona.¹²⁸

Kiväärikomppaniassa talvikoulutus muodostui suksilla toteutettavista harjoituksista. Liitteessä 4 on esitetty kiväärikomppanian viikko-ohjelma tammikuulta vuonna 1941. Talvikoulutukseen kuului muodollinen koulutus, jossa harjoittelu suksilla perustui Jalkaväen ohjesääntö II₂:ssa (1932) käskettyjen kohtien kouluttamiseen. Suksilla harjoittelu perustui ryhmän kokouksilla osastoilla järjestettävään koulutukseen, jossa harjoiteltiin ryhmän avojärjestyksen muotoja kivääri- ja pikakivääriryhmän kokoonpanoilla. Muotoina olivat ryhmän avojono, avoparijono, ketju sekä parvi. Kivääri- ja pikakivääriryhmän taistelumuodot olivat edelleen samanlaiset kuin 1930-luvulla. Kestävyyttä harjoiteltiin suorittamalla 20–30 kilometrin hiihtomarsseja

¹²⁵ Sillanpää, 146.

¹²⁶ 10. Prikaati, III pataljoonan esikunta: Yleinen kirjeenvaihto ja päiväpalvelusohjelmat, 1939–1940, T- 1934/6, KA.

¹²⁷ 10. Prikaati, III pataljoonan esikunta, T- 1934/6, KA. Yleissotilaallisiin aineisiin kuului lait ja asetukset, sisäpalvelus, varuskuntapalvelus ja valistus. Muodolliseen koulutukseen kuului avoin ja suljettujärjestys. Taistelukoulutukseen kuului mies-, ryhmä-, joukkue-, ja joukkuekohtainen harjoittelu. Kenttäpalvelukseen kuului lepo- varmistus, tiedustelu ja suunnistaminen, marssivarmistus, karttamerkki ja kartanluku sekä kompassin käyttö.

¹²⁸ Sillanpää, 172.

lähialueilla. Liikkumisen harjoittelua toteutettiin metsämaastossa, ja siihen liitettiin latupartion toiminnan harjoittelu. Taistelukoulutukseen kuuluivat lisäksi viivytys ja viivytyspartion toiminta, kohtamistaistelun harjoittelua, ryhmittyminen ja ryhmittyneenä eteneminen sekä naamioimis- ja kaivautumisharjoitukset. Kenttävartion asettaminen ja toiminta talvella kuuluivat myös koulutukseen. Komppanioiden henkeä pyrittiin kohottamaan hiihtokilpailuilla, joissa käytettiin kokoonpanoina partioita.¹²⁹

Konekiväärikomppanian koulutus rakentui muodollisesta koulutuksesta sekä taistelukoulutuksesta. Liitteessä 5 on esitetty konekiväärikomppanian viikko-ohjelma joulukuulta 1940. Muodollisessa koulutuksessa harjoiteltiin sekä avointa että suljettua järjestystä. Käytössä oli sekä vanha Jalkaväen ohjesääntö I lisäosineen sekä vuonna 1940 valmistunut Jalkaväen ohjesääntö I lisäyksineen.¹³⁰ Muodollisessa koulutuksessa suljettua järjestystä harjoiteltiin sekä suksilla että ilman suksia. Avoimen järjestyksen harjoittelun ryhmän–joukkueen muotojen ohella kuului lisäksi, että harjoiteltiin eri etenemistapoja hiihtäen sekä suksien kuljetusta. Taistelukoulutukseen kuului harjoittelua puolikonekiväärijoukkueella hyökkäyksessä ja viivytystaistelussa, hyökkäys metsämaastossa ja eteneminen ryhmittyneenä. Merkittävänä osana koulutusta oli konekivääriryhmän aseman valinta sekä aseman varustaminen lumesta. Hiihtoharjoitteluun kuului latupartion toiminta, hiihtoammuntaa, hiihtomarsseja ja tiedustelupartion toimintaa. Tyypillistä hiihtoharjoitteille oli, että niissä oli lähes aina ahkio mukana.¹³¹

Syksyllä 1940 palvelukseen astuneiden asevelvollisten talvikoulutukseen kuului muodollista koulutusta. Taistelukoulutuksessa harjoiteltiin ryhmän–joukkueen taisteluita. Koulutukseen kuului ryhmän toiminta viivytyksessä, eteneminen ryhmittyneenä metsämaastossa, joukkue hyökkäyksessä sisältäen etenemisen tulitaisteluun sekä rynnäkön. Lisäksi koulutukseen kuuluivat tiedustelupartion toiminta, kenttävartion asettaminen ja vartiomiehen toiminta. Taistelujoiden perustaitojen harjoitteluun kuului hiihtoharjoitteita sekä suunnistusharjoituksia. Vuoden 1941 alussa palvelukseen astuneiden alokkaiden talvikoulutukseen kuului sotilaan perustaitojen koulutusta, mies- ja ryhmäkohtaista taistelukoulutusta sekä kenttäpalvelusta. Liitteessä 6 on esitetty alokkaiden viikko-ohjelma helmikuulta 1941. Perustaitojen kouluttamisessa harjoiteltiin kompassin käyttöä sekä toimintaa suuntapartiossa. Mieskohtaisessa taistelukoulu-

¹²⁹ 10. Prikaati, II pataljoonan esikunnan koulustuomisto: Viikko-ohjelmat, koulutusohjelmat ja koulutussuunnitelmat 1940–1941, Perus- 7126/25, KA. Jalkaväen ohjesääntö II₂ kohdat 606–609, 669–670 jotka tulivat toteuttaa suksilla soveltaen. Lisäksi harjoittelussa suksilla sovellettiin kohtia 610, 618, 672–674, 615–629, 675, 690.

¹³⁰ 10. Prikaati, Perus- 7126/25, KA. Suljettua järjestystä harjoiteltiin Jalkaväen ohjesääntö I lisäys (1940) kohtien 9–36 mukaisesti. Kun konekiväärit olivat mukana, harjoiteltiin suljettua järjestystä Jalkaväen ohjesääntö I (1932) kohtien 270–303 mukaisesti. Ilman suksia, harjoiteltiin Jalkaväen ohjesääntö I kohtia 176–224.

¹³¹ Sama. Ryhmittymis- ja etenemisharjoitteluun kuului tunnustelijoiden toiminnan kouluttaminen sekä yhdysmiesten toiminta.

tuksessa pääpaino oli tuliaseman valinnassa, maastoutumisessa, työaseen käytössä sekä liikumisessa tulen alaisessa maastossa. Kestävyysharjoitteluun kuului 15–20 kilometrin hiihtomarssit, joiden aikana harjoiteltiin lisäksi kompassin käyttö ja etenemistä maastossa. Hiihtomarssit pyrittiin toteuttamaan laduttomassa maastossa. Lisäksi alokkaiden koulutukseen oli liitetty kenttävartion asettamisen ja toiminnan kouluttaminen.¹³²

3.4 Reserviläisten talvikoulutus

Kotijoukkojen esikunnan toimesta annettiin kertausharjoitusten toimeenpanokäskyt joulukuussa 1940, ja niiden toteutus alkoi vasta seuraavana vuonna.¹³³ 10. Pr:n kertausharjoitus suunnitelmaan mukaan koulutuksen pääpaino tuli kohdistaa useisiin koulutusaiheisiin, jotta päällystö, alipäällystö ja miehistö saataisiin perehtymään kenttäoloihin, sotatoiminnan jatkuvuuteen ja kitkaan. Koulutukseen oli käytössä aikaa 10 vuorokautta ja tämän jälkeen järjestettiin neljä vuorokautta kestävä sotaharjoitus. Talvella harjoittelussa tuli käyttää suksia. Lisäksi oli huomioitava, että hiostuneet miehet eivät joutuneet seisomaan asemassa tai paikallaan, jolloin olisi tapahtunut äkillistä jäähtymistä.¹³⁴

Kiväärikomppaniassa koulutus muodostui ryhmän, joukkueen ja komppanian koulutuksesta. Kivääriryhmän koulutukseen kuului suljetun ja avoimen järjestyksen harjoittelua, aseenkäsittelyä (kiväärin, pikakiväärin, pistoolin, konepistoolin sekä ryhmän toiminta puolustuksessa ja hyökkäyksessä).¹³⁵ Joukkueen koulutusjakso sisälsi ryhmitysmuotojen harjoittelua, joukkueen puolustus- ja hyökkäysharjoittelua, joukkueen toimintaa kenttävartiossa viivytystehtävällä sekä joukkueen toimintaa jalkaväen kärkenä. Joukkueen puolustusharjoitteluun sekä kenttävartion viivytystehtävään liittyen erityinen huomio talvella tuli olla suksien sijoituksessa sekä etu- ja takamaastossa olevien latujen naamiomisessa ja harhauttamisessa. Hyökkäysharjoittelussa joukkueen vahvistamiseen tuli käyttää kahta konekivääriä. Joukkueen toimiessa jalkavä-

¹³² 10. Prikaati, Perus- 7126/25, KA.

¹³³ K.O.Reini–Heikki Koukkunen, T.Saukkonen–E.O.Tirronen–Harri Hentilä–Antti Juutilainen, 121.

¹³⁴ 10. Prikaati, Perus- 7126/25, KA. Marssi 25–30 kilometriä vuorokauden sisällä, leiriytyminen ja lepovarmistus, tiedustelu (myös väkivaltainen), hyökkäys, puolustus sekä viivytystaistelu, takaa-ajo ja perääntyminen.

¹³⁵ Sama. Ryhmän harjoittelussa talvella tuli kouluttaa hiihtovälineiden huolto sekä mieskohtaisessa ja ryhmäharjoittelussa harjoitella suksilla J.O.I lisäys (1940) II ja III luvun mukaisesti. Joukkueen hyökkäysharjoittelussa tuli harjoitella käskynanto, lähestyminen (muodot, suunta, tunnustelijoiden toiminta), ryhmittäminen hyökkäykseen, eteneminen tulistaisteluun, tulitaistelu, tähyttäminen, tuliavustuksen (tykki, kranaatinheitin, konekivääri) hyväksikäyttö ja eteneminen rynnäkköön, valmistautuminen rynnäkköön, rynnäkkö ja sisään murto, saavutetun menestyksen turvaaminen ja edelleen kehittäminen sekä joukkueen huolto.

en kärkenä tuli talvella harjoitukseen sisältyä 10 kilometrin valmistava marssiharjoitus, jossa harjoittelun pääpaino tuli olla latupartion toiminnan harjoittelussa.¹³⁶

Komppanian koulutuksessa harjoiteltiin ryhmitysmuotoja, vahvennetun kiväärikomppanian toimintaa puolustuksessa, vahvennetun kiväärikomppanian hyökkäystä puolustukseen ryhmitynyttä vihollista vastaan, vahvennetun kiväärikomppanian toimintaa puolustuksessa ja hyökkäyksessä kiireellisessä tapauksessa sekä vahvistetun kiväärikomppanian toimintaa etuvartiona viivytystehtävällä. Lisäksi harjoitteluun kuului vahvistetun kiväärikomppanian toiminta kärkikomppaniana. Talvella toteuttavissa harjoitteluissa tuli käyttää suksia. Komppanian puolustusharjoittelussa tuli huomioida suksien sijoitus sekä ladut etu- ja takamaastossa. Vahvistetun kiväärikomppanian hyökkäyksessä kiireellisessä tapauksessa tuli harjoitukseen sisältyä 6–8 kilometrin eteneminen kosketukseen. Lisäksi osa harjoituksista tuli suorittaa pimeällä.¹³⁷

Konekiväärikomppanian koulutus jakautui ryhmän, joukkueen ja komppanian koulutusjaksoihin. Ryhmän koulutukseen kuului suljetun ja avoimen järjestyksen harjoittelu suksilla sekä konekivääriryhmän toiminta taistelussa, jolloin konekiväärit oli sijoitettu ahkioihin. Ryhmän koulutuksessa tuli kiinnittää huomiota nopeuteen, täsmällisyyteen sekä konekiväärin yllätykselliseen käyttöön. Talvikoulutukseen kuului aseiden puhdistus ja hoito kenttäoloissa. Joukkueen koulutukseen kuului ryhmitysmuotojen harjoittelua, hyökkäys ja puolustusharjoittelua, konekiväärijoukkue viivytystaistelussa sekä konekiväärijoukkueen ilmatorjunnan harjoittelua. Näille harjoituksille oli tyypillistä, että ne tuli toteuttaa suksilla ja konekiväärien tuli olla ahkioissa. Lisäksi etu- ja takamaastoon valmistettavien latujen teossa tuli huomioida naamioiminen ja harhauttaminen. Komppanian harjoitteluun kuului myös ryhmitysmuotojen harjoittelua suksilla, jolloin konekiväärien tuli olla ahkioissa. Harjoitukset oli yhdistetty kiväärikomppanian kanssa, jolloin konekiväärimiehet osallistuivat kiväärikomppanian harjoituksiin.¹³⁸

¹³⁶ 10. Prikaati, Perus- 7126/25, KA.

¹³⁷ Sama.

¹³⁸ Sama.

4. TALVITAKTIIKKAA RUKAJÄRVEN SUUNNALLA 1941–1942

4.1 14. Divisioonan perustaminen, kokoonpano ja tehtävät

Euroopassa eskaloituneen tilanteen johdosta Suomessa käynnistettiin liikekannallepano 17.6.1941. Maaselän sotilasläänin alueelle perustettiin 14. D, joka muodostui Kainuun, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan miehistä.¹³⁹ Kajaanissa perustettiin 14. Divisioonan esikunta (14. DE), jonka komentajana toimi eversti Erkki Johannes Raappana ja esikuntapäällikkönä majuri Jukka Kivikari. 14. D:n kokoonpano on esitetty liitteessä 7. Jalkaväen iskuvoiman muodostivat kolme jalkaväkirykmenttiä, jotka muodostuivat kukin kolmesta jalkaväkipataljoonasta.¹⁴⁰ Jalkaväkirykmentti 10 (JR 10) perustettiin osittain rauhan ajan 10. Pr:sta joka toimi Nurmeksessa. 1. Jalkaväkipataljoona (I/JR 10) muodostettiin prikaatin varusmiehistä, 2. Jalkaväkipataljoona (II/JR 10) sekä 3. Jalkaväkipataljoona (III/JR 10) perustettiin Kainuun suojeluskuntapiirin toimesta. JR 10:n komentaja toimi eversti Urho Tähtinen.¹⁴¹ Jalkaväkirykmentti 31:n (JR 31) 2. Jalkaväkipataljoona (II/JR 31) ja 3. Jalkaväkipataljoona (III/JR 31) perustettiin Kainuun suojeluskuntapiirissä, 1. Jalkaväkipataljoona (I/JR 31) muodostettiin 10. Pr:n varusmiehistä. JR 31:n komentajana toimi Kainuun suojeluskuntapiirin entinen päällikkö everstilutnantti Frans Ilomäki. Jalkaväkirykmentti 52 (JR 52) perustettiin Iisalmen suojeluskuntapiirin alueella¹⁴², jonka sotilasaines muodostui kokonaisuudessaan Pohjois-Savon miehistä. JR 52:n komentajana toimi everstilutnantti Kaarlo Raunio.¹⁴³

Rykmenttien komentajina toimi kantahenkilökuntaan kuuluvia upseereita, kun taas pataljoonien ja yksiköiden päälliköinä toimi reservinupseereita.¹⁴⁴ Moni jalkaväkipataljoonien komentajista oli saanut koulutuksensa Jääkäripataljoona 27:n riveissä ja käytännöllisesti katsoen aloittanut sieltä sotilasuransa. Lisäksi suurin osa heistä oli toiminut tämän jälkeen melkein 20 vuotta suojeluskunnissa kouluttajan tehtävissä. Esimerkiksi II/JR 31:n komentaja toiminut

¹³⁹ 14. Divisioona esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA; Jalkaväkirykmentti 52, Esikuntakomppania, 1941–1941, 12699, Perus- 9595:1, KA; Jalkaväkirykmentti 10, I pataljoona, 1941–1941, 10136, T-4806, KA; Kumlin, Lauri: Rukajärven suunnan taistelut, Kuopio 1950, 14; Lumiala, Veli: Rukajärven rautapor-teilla, julkaissut Pohjois-Karjalan rajamieskilta, Jyväskylä 1964, 12; Perttuli, Pentti: Elämää Rukajärven kenttä-vartioissa, Kansa taisteli-miehet kertovat, N:o 4, koonnut E. Eräsaari, Sanomaprint, Helsinki 1980.

¹⁴⁰ Kumlin, 14–15; Lumiala, 26.

¹⁴¹ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA; Lumiala, 25; Lasse Piironen: 14. Divisioonan opetuspaketti, Kajaani 2011, laadittu 14. Divisioonan perinneyhdistyksen tuella, säilytyspaikka Kainuun Prikaatin esikunta.

¹⁴² Jalkaväkirykmentti 52, Esikuntakomppania, 1941–1941, 12699, Perus- 9595:1, KA; Lasse Piironen, 14. Divisioonan opetuspaketti.

¹⁴³ Kumlin, 14–15; Lumiala, 26–27.

¹⁴⁴ Piironen, 14. Divisioonan opetuspaketti.

jääkärimajuri Frans Leppälax oli yksi heistä.¹⁴⁵ Rykmentin ja pataljoonien komentajilla sekä komppanioiden päälliköillä oli myös kokemusta Talvisodasta.¹⁴⁶

Jatkosodan alettua antoi Päämaja 14. D:n komentajalle käskyn, jonka hän antoi 25.6.1941 alaisilleen. Hyökkäystilanteessa 14. D:n tuli hyökätä kahden AK:n keskellä ja varmistaa niiden sivustoja. Eteläisenä saumanaapurina toimi VII AK ja pohjoisessa III AK (Liite 8).¹⁴⁷ Heinäkuun alussa alkaneet ja 75 vuorokautta kestäneet hyökkäysoiimet päättyivät Ondajoelle 16.–19.9.1941, jolloin alkoi asemasodan vaihe.¹⁴⁸ 14. D oli saavuttanut Päämajan sille antamat tavoitteet syyskuun puoliväliin tultaessa, joukot olivat väsyneitä ja oli ilmeistä, että miehet tarvitsisivat lepoa pystyäkseen jatkamaan mahdollista hyökkäystä.¹⁴⁹

Rukajärvi sijaitsi tärkeässä teiden risteyksessä Aunuksen ja Vienan Karjalan raja-alueella, josta jatkui tie suoraan itään aina Muurmannin radalle Kotshkoman asemalle asti. Pohjoiseen suuntautui tie kohti Tunkuaa ja etelässä kohti Paatenetta edelleen Karhumäen suuntaan. Maasto 14. D:n alueella oli sekä peitteistä että avointa, maaperä oli kaivautumiseen sopivaa lähinnä harjuilla, mikä mahdollisti puolustusasemien sijoittamisen niille. Avoimet suot mahdollistivat laajat tähytysmahdollisuudet, joita monet vesistöt täydensivät. Asemia ei kaivettu alaville maille pohjaveden takia, koska oli todennäköistä, että keväällä lumien sulaessa, ne olisivat olleet nopeasti veden vallassa. Rukajärven lounaispuolella sijaitsi laaja Pieningän salo, jossa oli harvakseen polkuverkostoja erämaakyliseen. Ilmasto Rukajärven alueella oli rinnastettavissa leveysasteella Suomen puolella oleviin alueisiin. Syksyllä lokakuun tienoilla alkanut kelirikko kesti arviolta pari viikkoa. Talvet olivat runsaslumisia sekä keväisin alkava kelirikko oli vaikea kestää huhtikuusta toukokuuhun. Sotilaallisiin toimintoihin talven kannalta vaikuttivat syystalven pimeys, talvipäivän lyhyys sekä kovat pakkaset, nämä asiat tuli joukkojen ottaa toiminnassaan huomioon.¹⁵⁰ Rukajärven suunnan toiminta-alue oli valvonnan kannalta haasteellinen.

¹⁴⁵ Palaste, Onni: Raappanan miehet, WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva, 1996, 143.

¹⁴⁶ Palaste, 220, 232; Oksanen, Tauno: Armoton erämaa, Rukajärven etulinjan kenttävartiot Jatkosodassa 1941–1944, Gummerus, Jyväskylä 2008, 13.

¹⁴⁷ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA; Tuuri, Antti: Rukajärven tiellä, Otava, Keuruu 1990, 7.

¹⁴⁸ Lumiala, 12.

¹⁴⁹ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA.

¹⁵⁰ Kempainen A: Puolustuksen järjestely ja suoritus Uhtuan ja Rukajärven suunnissa vuosina 1942–1944, Helsinki 20.7.1963, säilytyspaikka Kansallisarkiston diplomityökokoelma, 5–8; Oksanen, 17.

4.2 Ryhmittäminen Ontajoki-linjalle syystalvella

JR 52 ei saavuttanut syyskuussa 14. DE:n rykmentille asetettua tavoitetta, mutta mahdollisen hyökkäyksen jatkamisen kannalta oli pystytty valtamaan sillanpääasemat¹⁵¹ ja riistetty viholliselta mahdollisuus pureutua niihin. Ontajoki-linjasta oli saatu puolustuksen kannalta edullinen tukilinja.¹⁵² JR 52:n hyökkäyksellään saavuttama puolustuslinja oli maaston kannalta epäedullinen, mihin vaikutti ennen kaikkea sen ahtaus. Selustassa olevat suot rajoittivat vielä sulan maan aikana niiden käytettävyyttä, tämän takia esimerkiksi jalkaväen puolustuksen tukemiseksi tarkoitettujen tykistön oli vaikea löytää asemia, jotka olisivat olleet riittävän syvällä.¹⁵³

14. DE antoi 17.9.1941 joukoilleen käskyn tilapäiseen puolustukseen ryhmittymisestä. Vihollisen ryhmitys on esitetty liitteessä 9 ja 14. D:n pääpuolustuslinja¹⁵⁴ liitteessä 10. Suomalaisilla oli vastassaan Jalkaväkirykmentti 337 (noin 2000 taistelijaa), Siperialainen rykmentti (ehkä 2000 taistelijaa), Erillinen tiedustelupataljoona (noin 1000 taistelijaa), Pioneeripataljoona (noin 200 taistelijaa), Kenttätykistörykmentti 86:n 3. Patteristo (yksi haupitsi patteri ja kaksi vuoristotykkipatteria), Kenttätykistörykmentti 86:n 1. Patteriston 1. Tulipatterin ja Haupitsi rykmentti 481:n 1. Patteristo (kaksi haupitsipatteria ja yksi panssaritorjuntapatteri).¹⁵⁵ Vihollinen oli ryhmittynyt puolustukseen Jolmajärvi–Unusjärvi–Roksjärvi–Ontajärvi–Kohtalampi linjalle. Vihollinen oli varustanut asemansa Kotskoman tien suunnassa linjassa Vilkojärven pohjoispäästä aina Jousijärven (Evsjärvi) pohjoispäähän saakka. Lisäksi vihollinen oli asettanut varmistusosastoja, jotka olivat sijoittuneet Kohtalammen pohjoispuolelle, Tsukkeravaaraan ja Vilkojärven eteläpuolelle.¹⁵⁶

JR 10:n (pois lukien II/JR10) tehtävänä oli puolustaa lohkoa, jonka oikeana rajana oli Evskjärven länsiranta, josta edelleen Jolmajärven länsirantaan saakka. Vasen raja kulki Pondoisjärven (Rukajärven eteläpäästä noin 5 kilometriä eteläkaakkoon) eteläpäästä Tsukkeravaaran länsipuolelle saakka. Pääpuolustuslinjana oli Evskjärven eteläpää, josta linjassa Roksjärven luoteiskärkeen ja sieltä pisteen 122.0 metsän reunaa kohti pohjoista. Kun Ontajärven länsilaidalta oli vihollinen lokakuun lopussa karkoitettu, rykmentti asettui pääpuolustuslinjalle,

¹⁵¹ Grönros, Eija-Riitta: Kielitoimiston sanakirja 3. osa, S-Ö, Edita Prima Oy, Helsinki 2006, 86. Sillanpääasemalla tarkoitetaan vesistön vihollisen puoleiselta rannalta haltuun otettua aluetta.

¹⁵² 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA; Jalkaväenohjesääntö II₂, 1932, 385. ”Tukilinjalla ymmärretään sotatoimiyksikön päävastarinta-aseman usein varustettua takareunaa, joka muodostaa tuen siihen sijoitettujen reservien vastaiskuille ja hyökkäyksille.”

¹⁵³ Kumlin, 149–154.

¹⁵⁴ Jalkaväenohjesääntö II₂, 1932, 384–385. ”Pääpuolustuslinja on päävastarinta-aseman etureuna, jonka eteen vihollisen hyökkäys aseman syvyyteen porrastettujen aseiden torjuntatulella on pysähdytettävä.”

¹⁵⁵ 14. Divisioonan esikunta 1941–1943, 6071, T- 5969, KA.

¹⁵⁶ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1941, T- 1611/1, KA.

joka kulki Ontajärven länsirantaa pitkin Kohtalammelle, josta Kohtalammen länsirantaa pitkin pisteen 124.0 kautta Ontajoelle asti. Tukilinja muodostui linjalle Jolmajärven pohjoispäästä Unusjärven, Roksjärven ja pisteen 120.5 metsänreunan kautta suoraan pohjoiseen.¹⁵⁷ Vahvennetun JR 52:n (Kevyt osasto 2, Konekiväärikomppania/JR 31) tehtävänä oli puolustaa lohkoa, jonka oikea raja oli Vansjärven eteläpäästä itään lähtevä metsälinja, joka kulki Vilkojärven pohjoispäähän. Vasen raja kulki Karnosjärven länsirannalta alkaen pisteen 132.6 sijaitsevan järven etelärantaan. Pääpuolustuslinja kulki Metsäniemen itäpäähän pisteestä 135.5 noin 1750 metriä etelään, jonka jälkeen pisteen 136.5 länsipuolelta olevien metsäsaarekkeiden ja kukkulamaaston kautta pisteen 193.0 länsireunaan liittyville metsäkannaksille ja sieltä edelleen Evsjärven eteläkaakkoispäähän. Tukilinjana tuli toimimaan Ontajoen länsiranta.¹⁵⁸

JR 31:n tehtävänä oli ryhmittyä reserviksi Rukajärven kylän länsilaidalle, josta sen tuli varmistaa JR 10:n ja JR 52:n ryhmitysten välinen alue Ontajoen tasalle asti. Rykmentillä oli tehtävänä tiedustella vastahyökkäyssuunnat JR 10:n lohkolle, JR 52:n lohkolle Vansjärven etelä- ja itäpuolitse sekä Kotskomaan johtavaa tien vartta. Kaikkien joukkojen tuli toteuttaa jatkuvaa tiedustelua, jolla tuli selvittää vihollisen asemien kulku, esteet sekä tulipesäkkeet. JR 31:n lisäksi reservijoukoiksi sijoitettiin Rajajääkäripataljoona Seitamo, josta sitä tultiin käyttämään 14. D:n selustaan. 22. Tykkikomppanian tehtävänä oli ryhmittyä Rukajärven kylän alueelle, josta se valmistautuisi toteuttamaan panssarintorjuntaa sekä JR 10:n että JR 52:n suuntaan.¹⁵⁹ JR 52:lle alistettiin savunheitinjoukkue 28. Kaasusuojelukomppaniasta. JR 52:n tehtävänä oli suorittaa lohkoillaan harhauttamismielessä savutuksia, joilla oli pyrittävä toteamaan vihollisen tuliaseiden sijoitus. Tykistön tehtävänä oli tukea osillaan JR 10:n ja pääosillaan JR 52:n puolustusta.¹⁶⁰ 14. D:lle alistettujen Ilmasuojelukomppania 964. (964. Is.k) ja 970. tehtävinä oli toteuttaa 14. D:n selustan varmistustehtävät. 14. D:n puolustuksen painopiste oli asetettu Kotskomaan ja Paateneeseen suuntautuvien teiden varsille, minkä takia sivustat jäivät heikkojen suojausosastojen varaan.¹⁶¹

Tilapäiseen puolustukseen ryhmittymisen jälkeen jalkaväkirykmentit jatkoivat omilla puolustusalueillaan kenttävarusteluiden tekemistä. JR 52:n tuli suorittaa työt päävastarinta-asemassa,

¹⁵⁷ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaisia ja yleistä kirjeistöä, 1941, T- 1611/1, KA; Oksanen, 60: Ontajärven länsirannalle ryhmittyneiden joukkojen kenttävartioiden rakentamista häittäsi erityisesti talvi. Tästä johtuen keväällä työt oli aloitettava melkein tyhjästä.

¹⁵⁸ 14. DE, DN:o 449/III/1/L.2395/sal./ 17.9.1941, 6112, T- 1436, KA.

¹⁵⁹ Sama.

¹⁶⁰ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, Salaisia ja yleistä kirjeistöä, DE 449/III/1/L.-2395/sal. T- 1611/1, KA.

¹⁶¹ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA; Jalkaväenohjesääntö II₂, Helsinki 1932, 379. ”Varmistuksella ymmärretään niitä toimenpiteitä, joilla pyritään turvaamaan omat joukot vihollisen taholta uhkaavilta yllätyksiltä. Taisteluvarmistuseliminä käytetään varmistusosastoja, -partioita ja tunnustelijointa.”

JR 31 suoritti töitä JR 52:n suunnitelman mukaisesti tukilinjassa yhdellä pataljoonalla kerran viikossa. JR 10:n tehtävänä oli toteuttaa varustelut omalla lohkoltaan. Erityisesti käskyssä painotettiin syvyyden huomioimista asemien suunnittelussa sekä niiden naamioimista. Kii-reellisyysjärjestyksessä tuli suorittaa ensimmäisenä ampumakuoppien valmistaminen, tämän jälkeen järjestyksessä aluevartioiden konekivääriasemat, ansoitukset pääpuolustuslinjan edessä ja sivustoilla, taistelu- ja yhdyshaudat sekä sirpaleen kestävä miehistö- ja asekorsut. Ansoitusten tekemisen toteuttivat pioneerit joukkojen itse määrittelemiin paikkoihin.¹⁶² Syvyyden huomioiminen tuliasemien sijoittamisessa oli tärkeää sen kannalta, että näin pystyttäisiin käyttämään sivustatulta paremmin hyväksi. Erityisesti talvella vihollisella oli vaikeampaa toteuttaa saarroituksia, kun asemat olivat ryhmitetty useaan portaaseen syvyysuunnassa.

Syystalven alussa suoritettiin ensimmäiset joukkojen vaihdot etulinjassa. JR 31:n tehtävänä oli siirtyä JR 52:n lohkolle ja ottaa vastaan sen tehtävät. JR 52 otti vastaan JR 31:n vastaisku-, varmistus-, ja tiedustelutehtävät. Vaihto käskettiin toteuttaa 25.–26.9.1941 yöllä salassa.¹⁶³ Joukkojen vaihdot olivat tärkeitä, sillä miehet väsyivät raskaissa linnoitustoissa, lisäksi taistelilijoiden tehtävien vaihtaminen ylläpiti mielenkiintoa ja kuria joukoissa. Kun asemat kaivettiin riittävän syviksi, ne eivät keväällä lumien sulaessa aiheuttaneet lisätöitä. Suomalaisten kannalta maasto oli haasteellinen, koska se ei tarjonnut sellaisia etuja, joilla olisi saavutettu selkeä yliote vastustajaan nähden. Vetiset suot rajoittivat kaivautumista sekä konetuliaseiden käyttöä varten tuli raivauksia suorittaa laajasti, jotka eivät kuitenkaan parantaneet tähytysmahdollisuuksia. Ne suoalueet, jonne ei tukikohtia pystytty sijoittamaan, varustettiin ansoituksilla ja piikkilankaesteillä. Puolustukseen ryhmittymisen jälkeen tilanne 14. D:n puolustusalueella oli rauhallinen. Tiedustelua¹⁶⁴ ulotettiin etelässä Jolmajärven suuntaan, idässä Kuutsjärven alueelle sekä pohjoisessa aina Koivuniemen kylälle asti (Liite 8).¹⁶⁵

14. D:n lohkon leveydeksi kertyi mittaa arviolta hieman yli 200 kilometriä.¹⁶⁶ Yhtämittaista puolustuslinjaa oli vain Kotskomaan menevän tien suunnassa yhteensä noin 8 kilometrin leveällä alueella ja painopiste oli muodostettu Kotskomaan menevän tien molemmilla puolille. Omat ja vihollisen toiminta tuli arvioida maaston ja erityisesti vuodenajan mukaan. Koska puolustuslohko oli laaja, tämän takia ei tyypillistä pesäke pesäkkeeltä rakentuvaa puolustus-

¹⁶² 14. DE:n kirj. N:o 449/III/ 1/1.2395/sal./ 6112, T- 1436, KA.

¹⁶³ 14. DE:n kirj. N:o 471/III/11/L.2660/sal./ 23.9.1941, 6112, T- 1436, KA.

¹⁶⁴ P. Huhtala: Ryhmänjohtaja, aliupseerin oppikirja, Helsinki, Otava, 1940, 345. Tiedustelu on viholliseen kohdistuvaa tietojen hankkimista, missä paikassa, mihin aikaan, mitä lajia, minkä vahvuinen ja missä tilassa vihollinen on tai ei ole. Siihen kuuluu olennaisena osana vihollisen asemien laajuuden ja valmiusasteen sekä todennäköisten aikeiden selvittäminen.

¹⁶⁵ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA; Kumlin, 150.

¹⁶⁶ 14. Divisioonan ryhmittäsuunnitelmat sekä organisaatiomuutokset, T- 12474/7, KA.

linjaa voitu toteuttaa. Miehiä ei ollut riittävästi ja maasto ei olisi sitä mahdollistanut. Tämä tarkoitti sitä, että puolustuksen tuli perustua ympäripuolustettaviin kenttävartiioihin.¹⁶⁷ Niitä puolustettiin niin pitkään, kunnes apua ehti saapua ulkoapäin.¹⁶⁸ Ryhmityspaikat tuli valita hallitsevista maastonkohdista ja reservit tuli sijoittaa kenttävartioiden lähelle, josta ne pystyivät nopeasti siirtymään kenttävartion avuksi, mikäli tilanne sitä vaati. Vastaiskulatuja avattiin nopean avun mahdollistamiseksi aina kun keliolosuhteet niin vaativat ja ne merkittiin maastoon puita pilkottamalla.¹⁶⁹

Etulinjan kenttävartio tunnettiin myös nimellä taistelutukikohta. Vaikeasti valvottaviin maastonkohtiin lisättiin erilliset aliupseerivartioiden tehtävänä oli täydentää puolustusta. Kenttävartion muodostaneen etuvartiokomppanian komentopaikka oli vain muutaman kilometrin päässä kenttävartion takana. Talvella pataljoonan komentopaikalta kenttävartiioihin asti kuljettiin hiihtäen ja reellä.¹⁷⁰ Päätien molemmin puolin sijainneet tukikohdat eivät olleet kenttävartiota, koska ne olivat osa kiinteää puolustuslinjaa.¹⁷¹ Tukikohtiin rakennettiin talven aikana lumiasemia ja valmiita tuliasemia paranneltiin lumesta pitkin talvea.¹⁷² Sivustat tultiin varmistamaan kenttävartiolinjoilla, joiden etäisyydet toisistaan kasvoivat jopa 20 kilometriin saakka. Erillisen taistelutukikohdan puolustusjärjestelyt oli rakennettu ympäripuolustettaviksi, koska vihollisen hyökkäys oli mahdollinen mistä tahansa suunnasta. Tukikohdan halkaisija vaihteli 50 ja 100 metrin välillä, kuten myös miehitys yhdestä ryhmästä joukkueeseen asti. Varmistusjärjestelyt oli yleensä toteutettu niin, että pimeän aikana vartiomiehiä oli useita tukikohdan ympärillä.¹⁷³ Talvitaktiikan kannalta puolustukseen ryhmittymisessä tuli huomioida vihollisen liikkumisesta johtuvat näkökulmat. Tämän takia erityisesti talvella saarrostickset olivat helppompi toteuttaa vihollisen kannalta.¹⁷⁴

¹⁶⁷ Tapola, 53–56; Kenttäohjesääntö I, 1927, 168. Kenttävartioiden luovat niistä lähetettyjen vartioiden ja partioiden tuen. Kenttävartioiden sijoitetaan taktillisesti, tärkeisiin maastonkohtiin niin, että ne ovat suojatut ja suojassa vihollisen ilma ym. tähystystä vastaan. Lisäksi on tarkoituksenmukaista vahvistaa kenttävartiota esimerkiksi konekivääreillä, kranaatinheitäjillä ym. jalkaväen raskailla aseilla. Lisäksi ne tulee varustaa valaisuvälineillä ja varata tykistön avustus.

¹⁶⁸ Oksanen, 14–16, 18, 30; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA.

¹⁶⁹ Jalkaväkirykmentti 31, III pataljoona, 1942–1942, 11379, T- 1343, KA; Jalkaväkirykmentti 10, 3. Komppania, 1941–1942, 10061, T- 4806, KA.

¹⁷⁰ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, 5. Koulutus- ja kuljetusasiat, T- 1611/9, KA; Oksanen, 14–16, 30; Perttuli, Pentti: Elämää Rukajärven kenttävartioiden, Kansa taisteli–miehet kertovat, N:o 4, Helsinki 1980.

¹⁷¹ Oksanen, 16, 25; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, 5. Koulutus- ja kuljetusasiat, T- 1611/9, KA.

¹⁷² Jalkaväkirykmentti 31, 7. Komppania, 1941–1942, 11331, 11332, T- 1343, KA.

¹⁷³ Oksanen, 29–30.

¹⁷⁴ Puolustusministeriö, koulutusosasto: Talvisotaopas, Otava, Helsinki 1939, 82.

4.3 Valmistautuminen talveen

Lokakuun puolivälin tienoilla satoi Rukajärven alueella ensilumi, joka pysyi maassa kevääseen saakka. Olosuhteiden muuttuessa talvisemmiksi, alkoivat joukot valmistautua talven tuloon. 14. DE:n operatiivinen toimisto käski 15.10.1941 JR 10:lle, JR 31:lle ja JR 52:lle, että niiden on jatkuvasti ilmoitettava miten suot kantavat ja jäät kestävät. Lisäksi JR 52:n tuli erityisesti ilmoittaa, miten jäät kantavat pikkulammissa. JR 52:n komentaja antoi rykmentilleen käskyn talven tulon aiheuttamista toimenpiteistä, liikenteen säännöstelemisestä sekä teiden ja varmistuksen järjestämisestä muuttuneita olosuhteita silmällä pitäen. JR 52:n 3. Pataljoona (III/JR 52) ja jääkärijoukkue saivat tehtäväkseen jäätyminen, soiden kantavuuden ja routaantumisen tarkkailun erilaisilla suotyypeillä. Soissa oli erikseen otettava huomioon korvet, isovarpuiset suot ja avonaiset nevat eri ryhminä. Havaintopaikka oli mainittava kompassilukuna kenttävartiosta. Edellä mainitulla tavalla oli ilmoitettava lumen paksuus, ja jokien sekä lampien jäätymisaste.¹⁷⁵ JR 31:n komentaja käski joukoilleen 29.10.1941 ilmoittaa rykmentin esikuntaan, kun saatiin havaintoja vihollisen hiihtotaidosta, suksista ja talvivarusteista. Lisäksi tuli ilmoittaa säästä sekä järvien ja jokien kantavuudesta tapahtuneet huomattavat muutokset.¹⁷⁶

Kun suot ja vesistöt jäätyivät, ne tarjosivat yllätys ja harhautusmahdollisuuksia.¹⁷⁷ Lunta oli maassa 22.10.1941 niin paljon, että se mahdollisti kärryjen vaihtamisen rekiin.¹⁷⁸ Suksia ja talvivarusteita ei vielä tuolloin ollut kaikilla, koska varustusta täydennettiin vielä marraskuussa huoltokeskuksen toimesta¹⁷⁹. Partiointia tehtiin marraskuun aikana tietyillä alueilla kävelen sillä lunta oli 20 senttimetriä aavoilla ja metsissä vain 10 senttimetriä.¹⁸⁰ Talven aiheuttamiin toimenpiteisiin kuuluivat naamioinnin parantaminen, aseiden käyttökuntoon laittamista pakkasessa ja aseiden huolto. Ylimääräisten polkujen tekeminen kenttävartioiden ja etuvartiokomppanian komentopaikan välillä kiellettiin, minkä lisäksi yksiköissä järjestettiin oppitunti paleltumisvaaroista. Ylimääräisten polkujen tekoa pyrittiin välttämään, koska jos niitä

¹⁷⁵ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6115, T- 5969, KA; Jalkaväkirykmentti 52 esikunta, 1941–1941, 12680, T- 1630–37, KA; Jalkaväkirykmentti 52, III pataljoona, 1941–1941, 12825, T- 1630–37, KA.

¹⁷⁶ Jalkaväkirykmentti 31, III pataljoona, 1941–1941, 11378, 11377, T- 1343, KA.

¹⁷⁷ Palaste, 163.

¹⁷⁸ Jalkaväkirykmentti 52, 8. Komppania, 1941–1943, 12745, T- 1630–37, KA.

¹⁷⁹ Jalkaväkirykmentti 31, I pataljoona, 1941–1941, 11365, T- 1630, KA; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6110, T- 1436, KA; Jalkaväkirykmentti 10, 11. Komppania, 10112, T- 4283, KA. Huoltokeskukseen saapui 7.11.1941 osa pataljoonan rekimäärästä. Lisäksi saapui suksia, sauvoja sekä hiihtokenkiä. Talven tulo häytti huollon toteuttamista hevosten avulla, koska vielä routaisissa upottavissa soissa niiden jalat olivat polviin asti haavoilla.

¹⁸⁰ Jalkaväkirykmentti 31, I pataljoona, 1941–1941, 11365, T- 1630, KA.

tehtiin liikaa, niitä ei voinut enää erottaa vihollisen tekemistä jäljistä. Kenttävartioiden valvonnan edistämiseksi pimeällä siirrettiin valoheittämiä etumaastoon.¹⁸¹

14. D:n oikealla puolella hyökänneen Karjalan Armeijan tilanne alkoi selvitä lokakuun loppuun tultaessa. 14. D:n toimesta annettiin JR 10:lle tehtäväksi toteuttaa väkivaltaista tiedustelua¹⁸² Unus- ja Roksjärven kannakselle. Tulevaa taistelutoimintaa varten alistettiin JR 10:lle Kevyt osasto 2 sekä Rajajääkäripataljoona Seitamo. 14. D ehti laatia jo käskyn Ontajärven suunnalla olevan vihollisen lyömiseksi, mutta vihollinen ehti irtaantua, eivätkä suomalaiset kohdanneet lainkaan vastarintaa. Etelässä hyökänneisiin joukkoihin saatiin yhteys 26.10.1941 ja kärjessä hyökännyt II/JR 10 pääsi lokakuun lopussa takaisin omien joukkojen yhteyteen.¹⁸³ 14. D:n oikean sivustan suojaksi sijoitettiin II/JR 10.¹⁸⁴

Talvi aiheutti muutoksia puolustukseen ryhmittymisessä. Etulinjan reservin tehtävissä ollut JR 52 sai komentajaltaan käskyn, jonka mukaan soiden jäätyminen mitä todennäköisimmin tulisi aiheuttamaan vihollisen lisääntyvää partiointi. JR 52:n käsky varmistuksesta, partioreiteistä ja varmistuksiin liittyvistä rajoista on esitetty liitteessä 11. Rykmentti varmisti itään päin koko kaistan yhdellä III/JR 52:n komppanialla. Rykmentin oikeaa sivua Paateneen suuntaan varmistettiin JR 52:n 1. Pataljoonan (I/JR 52) yhdellä komppanialla. JR 52:n tykkikomppanian tehtävänä oli varmistaa aliupseerivartiolla Rukajärven eteläpäässä suoaukean yli johtava tien-suunta. Mikäli vihollinen aloittaisi hyökkäyksen, tulisi I/JR 52:n ja III/JR 52:n miehittää punaisella merkitty linja. Reserviksi leirialueelle jäisivät JR 52:n 2. Pataljoona (II/JR 52), kraanaatinheitinkomppania ja tykkikomppania. JR 10:n esikunta antoi rykmentilleen käskyn uudelleen puolustukseen ryhmittymisestä 7.11.1941.¹⁸⁵ Ryhmitys on esitetty liitteessä 12.

Tapolan oppien mukaisesti ryhmittymispaikat sijoitettiin maaston kannalta edullisiin paikkoihin, josta olisi helppo siirtyä vahvistamaan etulinjan joukkoja. Joukkojen ja tulenkäytön painopiste oli asetettu Ontajärven pohjoispuolella olevan vihollisen hyökkäystä silmälläpitäen. 14. D:n oikealla puolustuslohkolla II/JR 10 tehtävä oli haasteellinen, koska jäänyt Ontajärvi mahdollisti viholliselle laajat liikkumismahdollisuudet. Tämä tarkoitti sitä, että aktiivisella hiihtopartioinnilla ja joukkojen ryhmittämisellä tuli estää mahdolliset vihollisen liikkumiset

¹⁸¹ Jalkaväkirykmentti 52, III pataljoona, 1941–1941, 12825, T- 1630–37, KA; Oksanen, 10. Valoheittämiä käytettiin muun muassa Ontajärvellä syksyllä.

¹⁸² Yleisesikunta, Osasto 4: Jalkaväenohjesääntö II₂, Helsinki 1932, 378. Väkivaltainen tiedustelu on hyökkäys rajoitetuin tavoittein, jolla vihollinen pakotetaan paljastamaan elimiensä sijoitus tai aikeensa.

¹⁸³ 14. Divisioonan esikunta 1941–1943, 6071, T- 5969, KA.

¹⁸⁴ Palaste, 220, 233. Kun taistelijat saapuivat Ontajärvelle, lunta oli maassa noin 20 senttimetriä, taistelijat olivat vielä tuolloin ilman suksia ja lumipukuja. Ontajärvi oli taistelijan kantavassa jäässä.

¹⁸⁵ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1941, T- 1611/1, KA.

14. D:n selustaan ja syvyyteen. JR 10 alayksiköiden ryhmittymisiin liittyvistä peitepiirroksista ei löytynyt merkintöjä, että etuvartioita olisi työnnetty jälle. Tämän todennäköisesti oli osasyynä siihen, että vihollinen pääsi talven aikana etenemään useasti varmistuslinjojen välisiä joukkojen selustaan Ontajärven suunnalta.

4.4 Joukkojen toiminta ensimmäisen talven aikana

Kun 14. D:n joukot olivat ryhmittyneet puolustukseen Ontajoki-linjalle, jatkui jo hyökkäysvaiheen aikana alkanut molemminpuolinen partiotoiminta¹⁸⁶ hiukan vahvistuen talven edetessä. Vihollisen aktiivinen partiointi kohdistui avoimien sivustojen kautta 14. D:n selustaan niin etelästä Ontajärven yli kuin pohjoisestakin Hiisijärven suunnasta (Liite 8). Myös vihollisen ryhmitys loi suomalaisille mahdollisuuden suorittaa partiointia vihollisen syvyyteen.¹⁸⁷ Syyskuun lopussa, vuodenajasta johtuvan pimeyden takia, vihollinen oli lisännyt aktiivisuuttaan 14. D:n puolustuslohkolla. Pimeyden ansiosta vihollinen oli tehnyt selustaan partioiskuja syyskuun lopulla¹⁸⁸, minkä johdosta 14. D:n komentaja antoi käskyn joukoille lähivarmistuksen tehostamisesta¹⁸⁹. Näiden varmistuspartioiden tehtävänä oli toimia lähellä omia joukkoja. Varmistustoimenpiteet, joita oli käytetty päivällä valoisan aikana, osoittautuivat riittämättömiksi pimeällä. Todennäköisesti ohjesääntöjen vastaisesti vartiomiesten määrä ja sijoittaminen maastoon oli toteutettu puutteellisesti.

Suomalaisten toimintaa oli hankaloittanut se, että vihollinen oli esiintynyt suomalaisissa asetakeissa, minkä takia joukkojen tuli lisätä öiden ajaksi vartiomiehiä sekä vartiopaikkoja. Pimeällä sujuvasti suomen kieltä puhuvat viholliset aiheuttivat huolta suomalaisten keskuudessa. Vartiointia helpotettiin kieltämällä majapaikasta poistuminen kello 19.00 jälkeen. Liikkuminen oli luvanvaraista ainoastaan yksikön päällikön luvalla tai komennustodistuksella, minkä lisäksi vierailu naapuriryksiköissä kiellettiin. Kaikissa yksiköissä tuli ottaa käyttöön tunnussana vartiopalveluksen aikana. Yksiköiden päälliköt olivat vastuussa siitä, että ne jotka joutuvat liikkumaan pimeässä tietävät tunnussanan.¹⁹⁰ Tunnussanat olivat voimassa kaksi vuoro-

¹⁸⁶ Jalkaväenohjesääntö II₂, 1932, 378. ”Partio on tiedustelun ulommais ja tavallisin tiedusteluelin.”

¹⁸⁷ 14. Divisioona esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA; Kumlin, 151; Oksanen, 37.

¹⁸⁸ 14. Divisioona esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA. Vihollisen selustapartio oli suorittanut 29.9.1941 häikäilemättömän hyökkäyksen Tiiksijärven lentokentälle.

¹⁸⁹ 14. DE, DN:o 483/III/11/L. 2811/sal./ 30.9.1941, 6118, T- 5969, KA.

¹⁹⁰ 14. DE, DN:o 483/III/11/L. 2811/sal./ 30.9.1941, 6118, T- 5969, KA; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6110, T- 1436, KA. Vihollinen oli esiintynyt 11.10.1941 suomalaisessa m-22 asetakissa ja puhumalla suomen kieltä, yrittänyt pimeässä houkutellessa suomalaisia lähemmäksi, jolloin takana väijyvissä ollut suurempi joukko oli avannut tulen.

kautta, ne olivat kaksiosaisia, jotka sisälsivät vaikeasti lausuttavia sanoja.¹⁹¹ Vartiovastuut etulinjan komppanioissa oli toteutettu niin, että yksi joukkue oli vartiovastuussa 24 tuntia kerrallaan, minkä jälkeen tapahtui vaihto. Vaihdot tehtiin yleisesti päivällä kello 12.00, mutta ne käskettiin toteuttaa salassa ja pienissä ryhmissä.¹⁹²

Omaa toimintaa hankaloitti lokakuun lopussa se, että vihollisen partio oli vanginnut yhden sotilaspoliisin, joka oli joutunut luovuttamaan kaikki asiapaperinsa mukaan lukien 14. D:n tunnussanat. Syystalven aikana oli vihollisen väkivaltainen tiedustelu ja häirintä aktiivista Rukajärven ja Paateneen tien suunnassa (Liite 8). Vihollinen yritti hyökkäystä Ontajärven yli 22.10. sekä 31.10., jolloin se katkaisi tien Lajamijärven kohdalta. Molemmilla kerroilla suomalaiset onnistuivat lyömään alueelle pyrkineen vihollisen. Hyökkäystä vihollisen toimesta yritettiin myös Ontajärven ja Kohtalammen välistä 25.10 ilman tulosta.¹⁹³ Nämä vihollisen yllätykselliset iskut pakottivat joukkoja kiinnittämään huomioita varmistuselinten lepävien osien tehokkaaseen varmistukseen. Hälytys- ja ansalangat tuli virittää niin, että joukkoja ei yllätettäisi tulilta tai teltasta.¹⁹⁴

Vihollisen toiminta oli koko talven ajan samankaltaista häirintää. Samalla yritettiin myös vanginsieppausta. Vihollisen häirintää vaikeutettiin vaihtamalla mahdollisimman usein varmistusosastojen sijoitusta, ja varmistusta tehostettiin miinoituksilla. Myös partioinnissa käytettäviä latuja pyrittiin vaihtamaan mahdollisimman usein.¹⁹⁵ Vihollisen vahvuudet olivat suurempia 14. D:n puolustus lohkon vasemmalla sivustalla kuin Ontajärven suunnalla. Tämä johtui siitä, että puolustuslohkon vasen sivusta oli peitteistä, ja se tarjosi lukemattomia harjanteita joiden suojassa hiihto-osastojen oli huomaamatonta edetä. Toisaalta 14. D:n puolustuslohkon vasemman sivustan puolustusjärjestelyt olivat vielä ensimmäisen talven aikana kesken. Yleisesti vihollisen vahvuudet olivat 40-miehisiä tai sitä vahvempia.¹⁹⁶

Keskitalvella, tammikuun alussa, Tervajärven alueella todettiin etenevän noin 300-miehen vahvuinen vihollisen hiihto-osasto. Suomalaiset onnistuivat karkoittamaan vihollisen alueelta. Tammikuussa saatiin Evsjärven alueella vihollisen joukkueen kokoinen osasto motitettua,

¹⁹¹ Jalkaväkirykmentti 31, 3. Komppania, 1941–1941, 11308, 11309, T- 1630–37, KA.

¹⁹² Jalkaväkirykmentti 52, 1. Komppania, 1941–1942, 12712, T- 1490, KA; Jalkaväkirykmentti 10, II pataljoona, 1942, 10162, T- 9435, KA.

¹⁹³ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6115, T- 5969; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6110, T- 1436, KA.

¹⁹⁴ Jalkaväkirykmentti 31, III pataljoona, 1941–1942, 11378, T- 1343, KA.

¹⁹⁵ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6115, T- 5969; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6110, T- 1436, KA.

¹⁹⁶ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA; Jalkaväkirykmentti 31, 1941–1942, 11302, T- 712, KA.

mutta vihollisen saadessa apuvoimia, jouduttiin motti aukaisemaan. Kevättalvella vihollinen hyökkäsi länteen Evsjärven suunnasta, mutta suomalaiset onnistuivat motittamaan vihollisen joukot Ungjärven maastoon. Tämäkin motti jouduttiin aukaisemaan vihollisen apuvoimien saavuttua alueelle. Vihollinen yritti 20.–21.4.1942 kelirikon aikana lähes 400-miehisen osaston vahvuudella hyökkäystä, jonka tavoitteena oli ilmeisesti Rukajärvi. Hyökkäys torjuttiin aiheuttaen viholliselle tappioita.¹⁹⁷ Talven aikana vihollinen yritti myös rintamahyökkäyksillä toteuttaa lähestymistä, joka torjuttiin aiheuttaen viholliselle mittavia tappioita. 14. D:n jalkaväkijoukkojen suorittamista hyökkäyksistä vihollisen kenttävartioiden ilmeni, että sukset jätettiin useasti pois, mutta niitä käytettiin muulloin aktiivisesti. Suksia ei nähty tarpeelliseksi käyttäviä iskuosastojen hyökkäyksissä.¹⁹⁸

Suomalaiset joukot toteuttivat vahvennetuilla osastoilla väkivaltaisen tiedustelun luontoisia hyökkäyksiä vihollisen ryhmytykseen. Syystalvella 11.11.1941 JR 10 suoritti noin komppanian vahvuisella osastolla hyökkäyksen Ontajärven koillislaidalla olevaan Kalivolahden kylään. Keskitalvella 12.12.1941 se suoritti lisäksi samankaltaisen hyökkäyksen Uljasniemeen sekä 13.12.1941 Sholliolahteen, jotka molemmat sijaitsivat Ontajärven itärannalla. Koko talven merkittävin partiomatka tehtiin kahdella vahvennetulla pataljoonalla Muurmannin radalle tammikuussa. Osaston tehtävänä oli yllätyshyökkäyksellä väliaikaisesti katkaista vihollisen viesti- ja huoltoyhteydet. Tämän tuhoamisoperaation tavoitteena oli vähentää vihollisen painostusta Seesjärven ja Äänisjärven välisellä alueella. Kevättalvella JR 52 suoritti noin komppanian vahvuisella osastolla väkivaltaisen tiedusteluiskun Jousijärven kaakkoislaidalla vihollisen hallussa olevaan ”Makkaraniemekkeeseen” aiheuttaen tappioita.¹⁹⁹ Hyökkäykset toteutettiin yleisesti pimeän aikana kuutamolla, koska tällöin omien tappioiden määrä voitiin minimoida, yllätykseen pääsemisen mahdollisuus oli korkea sekä joukkojen sekoittumisen riski pieni.

Selustan varmistustehtäviä hoitavien joukkojen ryhmitys partioreitteineen on esitetty liitteessä 13. Selustassa varmistustehtäviä hoitivat 14. D:lle alistetut kaksi ilmasuojelukomppaniaa. Komppanioiden tehtävät oli jaettu niin, että 964. Is.k oli varmistuksessa Tsirkka–Kemijoki linjalla Ontrosenvaarasta pohjoiseen. Lisäksi se suoritti Novinkajärven ympäristössä partiointia. 970. Ilmasuojelukomppania oli samantyyppisissä tehtävissä osittain Muujärvellä varmistuen tien eteläpuolen sekä lisäksi osittain Tiiksijärven lentokentän. Komppanian tehtävänä oli varmistaa Tiiksijärven lentokentän pohjoispuoli suorittaen vartiopalvelusta sekä pääosa oli

¹⁹⁷ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA.

¹⁹⁸ <http://www.SA-kuva.fi>, Rukajärvi 15.10.1941–01.05.1942, 10.02.2014.

¹⁹⁹ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA.

komppanian komentopaikalla maantien varressa Ponnokajärven pohjoispuolella. Syystalvella siirrettiin selustanvarmistustehtävään lisäksi Kevyt osasto 2 Ontrosenvaaraan ja Rajajääkäripataljoona Seitamo Akanjärven eteläpuolelle. Kun 12. Prikaati siirtyi maaliskuussa Ontrosenvaaraan, sille siirtyi vastuu selustanvarmistamisesta. Keväällä 1942 12. Prikaatin siirryttyä pois tehtävää käskettiin toteuttamaan III/JR 31.²⁰⁰

Vuoden 1942 alussa Rukajärven suunnan taisteluille oli tyypillistä, että ne rajoittuivat suurimmaksi osaksi pienillä vahvuuksilla suoritettuihin hyökkäys- ja torjuntataisteluihin. 14. D:n pääasialliseksi tehtäväksi jäi talvella puolustusasemien parantaminen. Sivustoilla olevat kenttävartioiden eivät kuitenkaan voineet hillitä vihollisen partiotoiminnan vilkastumista.²⁰¹ Tiedustelupartioiden tai yhteyspartioiden havaittua vihollisen hiihto-osastojen jälkiä lähetettiin vihollisen perään takaa-ajoon vahvennettuja osastoja, joiden tehtävä oli tuhota vihollinen. Talvella toteutettiin paitsi hyökkäyksiä vihollisen aikeiden selvittämiseksi myös alueen varmistaminen suksilla liikkuvien partioin. Asemasodan, jota voitaisiin paremmin kutsua liikuntasodaksi, talvitaktiikka tuli perustumaan partiointiin, saarrostuksiin ja yllätysiskuihin vihollisen selkään ja sivustaan.²⁰²

Kun vihollisesti oli saatu havaintoja, jaettiin tulevat toimenpiteet kenttävartioiden kannalta kahteen eri luokkaan. Jos vihollista oli havaittu ”ei-kenenkään” mailla, takaa-ajo jäi sen kenttävartion tai etuvartiokomppanian vastuulle, jossa vihollista oli havaittu. Mikäli vihollinen oli ollut vahvuudeltaan suuri ja päässyt siirtymään joukkojen ryhmitymisen selustaan, siirtyi tällöin takaa-ajon asettaminen pataljoonan komentajan vastuulle.²⁰³ Kaikkien joukkojen tehtävänä oli toteuttaa lähitiedustelua²⁰⁴ omilla lohkoillaan, jolloin tuli selvittää vihollisen asemien kulku, esteet sekä tulipesäkkeet. Kaukotiedustelu toteutettiin Kotskomaan johtavalle tielle etelästä ja pohjoisesta käsin. Kaukotiedustelu tuli kohdistumaan Perttijärven tienhaarioihin ja Onihmajärven maastoon.²⁰⁵

²⁰⁰ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6107, T- 1436, KA; 14. Divisioonan esikunta 1941–1943, 6071, T- 5969, KA.

²⁰¹ Kumlin, 157–167.

²⁰² Kumlin, 157–167.

²⁰³ Pyykkönen, Pauli: Kenttävartioiden järjestelmä 14. Divisioonan puolustusalueella asemasodan aikana, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2004, 13; Järvinen, 1950, 228; Oksanen, 39. Kenttävartioiden edessä avautui ns. ei-kenenkään maa, jonka etäisyys rintaman laidoilla oli 10–20 kilometriä ja keskellä 2–3 kilometriä. Tällä alueella tapasi useasti lumeen kaivettuja väijytyskuoppia, asemia ja miinoituksia.

²⁰⁴ Jalkaväenohjesääntö II₂, 1932, 379. Lähitiedustelun päämääränä on hankkia selvyys vihollisen taktillisista toimenpiteistä ennen taistelua. Tiedustelun ulottuvuus joukon eteen on riippuvainen ennen kaikkea joukon suuruudesta.

²⁰⁵ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA.

14. D:n vastuualueella toteutettiin partiointia kolmella eri tavalla, näihin kuuluivat paikallispartiointi, lähipartiointi ja kaukopartiointi. Paikallispartiointia eli yhteyspartiointia toteutettiin pitkällä huoltotietaipaleella, kenttävartioiden välillä sekä jokaisen tukikohdan ympärillä. Kenttävartioiden välillä toteutettiin yhteyspartiointia joka päivä. Partiot lähtivät samaan aikaan ja tapaaminen oli sovittu paikassa. Jotta partioinnin ja tukipaikan vartiopalveluksen välillä jäisi muutamia tunteja myös levähtämiseen, oli partioiden vahvuus tyypillisesti 2–4 taistelijaa. Liitteessä 14 on kuva yhteyspartioista vuonna 1942. Partiointia suoritettiin tavallisesti kerran päivällä ja kerran yöllä. Mutta kun oli saatu viitteitä vihollisen mahdollisesta hyökkäyksestä, öisin saattoi yhteyspartio hiihtää ladun 2–3 kertaa.²⁰⁶ Jotta pystyttiin välttämään vihollisen väijytyksiä sekä laduille asettamia miinoitteita, pyrittiin yhteyspartioinnissa käyttämään useita eri latuja.²⁰⁷

Sen lisäksi, että suoritettiin päivittäin partiointia kenttävartioiden välillä, suoritettiin myös säännöllistä partiointia vihollisen kenttävartioiden tuntumaan. Näissä partioissa oli tyypillisesti vähintään ryhmän kokoinen osasto, mutta vahvuudet saattoivat olla korkeimmillaan 2–3 joukkuetta, jolloin osasto oli koottu useasta eri yksiköstä. Ne joukot, jotka eivät olleet etulinjassa käsketyssä tehtävässä, suorittivat partiointeja ”ei-kenenkään” maille sekä vihollisen yhteyspartioreiteille. Partioretki kesti 6–24 tuntia. Tätä voitiin kutsua lähipartioinniksi. Yleensä lähipartion muodostivat jääkärijoukkueet, mutta etulinjan tehtävissä olleet joukot suorittivat myös lähipartiointia.²⁰⁸ Liitteessä 14 on esitetty lähipartio.

Hiihtotaito oli talvipartioinnin tärkein edellytys. Partion johtajina toimi tyypillisesti rajavartiokokemuksen tai suojeluskuntakoulutuksen saanut valioluokan urheilija. Etenkin hiihtäjiä käytettiin useasti partioiden johtajina.²⁰⁹ Vaativimpiin partioretkiin valittiin yleensä sotataidoiltaan parhaimmat taistelijat.²¹⁰ Silloin kun partiossa oli useita hyviä hiihtäjiä, partiointi meni kilpahiidoksi.²¹¹ Kaukopartiointi erosi lähipartioinnista siinä, että se kuului Päämajan alaiseen yksikköön. Lähipartiointia suorittaneet joukot kuuluivat toiminta-alueensa taisteluyk-

²⁰⁶ Jalkaväkirykmentti 31, III pataljoona, 1941–1942, 11378, T- 1343, KA; Jalkaväkirykmentti 52, 1. Komppania, 1941–1942, 12712, T- 1490, KA.

²⁰⁷ Palaste, 236–237; Oksanen, 30, 35, 39; Jalkaväkirykmentti 10 esikunta, 1942–1942, 10048, T- 4806, KA. Vihollisen harhauttamiseksi saattoi kenttävartioiden välillä kuljeksia kolme eri latua. Näitä latuja käytettiin vaihdellen. Vihollisen toiminnalle oli ominaista, että se asetti ladun pohjaan penaalimiinoja. Suomalaiset käyttivät myös penaalimiinoja. Lisäksi suomalaiset käyttivät putkimiinoja viiksilankoineen. Partiot saattoivat asettaa lisäksi vihollisen varmistusladuille käsikranaattiansoja.

²⁰⁸ Palaste, 236–237. Yhteyspartioiden suureksi ongelmaksi muodostuivat vihollisen suorittamat väijytykset reitin varrella. Tämän vaikutti siihen, että partioihin ei koskaan lähdetty yksin.

²⁰⁹ Palaste, 239.

²¹⁰ Jalkaväkirykmentti 31, III pataljoona, 1941–1942, 11378, T- 1343, KA.

²¹¹ Palaste, 254.

sikköön. Kaukopartioinnin tärkein tehtävä oli tiedustelu.²¹² 14. D:n kaukopartio-osaston retket suuntautuivat vihollisen selustaan, Kuutsjärven rataosuudelle sekä Muurmannin radalle asti (Liite 8).²¹³

Vaikka partiointi muodostui valtaosalle miehistä päivätyöksi, kuului siihen aina olennaisena osana huolellinen tehtävään valmistautuminen. Kun partiointikäsky saatiin pataljoonan komentajalta tai komppanianpäälliköltä kuului siitä seuraaviin toimenpiteisiin 1) tehtävän analysointi, 2) partiosuunnitelma, 3) taistelijoiden valinta ja 4) huollon järjestely. Valmisteluihin annettiin yleensä aikaa yksi vuorokausi. Partio aloitti tehtävänsä niin, että se siirtyi johonkin kenttävartioon yleensä illalla, jossa se odotti yön saapumista. Ahkiot vietiin hevosilla etummaisiiin kenttävartioihin, josta niitä ryhdyttiin vetämään partion toimesta.²¹⁴ Kenttävartioiden taistelijoiden tehtävänä oli opastaa partiot läpi miinakenttien.²¹⁵ 14. D:n partioiden laatimista partioselostuksista peitepiirroksineen ilmeni, että valtaosa oli laadittu selkeästi niin kirjoitusten kuin piirrosten osalta. Partioiden tehtävät alkoivat talvella yleisesti pimeän aikana, koska tällöin voitiin vihollisen asemat ohittaa huomaamattomasti. Tämä mahdollisesti sen, että tehtävän suorittaminen voitiin toteuttaa valoisan aikana. Vihollinen oli miinoittanut useasti epäilyttävät ladut, minkä takia partioiden tuli käyttää eri reittiä palatessaan partiosta. Liitteessä 15 on esitetty JR 31:n 1. Komppanian partioselostus peitepiirroksineen maaliskuun lopussa suoritusta partioretkestä.

Partioinnin ohella 14. D:n puolustuslohkolle tehtiin partiointin lisäksi väijytyksiä molempien osapuolien toimesta.²¹⁶ Suomalaisilla aseistukseen niin partioissa kuin väijytyksissä kuuluivat konepistoolit ja pikakiväärit. Väijytyksissä pikakiväärit ryhmitettiin tavallisesti asemien ääri-laidoille. Väijytyksissä tyypillistä oli, että sukset jätettiin 50 metrin päähän, ja suksien luokse vartioon jätettiin kaksi taistelijaa. Suksilta tallattiin polku väijytysasemiin, jotka yleisesti olivat noin 30 metrin päässä vihollisen kulkureitistä. Ongelmana miehillä väijytysasemissa oli kylmyys, minkä takia useasti oltiin paljastumisvaaran uhan alla hyppimisen takia.²¹⁷ Väijy-

²¹² Kenttäohjesääntö I, 1927, 217. Partiolla tarkoitetaan maatiedustelun etummaisinta ja tavallisinta tiedusteluelintä. Partion nimi määräytyy yleisesti johtajan, aselajin tai tehtävän mukaan (esimerkiksi kaukopartio).

²¹³ Perttuli, Pentti: Elämää Rukajärven kenttävartioissa, *Kansa taisteli*–miehet kertovat, N:o 5, koonnut E. Eräsaari, Sanomaprint, Helsinki 1980; 14. Divisionan esikunta 1941–1943, 6071, T- 5969, KA.

²¹⁴ Jalkaväkirykmentti 31, 2. Komppania, 1941–1942, 11307, T- 1630–37, KA.

²¹⁵ Perttuli, Pentti: Elämää Rukajärven kenttävartioissa, *Kansa taisteli*–miehet kertovat, N:o 5, Helsinki 1980; Jalkaväkirykmentti 31, 2. Komppania, 1941–1942, 11307, T- 1630–37, KA. Huollon järjestelyihin kuuluivat a-tarvikkeet, räjähdysaineet, käsikranaatit, miinat, viiksilanka, partiosahat, talvella ahkiot ja varasukset vankia varten sekä sissimuonat.

²¹⁶ Jalkaväkirykmentti 31, I pataljoona, 1942–1942, 12787, T- 1613, KA; Jalkaväenohjesääntö II₂, 1932, 376.

”Väijytyksellä ymmärretään ylläkköä edeltävää odotustilaa tulenavaukselle tai iskun suorittamiselle edullisessa, viholliselle ylläkköhetken asti salattavassa väijytyspaikassa.”

²¹⁷ Palaste, 242, 246.

tyksillä pyrittiin samaan vihollisvankeja, joten useimmiten yksittäisiä miehiä yritettiin saada puhumalla ja aseilla uhaten antautumaan siinä useasti epäonnistuen.²¹⁸ 14. D:n esikuntapäällikkö korosti tammikuussa 1942, että väijytyksien on tuotettava vankeja, sillä tiedustelun avulla ei ollut kyetty selvittämään vihollisen ilmeisiä joukkojen siirtoja, täydennyksiä tai vaihtoja. Vihollisen tekemistä väijytyksistä oli havaittu, että he käyttivät niissä valiohiihtäjistä koottuja osastoja, jotka oli varustettu useamman päivän kuivamuonilla.²¹⁹

Konekivääreitä käytettiin partioinneissa vähän, koska niitä ei yksinkertaisesti voitu irroittaa vartiopaikoilta niiden tulivoiman ja niiden vähäisen määrän vuoksi. Konekiväärin kuljettaminen ja toimintakuntoon laittaminen olisi yllättävissä tilanteissa ollut hidasta ja näin ollen saatanut vaarantaa koko partion toiminnan. Talvella pulkkia ja ahkioita käytettiin kaatuneiden, vaikeasti haavoittuneiden sekä tarvikkeiden vientiin (Liite 14).²²⁰ Jos käytössä ei ollut armeijan ahkioita, käytettiin suksiahkioita. Lisäksi jos suksiahkioita ei ollut mukana, tehtiin kahdesta suksesta ahkio, jolloin kaksi taistelijaa joutui hiihtämään yhdellä suksella.²²¹ Sukset olivat leveitä kookkaita armeijan hikilautoja, jotka kantoivat pehmeässä puuterilumessa. Joka miehellä oli yleensä käytössään kahdet kengät, mutta toisia sai käyttää vain hiihdettäessä. Partioiden mukaan otettiin useasti myös ylimääräisiä suksia sen takia, että niitä voitaisiin vaihtaa rikkoontuneiden tilalle sekä mahdollisesti vangit olisivat voineet hiihtää niillä. Siteinä olivat raudalla vahvistetut nahkavarpaalliset.²²²

Päämajan huolto-osaston käskyllä talvivarusteita jaettiin vaatetusvarikolta ja suojeluskuntapiirien varastoista 14. D:n joukoille marraskuusta lähtien. Talvivarusteisiin keskeisimpinä kuului villapaitoja, päällystakkeja, turkislakkeja, turkkeja, pieksusaappaita, hiihtohuopakenkiä, huopasaappaita, syylinkejä, villakäsineitä, lumipukuja, nahkakintaita, teltoja ja kamiinoita. Huolto-osaston mukaan varusteita oli pystytty jakamaan yleensä sotatoimiyhtymien tilaamat määrät, mutta turkkeja ja turkislakkeja ei ollut voitu maassa vallitsevan raaka-ainepulan takia enää valmistaa. Vaatemateriaalin lisäksi 14. D:n joukoille oli vuoden 1941 loppuun mennessä jaettu kuormausmateriaali huomattava määrä. Näihin materiaaleihin kuului rekiä, ahkioita, suksia, sauvoja, suksen vetonaruja sekä hiihtoratsastusvaljaita.²²³ Talvi oli Rukajärven suunnalla poikkeuksellisen kylmä, mutta 14. D:n joukot selvisivät talven yli kohtuullisen vähäisin paleltumin (Liite 16). Tähän vaikutti todennäköisesti talvivarusteiden määrä ja se, että johtajat val-

²¹⁸ Jalkaväkirykmentti 10 esikunta, 1942–1942, 10049, T- 4806, KA.

²¹⁹ Jalkaväkirykmentti 31, III pataljoona, 1941–1942, 11378, T- 1343, KA.

²²⁰ <http://www.SA-kuva.fi>, Rukajärvi 15.10.1941–01.05.1942, 10.02.2014.

²²¹ Oksanen, 55. Pataljoonan esikunnan alueella oli useimmiten JSP, jolla tarkoitettiin joukkosidontapaikkaa.

²²² Jalkaväkirykmentti 31, III pataljoona, 1941–1941, 11377, T- 1343, KA; Palaste, 244.

²²³ Päämaja 1941–1943, sotapäiväkirjan liitteet no:330 ja 354, 20879, 20880, T- 17610, KA. Rekiä 2345, ahkioita 761, suksia 21733, sauvoja 21991, suksen vetonaruja 10000 ja hiihtoratsastusvaljaita 158 kappaletta.

voivat taistelijoiden pukeutumista. Tammikuussa Muurmannin radalle tehdyn hiihtopartion seurauksena useampi mies paleltui ja se näkyy myös Päämajan paleltumatilastoissa.

JR 10 antoi joulukuun alussa käskyn, jonka mukaan yksiköiden päälliköiden ja muiden upseeriden tuli kiinnittää huomiota paleltumisvaaraan. Vartiopaikoille tuli mahdollisuuksien mukaan järjestää huopajalkineita ja lämpimät käsineet. Vartiopaikat tuli sijoittaa maastoon niin, että tuuli ei päässyt niihin puhaltamaan. Kovien pakkasten ajaksi vartiopaikat oli järjestettävä niin, että vartiomiehillä oli mahdollisuus liikkua muutamien satojen metrien alueella, huomioiden kuuntelun ja tähystyksen rajoitukset. Kovien pakkasten aikana oli myös mahdollisuuksien mukaan lyhennettävä vartiovuoroja. Telttojen rakentamisessa huomio käskettiin niiden lämpöisyyteen ja vetoisuuteen. Tämän takia teltat käskettiin rakentaa telttakodaksi viipymättä.²²⁴ Todennäköisesti nämä liikkuvat vartiomiehet osaltaan olivat vaikuttaneet vihollisen onnistuneisiin yrityksiin läpäistä vartiolinjat, sillä vartiomiesten huomio oli siirtynyt lämpimänä pysymiseen. JR 52:ssa järjestettiin joulukuussa myös oppitunti aiheena ensiapu paleltumistapauksissa.²²⁵

Vartiomiesten määrä vaihteli tukikohtien koosta riippuen. Isommissa tukikohdissa oli tyypillisesti kolme, joista kaksi toimivat ulkovarustuksella eri suunnissa ja yksi mies tukikohdan kämpän tai mahdollisesti kämppien luona. Vartiopaikat olivat yleensä noin 100–150 metrin päässä majoituspaikoista. Syksyn pimeyden, myrskyjen raivotessa ja lumituiskujen aikana oli vartiopaikkojen ympärillä useita ääniä. Vartiomiehet alkoivat helposti nähdä näkyjä, minkä takia talvella turhia hälytyksiä sattui useasti.²²⁶ Vaikka taistelutoiminta vuoden 1941 lopulla keskittyi pääasiallisesti partiotoimintaan, vihollisen ilmatoiminta oli aktiivista. Vihollisen koneet saattoivat useita kertoja päivässä häiritä etulinjan joukkoja sekä yhteyspartioita. Tämän takia pyrittiin koneita harhauttamaan maasta käsin. Joulukuussa JR 52:n esikunta antoi käskyn II/JR 52:lle järjestää Rukajärven länsipuolelle valeleirialueen rakovalkeineen ja ilmatorjunta-aseineen. Vuoden loppuun mennessä olivat puolustusjärjestelyt vakiintuneet, mutta niitä vahvistettiin, parannettiin ja muutettiin vuoden 1942 puolella.²²⁷

²²⁴ Jalkaväkirykmentti 10 esikunta, 1941–1942, 10046, T- 4806, KA; Jalkaväkirykmentti 31, 1941–1942, 11302, T- 712, KA. Nuotioiden tekeminen öisin kiellettiin, koska vihollinen suoritti lentotoimintaa myös öisin.

²²⁵ Jalkaväkirykmentti 52, 1. Komppania, 1941–1942, 12712, T- 1490, KA.

²²⁶ Perttuli, Pentti: Elämää Rukajärven kenttävartioissa, *Kansa taisteli*–miehet kertovat, N:o 4, Helsinki 1980; Jalkaväkirykmentti 52, 3. Komppania, 1941–1942, 12720, 12721, T- 1490, KA; Jalkaväkirykmentti 52, 5. Komppania, 1942, 12734, T- 1630–37, KA.

²²⁷ Kumlin, 154.

4.4.1 14. Divisioonan uudelleenjärjestelyt, kotiuttamiset ja joukkojen siirrot

Hyökkäysvaiheen jälkeen taisteluiden rahoitettua aloitettiin lokakuussa 1941 Päämajan käskystä joukko-osastojen yksiköiden ja huoltomuodostelmien uudelleenjärjestelyt. 14. DE antoi käskyn uudelleenjärjestelyistä 25.10.1941, jonka mukaan divisioona tuli käsittämään prikaatin, joka tulisi muodostumaan reserviläisikäluokista 1912–1918 sekä varusmiesikäluokista 1919–1922. Prikaatiin tulitaisiin sijoittamaan lisäksi ne, jotka eivät olleet suorittaneet asevelvollisuuttaan loppuun vakinaisessa palveluksessa. Perustettavan prikaatin rungon tulisivat muodostamaan varusmiesjoukko-osastot JR 10 ja Kenttätukirykmentti 18 sekä aluejärjestön perustama I/JR 31. Vaikka henkilöstön vaihdoksia tehtiin laajalla rintamalla, ei prikaatia perustettu, vaan siihen käsketyt osastot jäivät vanhoihin tehtäviinsä.²²⁸

Päämajan 14. DE:lle antamalla käskyllä kotiutettiin joulukuun puolivälissä JR 52:n vanhat ikäluokat, joiden tilalle täydennettiin koulutuskeskuksista uusia alokkaita. Kotiuttamisiin liittyen Rajajääkäripataljoona 6 (RajaJP 6) otti 10.12.1941 vastaan JR 52:n lohkon sekä kaikki sille kuuluvat varmistustehtävät käyttäen miehitykseen kahta komppaniaa muun osan jäädessä reserviin entiselle sijoituspaikalleen. Osasto Majewskyn (os. Majewsky) muodostamiseen liittyen annettiin tammikuussa käsky, jolloin RajaJP 6 ja I/JR 10 irroitettiin asemistaan. Tämä tarkoitti sitä, että JR 52 tuli ottamaan vastaan niiden tehtävät. Helmikuun alussa, 14. DE:n käskyn mukaisesti, suoritettiin etulinjan joukkojen vaihtoja. RajaJP 6 otti vastaan entisen lohkonsa JR 52:lta ja JR 52 otti vastaan JR 31:n lohkon. I/JR 52 tultiin alistamaan JR 10:lle ja vaihtojen tapahduttua JR 31 (pois lukien pataljoona Seitamo) jäivät reserviksi Rukajärvelle. Pataljoona Seitamo alistettiin JR 52:lle.²²⁹

Os. Majewsky käskettiin siirtymään 2.3.1940 Jolmajärven lossin maastoon. Lisäksi JR 10:lle annettiin käskyn liittää I/JR 52 lohko JR 10:n lohkoon ja siirtää I/JR 52 rykmentin reserviksi.²³⁰ Päämaja antoi 7.3.1942 käskyn II/JR 31:n kotiuttamisesta. Pataljoonaan tuli koota koko 14. D:n jalkaväki ja kevyissä joukoissa palvelevat, ennen vuotta 1906 syntyneet asevelvollisuutensa suorittaneet henkilöt. Kotiutuvien tilalle tuli siirtää vuosien 1906–1911 aikana syntyneitä henkilöstöä. Kotiutuvien paluumarssi suoritettiin poikkeuksellisesti maanteitse hiihtä-

²²⁸ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA.

²²⁹ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6115, T- 5969, KA; Saikkonen, Tomi: Henkilötappioiden täydentäminen talvi- ja jatkosodassa, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2007, 95. 16. Tykkikomppania otti vastaan 22. Tykkikomppanian tehtävät ja siirtyi JR 52:n alistukseen. 22. Tykkikomppania siirtyi reserviin. Kevyt osasto 2:n JR 31:lle alistetut osat alistettiin JR 52:lle. 27.3.1942 JR 52:lle alistettu I/JR 31 Konekiväärikomppania siirtyi reserviin ja sen tilalle etulinjaan tuli Konekiväärikomppania/Kevyt osasto 2:sta. Vanhempien ikäluokkien kotiuttamisia tehtiin asemasodan alussa, koska sillä pyrittiin pelastamaan Suomen kansantalous.

²³⁰ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942–1942, 6107, T- 1436, KA.

en. Marssi aloitettiin Rukajärveltä 12.3.1942 kello 04.30, tuolloin pakkasta oli -20 °C ja tuuli kävi pohjoisesta. Marssiosaston tavoitteena oli edetä Sotkamon kirkonkylälle, jonne se saapui 22.3. kello 14.00. Marssi toteutettiin niin, että noin kuuden tunnin marssin jälkeen seurasi aina noin 12 tunnin leiriytyminen. Marssin aikana todettiin kaksi paleltumistapausta ja kaksi jouduttiin toimittamaan kenttäsaairaalaan.²³¹

Joukkoja vaihdettiin 27.3.1942 niin, että JR 52:n tuli vaihtaa sille alistettu I/JR 31:n konekiväärikomppanian tilalle etulinjaan Kevyt Osasto 2:n konekiväärikomppania. Konekiväärikomppania I/JR 31:sta siirtyi reserviin. Huhtikuun 4. päivänä joukkojen kokoonpanoja muutettiin vielä niin, että I/JR 31:lle annettiin käsky liittyä JR 10:n vahvuuteen 2. Pataljoonaksi ja entinen II/JR 10 muutettiin JR 10:n 4. Pataljoonaksi. Toukokuussa entinen I/JR 31:n (14. D:n määräämä nykyinen II/JR10) liitettiin JR 52:n 1. Pataljoonaksi. Toukokuussa joukkojen uudelleenjärjestelyitä jatkettiin lisäksi RajaJP 6:n sekä Kevyt osasto 2:n osalta. Näiden tuli ryhmittä 14. D:n oikealle lohkolle, jolloin JR 10 pääsisi lepoon Rukajärven eteläpuoliseen maastoon, paitsi I/JR 10, jonka tuli siirtyä Tunkuan tien varteen (Liite 8).²³² Edellä mainittujen kotiuttamisten lisäksi koko talven aikana suoritettiin kuukausittain henkilöstön kotiuttamisia ja täydennyksiä, tosin huomattavasti pienemmissä määrissä.

4.5 Talvitaktiikkaa Rukajärven suunnalla

Tässä kappaleessa tarkastellaan, miten jalkaväkijoukot toteuttivat tehtäviään vihollisen suorittamien hyökkäysten torjumiseksi sekä vihollisen tuhoamiseksi. Esimerkkeinä käytetään syystalvella, keskitalvella ja kevättalvella käytyjä keskeisimpiä taisteluita.

4.5.1 Lajamijärven taistelut 31.10.1941

Syystalvella 31.10.1941 II/JR 10:n joukot olivat vain muutamaa päivää aikaisemmin saapuneet Jolmajärven lossin suunnasta ja ryhmittyneet Ontajärven itärannalle, jossa pataljoonan

²³¹ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA; Jalkaväkirykmentti 31, II pataljoona, 1941–1942, 11374, T- 710, KA.

T- 710, KA; 14. Divisioonan esikunta, 1941–1943, 6071, T- 5969 KA; Kumlin, 156. Kevään 1942 kuluessa I/JR 52 muutettiin 19.3.1942 Jääkäripataljoona 5:ksi ja se siirtyi 15.4.1942 alkaen Paatenetta kohti, jossa se 22.4.42 liittyi 1. Jääkäriprikaatiin.

²³² 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6107, T- 1436, KA.

tehtävänä oli varmistaa 14. D:n oikea puolustuslohko.²³³ Komppaniat olivat ryhmitetty niin, että 5. Komppania (5./JR 10) toimi pataljoonan vasemmassa laidassa, 6. Komppania (6./JR 10) oli ryhmitetty keskelle ja 4. Komppania (4./JR 10) toteutti varmistusta etelässä. Gubalahden itäranta oli omien joukkojen miehittäminen.²³⁴ Pataljoonalla oli hevoset vielä tuolloin kärrypeleissä, ja miehillä ei ollut suksia ja lumipukuja.²³⁵ Peitepiirros on esitetty liitteessä 17.

Vihollinen yritti 30.10.1941 tunkeutua kahdella 15–20 miehen partiolla (2 kilometriä Ontajärven kylästä etelään) 5./JR 10:n parivartion pisteen 120.2 kohdalta komppanian majoitusalueelle, mutta vihollisen hyökkäysyritys kyettiin torjumaan ja vihollinen lyömään varmistuseliimien toimesta. Vihollinen toteutti seuraavana aamuna 31.10.1941 kello 04.00 hyökkäyksen 50–60 miehen voimin ja onnistui tunkeutumaan linjojen läpi Lajamilammen ja Ontajärven väliselle kannakselle katkaisten tien Rukajärven ja Paateneen väliltä. Vihollinen oli onnistunut etenemään ryhmityksen länsipuolelle niin, että se hyökkäsi yhden puolijoukkueen kimppuun lännestä käsin suoraan sen selustaan, mikä pakotti osaston vetäytymään Paateneen suuntaan. 5./JR 10:n päällikkö antoi käskyn vänrikki Multaselle toteuttaa hyökkäys joukkueen voimin maantien suunnassa kohti Rukajärveä, tavoitteenaan Ontajärven kylä. Kello 05.30 Multasen johtama osasto ei kuitenkaan pystynyt saavuttamaan tavoitetta, koska vihollinen oli vahvuukseltaan liian suuri ja varustautunut kiväärikranaatinheittimellä sekä kahdella konekiväärillä.²³⁶

5./JR 10:n toteuttaman hyökkäyksen epäonnistuttua, alistettiin pataljoonan komentajan toimesta sille kaksi joukkuetta 4./JR 10:sta, yksi konekiväärijoukkue II/JR 10:n 8. Komppaniasta sekä kranaatinheitin tulenjohtue. Eteneminen kohti Ontajärven kylää aloitettiin kello 06.30. Osasto sai kosketuksen viholliseen edettyään noin kilometrin lähtöpaikastaan, joka oli 5./JR 10:n komentopaikka. Osasto ryhmitettiin niin, että 1. joukkue 5./JR 10:sta siirtyi tien oikealle puolelle ja 2. joukkue 4./JR 10:sta tien vasemmalle puolelle. Konekiväärijoukkueella pyrittiin muodostamaan tulikanta²³⁷ hyökkäyslählinjalla. Kranaatinheitin tulenjohtue toimi maantien varressa. 5./JR 10:n päällikkö antoi käskyn luutnantti Räisäselle kiertää joukkueineen vasemmalta puolelta vihollisen sivustaan, koska vastarinta vihollisen vasemmalla sivustalla oli nähty heikommaksi kuin oikealla. Tämän käskyn tarkoituksena oli ajaa vihollinen Ontajärven jäälle ja sen jälkeen voimakkaalla tulenkäytöllä tuhota pakeneva vihollinen. Vihollinen

²³³ Jalkaväkirykmentti 10 esikunta, 1941–1941, 10045, T- 4806, KA

²³⁴ Jalkaväkirykmentti 10, II pataljoona, 1941–1941, 10165, T- 9435, KA.

²³⁵ Palaste, 233.

²³⁶ Jalkaväkirykmentti 10, 5. Komppania, 1941–1942, 10068, T- 1613, KA.

²³⁷ Yleisesikunta, Osasto 4: Jalkaväenohjesääntö II₂, Helsinki 1932, 374–375. ”Tulikannalla ymmärretään hyökkäyksessä jalkaväen raskaiden aseiden, joskus osan pikakivääreistä muodostamaa jalkaväen tulieliimien porrasta, joka ampumalla tuliportaan yli tai sen osien välisistä aukoista tukee iskuvoiman etenemistä.”

havaitti suomalaisen sivustaan kiertävän osaston ja lähti omatoimisesti pakenemaan jäälle.²³⁸ Kun vihollisen havaittiin pakenevan, lähti yksi joukkue 4./JR 10:stä vihollisen takaa-ajoon samalla tulittaen sitä voimakkaasti. Vihollisen tuhoamista tulen käytölle jatkettiin kranaatinheittimillä, osalla konekiväärijoukkueesta, omalla tykistöllä sekä myöhemmin ilmatorjuntatykkijaoksella. Ontajärven kylä oli saatu vallattua takaisin kello 08.30 mennessä ja vihollinen karkoitettua järvikannakselta.²³⁹

Vihollinen oli onnistunut siirtymään aamuyöstä vartiopaikkojen ohi, sillä suomalaiset olivat paljastaneet viholliselle vartiopaikkansa vihollisen väkivaltaisesta tiedustelusta johtuen edellisenä yönä. Varmistuselinten sijainteja ei ollut tämän jälkeen todennäköisesti muutettu, minkä johdosta vihollisen pääseminen vartiopaikan ohi oli onnistunut suomalaisten sitä huomaamatta. Varmistusjärjestelyt joukkojen selustassa ja sivulla eivät olleet riittävät, koska vihollinen oli onnistunut yllättämään majoittumassa olleet joukot. Viholliselle ei annettua aikaa ryhmitettyä puolustukseen ja komppanian hyökkäystä tuettiin vahvalla reservillä. Osaston johtajan harkintakyvyn ansiosta, vihollisen siirtäminen omatoiminnan kannalta edullisempaan maastoon onnistui käyttämällä omaa joukkuetta vihollisen avoimena olevaan sivustaan. Vihollinen onnistuttiin työntämään kohti jäätä toispuolisella saarrostuksella, jossa sen tuhoaminen jäi ainoastaan tulenkäytön tehtäväksi. Taistelua voidaan pitää lopputuloksen kannalta suomalaisille edullisena sillä omina tappiona oli ainoastaan yksi lievästi haavoittunut. Vihollisen tappiot jäällä olivat 29 kaatunutta, 13 haavoittunutta ja kahdeksan onnistui pakenemaan.²⁴⁰

4.5.2 Hyökkäys Vilkojärven maastossa olevan vihollisen aseisiin 21.11–23.11.1941

Lunta oli Rukajärven suunnalla 20.11.1941 metsissä noin 10–15 senttimetriä, aukeilla 15–20 senttimetriä ja jään paksuus oli noin 30–33 senttimetriä. Vaikka pakkasta oli keskiarvoltaan lokakuussa -2 °C ja marraskuussa -7,5 °C, suot eivät olleet ehtineet jäätymään niin, että liikuminen niiden päällä olisi ollut mahdollista.²⁴¹ Soiden sammalpaikat ja sammalsuot eivät kantaneet jalkamiestä mutta ne suot, jotka olivat vetisiä, kantoivat jopa hevosen.²⁴² JR 52:n esikunta antoi 20.11.1941 käskyn II/JR 52:lle suorittaa hyökkäys ”Ozego” niemekkeeseen, jossa sijaitsivat vihollisen etuvartioasemat. Pataljoona lähti majoitusalueeltaan Rukajärveltä

²³⁸ Jalkaväkirykmentti 10, 5. Komppania, 1941–1942, 10068, T- 1613, KA.

²³⁹ Jalkaväkirykmentti 10, 5. Komppania, 1941–1942, 10068, T- 1613, KA.

²⁴⁰ Jalkaväkirykmentti 10, II pataljoona, 1941–1941, 10165, T- 9435, KA.

²⁴¹ Jalkaväkirykmentti 31, II pataljoona, 1941–1941, 11374, T- 710, KA.

²⁴² 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6110, T- 1436, KA.

21.11.1941 kello 10.00 kohti pistettä 132.4, joka sijaitsi Vilkojärvestä länteen olevan metsäharjanteen kaakkoispäässä. Pataljoona saapui määränpäähän kello 14.00. Pataljoonan hyökkäys on esitetty liitteessä 17. Pataljoonan komentaja toiminut kapteeni Paavo Hyöky antoi pataljoonalla toimintakäskyn vihollisen tuhoamisesta. Saatujen tiedustelutietojen perusteella vihollinen oli ryhmittynyt Vilkojärven kaakkoispuolella olevalle kankaalle, jossa sillä oli noin komppanian vahvuiset voimat.²⁴³

Pataljoonaan kuului jääkärijoukkue, 6. Komppania (6./JR 52), 5. Komppania (5./JR 52), komentoryhmä, 4. Komppania (4./JR 52), (pois lukien 1. Joukkue), kranaatinheitin (pois lukien 1. Joukkue 4./JR 52:sta) ja rykmentin jääkärijoukkue. Tehtävä tuli toteuttaa seuraavalla tavalla: kun jääkärijoukkue oli saapunut tavoitteeseen, joka oli Vilkojärven kaakkoispuolella oleva pienen harjanteen kaakkoispää, sen tuli jatkaa matkaa Tsukkeravaaran suuntaan ja varmistaa siellä. 6./JR 52:sta tuli luutnantti Koiviston johdolla kiertää vihollisen tukikohdan itäpuolella oleville kukkuloille, jotka viimeisimpien partiotietojen perusteella oli todettu tyhjiksi ja varmistaa siellä. 5./JR 52:sta luutnantti Räisäsen ja 4./JR 52:sta luutnantti Heiniön johdolla tuli ryhmittä hyökkäykseen niin että 5./JR 52:sta jäi oikealle. Kranaatinheitin tuli viedä aseisiin vihollisen pesäkkeen länsipuolelle olevalle harjanteelle, jossa 1. Joukkue 4./JR 52:sta varmistaisi itään. Rykmentin jääkärijoukkueen tehtävänä oli jäädä reserviin komppanioiden haaratumispaikalle, joka toimi samalla pataljoonan komentajan komentopaikkana.²⁴⁴

Tehtävän toteuttaminen suunnitellulla tavalla johtui maastosta, joka tarjosi selustan kautta toteuttavalle hyökkäykselle parhaat mahdollisuudet. Vihollisen tukikohtien etumaasto oli avointa suota, oikealla Vilkojärvi ja siihen idästä laskeva puro. Saatujen maastontiedustelutietojen perusteella suot eivät kantaneet jalkamiestä. Selusta oli metsäpeitteistä ja järven lounaispuolelta oli suojaisaa edetä metsäharjannetta pitkin, jossa tiedustelu ei ollut havainnut vihollista. Hyökkäyksen toteuttaminen oikealta ja takaa sekä varmistus omaan selustaamme pakottaisi vihollisen perääntymään avoimelle suolle, minne se olisi helppo tuhota.²⁴⁵ Johtaminen tuli toteuttaa radiopuhelimilla²⁴⁶, jotka oli jaettu niin, että kranaatinheitin mukana oli yksi, tulenjohtueella yksi, osasto Räisäsellä yksi ja pataljoonan komentopaikalla yksi. Radioiden toimimattomuuteen oli varauduttu valopistooleilla.²⁴⁷ Jokaisella miehelle jaettiin patruu-

²⁴³ Jalkaväkirykmentti 52, II pataljoona, 1941–1942, 12817, T- 1630–37, KA.

²⁴⁴ Sama.

²⁴⁵ Sama.

²⁴⁶ Tuuri, 309; 14. Divisioonan esikunta, Viestikomentaja, 1941–1942, 6136, T- 5205, KA. Kenttäradiot olivat saksalaisia telefunkeneita (P-12-18), joita kannettiin reppussa mukana. Ongelmallisena pidettiin radion paristolaa-tikkaa, sillä se ei mahtunut samaan reppuun, joten se tarvitsi vielä oman kantajansa

²⁴⁷ Jalkaväkirykmentti 52, II pataljoona, 1941–1942, 12817, T- 1630–37, KA.

noita vähintään kaksi tuliannosta, samoin pikakivääreille ja konepistooleille, minkä lisäksi jaettiin käsikranaatteja ja kasapanoksia.²⁴⁸

Lääkintähuolto oli toteutettu niin, että joukkosidontapaikka oli kevyen kranaatinheittimien tuliaseman ja pataljoonan komentopaikan välillä.²⁴⁹ Elintarvikehuolto oli toteutettu niin, että miehille oli jaettu mukaan kuivamuonat leipälaukkuun. Pataljoona aloitti tehtävän suorittamisen 22.11.1941 kello 03.45. Marssiryhmitys oli kärjestä alkaen toteutettu niin, että ensimmäisenä oli jääkärijoukkue, jonka jälkeen järjestyksessä 6./JR 52, rykmentin jääkärijoukkue, pataljoonan komentaja, 5./JR 52, 4./JR 52 sekä kranaatinheitin. Kenttävartion sivuuttaminen tapahtui niin, että pataljoona pääsi oppaan avulla miinoitusten läpi, josta se jatkoi etenemistään käskettyä reittiä pitkin kohti tavoitetta. Pataljoona piti tauon kranaatinheittimen tuliaseman tasalla, jossa marssin aikana hajaantunut osasto saatiin koottua takaisin kokoon.²⁵⁰

Jääkärijoukkueen johtajalta kello 09.50 saadun ilmoituksen mukaan vihollista oli vastassa suunnitellulla etenemisreitillä. Tämän takia komentaja käski luutnantti Räisäsen asettaa kaksi joukkuetta varmistukseen metsäniemekkeeseen, kun muu osasto sillä aikaa kiersi siellä olevan suon ympäri. Osasto Räisäsen ensitavoitteena oli tuhota vihollinen, jonka jälkeen jatkaa tehtävää. Pataljoonan komentajan päätös perustui tietoon, jonka mukaan vastassa oli arviolta 40–50 miehen vahvuinen vihollinen. Etäisyyttä viholliseen oli arviolta 200 metriä ja vihollisen edessä oli 100 metriä leveä, avoin ja tasainen suo. Vihollinen oli komentajan arvion mukaan todennäköisesti huomannut pataljoonan ja lähettänyt osaston sivustan varmistukseksi. Jos osasto kiertäisi oikealta noin 800 metrin päässä olevan metsäniemekkeen kautta vihollisen selustaan ja tuhoaisi sen, niin tehtävää voitaisiin jatkaa normaalisti.²⁵¹

Vihollinen avasi kiivaan tulen kello 10.05 pikakivääreillä ja konepistooleilla. Rykmentin jääkärijoukkueelle annettiin käsky ryhmittyä suon oikeaan laitaan kello 10.20, josta sen tuli lisäksi tähyttää vasemmalle. Pataljoonan muu osa lähti liikkeelle kello 10.30. Kranaatinheittimelle annetun käskyn mukaan sen tuli pystyä toimimaan myös metsäniemekkeeseen, suon

²⁴⁸ Oksanen, 14, 49; Palaste, 43; Tuuri, 307. Tuliannokseen jalkaväen kiväärillä kuului 60 patruunaa, konepistooliin 350, pikakivääriin 1200 ja konekivääriin 2000. Kenttävartioissa oli yleensä reservissä jopa kolminkertainen määrä patruunoita.

²⁴⁹ Jalkaväkirykmentti 52, II pataljoona, 1941–1942, 12817, T- 1630–37, KA; Palaste, 43; Tuuri, 307. Talvisodan saatujen kokemusten valossa kenttäsairaala pyrittiin tuomaan mahdollisimman lähellä etulinjaa. 14. D:n kenttäsairaala sijaitsi Tiiksajärven rannassa. Suurin syy esimerkiksi kuolemisiin vatsaan haavoittuneilla oli aikaisemmissa sodissa ollut, että haavoittuneita ei saatu 2–3 tunnin aikana hoitoon. Rukajärven suunnalla käydyissä taisteluissa, noin puolet vatsaan haavoittuneista selvisi hengissä.

²⁵⁰ Jalkaväkirykmentti 52, 4. Komppania, 1941–1942, 12727, Perus- 9517:1, KA; Jalkaväkirykmentti 52, II pataljoona, 1941–1942, 12817, T- 1630–37, KA.

²⁵¹ Jalkaväkirykmentti 52, II pataljoona, 1941–1942, 12817, T- 1630–37, KA.

vastarannalle. Kello 13.30 kranaatinheittimen tuli ampua 20 kranaattia metsäniemekkeeseen. Taistelutoimintaa jatkui iltapäivään asti, kunnes luutnantti Räisäseltä saadun ilmoituksen mukaan kiertoliike oli onnistunut ja tehtävää voitiin jatkaa. Ongelmaksi tehtävän suorittamisessa oli muodostunut se, että pataljoonalla meni kahden ja puolen kilometrin matkan suorittamiseen aikaan neljä tuntia. Pataljoonan komentajan mukaan miehiä piti vetää perässä.²⁵² Pataljoonalla meni siirtymiseen runsaasti aikaa, minkä takia vihollista ei päästy hämärän turvin yllättämään. Vihollinen oli päässyt irtaantumaan tulitaisteluista kohti itää. Pataljoonan komentajan suunnitelmasta poiketen, vihollista ei saatua työnnettyä avoimelle suolle. Omat tappiot taisteluissa olivat yksi kaatunut ja kolme haavoittunutta.²⁵³ Talvitaktiikan kannalta lähestymisryhmitys oli suunniteltu vastaamaan taisteluryhmitystä jolloin osaston sulloutumista marssin aikana ei tapahtunut. Päävoimat pidettiin lähestymisen aikana takana, koska silloin syvyysryhmityksestä saarron toteuttaminen oli helpompi tehdä. Osasto ei käyttänyt hyökkäyksessä suksia vaan miehet etenivät jalan.

4.5.3 Tervajärven hiihtopataljoonan takaa-ajo 15.–18.1.1942

14. DE:n operatiiviselle toimistolle tuli 15.1.1942 kello 12.20 tieto, että Matalalammen luoteispuolella oli tavattu kolme erittäin vahvaa vihollisen jotosta aamulla kello 05.15 I/JR 31:n kersantti Komulaisen partion toimesta. Komulaisen johtama partio vahvuudeltaan 1+5 oli havainnut, että vihollinen oli ylittänyt varmistusladut.²⁵⁴ Lunta oli maastossa noin puoli metriä ja jään vahvuus metsälammissa noin 50 senttimetriä.²⁵⁵ Osastojen vahvuus oli yhteensä arviolta 300 taistelijaa ja ladut lähtivät suuntaan 38–00. Kevyt osasto 2:lle annettiin kello 12.30 käsky, jonka yhden komppanian tehtävänä oli edetä Pugljärven länsipuolitse niin pitkälle, että se löytää vihollisen jäljet. JR 31:lle annettiin käsky lähettää yksi joukkue Matalalammen seudulle, josta vihollisen jäljet löydettyään sen tuli lähteä takaa-ajoon.²⁵⁶ Liitteessä 18 on esitetty tilanteen kehittyminen. Kevyt osasto 2:sta tehtävää lähti kello 13.45 toteuttamaan luutnantti Pallasvirran johtama komppania.²⁵⁷ JR 31:n 2. Komppania (2./JR 31) vänrikki Arantolan johdolla sai tehtäväkseen lähteä vihollisen takaa-ajoon 15.1. kello 14.30 joukkueen vahvuisella osastolla. Kun tieto vihollisen suuren hiihto-osaston etenemisestä tuli selustaan, annettiin 964. Is.k:n latupartioille tehtäväksi lähteä partioimaan ladut uudestaan kello 13.40.

²⁵² Jalkaväkirykmentti 52, II pataljoona, 1941–1942, 12815, T- 1630–37, KA.

²⁵³ Sama.

²⁵⁴ Jalkaväkirykmentti 31, 1941–1942, 11302, T- 712, KA.

²⁵⁵ Jalkaväkirykmentti 31, III pataljoona, 1941–1942, 11378, T- 1343, KA.

²⁵⁶ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6115, T- 5969, KA.

²⁵⁷ Kevyt osasto 2, 1941–1942, 26606, T- 1436, KA.

Selustan varmistustehtäviä suorittaneen 964. Is.k:n luutnantti Juntusen mukaan kello 15.30 yksi heidän partioistaan oli tavannut lännen suuntaan matkalla olevan, vähintään 100 -miehisen vihollisen Tervajärvellä.²⁵⁸

964. Is.k sai tehtäväkseen edetä Mer Guban kautta vihollisen selustaan, tehtävää lähti toteuttamaan yksi joukkue ylikersantti Timosen johdolla.²⁵⁹ 14. DE:n operatiivisen toimiston saatua tiedon tästä, se lähetti käskyn Viestipataljoona 30:lle, jonka tehtävänä oli lähettää 50 taistelijaa Ontrosenvaaraan, jossa ne alistettaisiin Juntuselle. Lisäksi Kaasusuojelukomppanian oli irroitettava kaikki miehet Ontrosenvaaraan Juntusen käyttöön.²⁶⁰ Timosen johdolla oleva osasto vahvuudeltaan 24 taistelijaa lähti Ontrosenvaarasta kohti Tervajärveä kello 18.00. Timonen ilmoitti lähetillä kello 22.30, ettei pimeään vuoksi voinut jatkaa etenemistä. Selustassa tieto vihollisen hiihto-osaston etenemisestä aiheutti latupartioille töitä. Liitteessä 19 on esitetty selustan latupartion toiminta. Ivalo 2:sta lähti 16.1. kello 01.15 uusi tarkkailupartio kohti Tervajärveä. Partio palasi aamulla kello 10.00 ja se oli saanut selville vihollisen leiripaikan. Kaikki latupartiot käskettiin liikkeelle uudelleen. Koska vihollisen liikkeistä ei ollut tarkkaa tietoa, annettiin 14. DE:n suojaukseen liittyen esikuntakomppanialle 16.1.1942 aamulla kello 05.30 tehtäväksi hiihtää varmistuslatu puolikaaren muotoon niin, että vihollinen ei pääsisi tekemään yllätyshyökkäystä 14. DE:n alueelle Novinkajärven pohjoisrannalle. Varmistusladulle tuli mittaa yli 10 kilometriä. Esikuntakomppanian hiihdettyä ladun, otti varmistusladun hiihdon tehtäväkseen 35. Lääkintäkomppania.²⁶¹

Arantolan partio sai viholliskosketuksen vasta 16.1. kello 14.30 noin 100 vahvuiseen miehen osastoon Tervajärvellä, mutta sen tehtävä keskeytyi, koska omat koneet olivat alkaneet tulittamaan heitä. 2./JR 31:stä lähetettiin joukkueen vahvuinen osasto Arantolan partion avuksi kello 15.00 luutnantti Mykkäsen johdolla. Arantolan partio oli vielä samana iltana saanut kosketukseen viholliseen, mutta oli joutunut irtautumaan taisteluista. Arantolan partio saapui kello 20.45 Ontrosenvaaraan 964. Is.k:n komentopaikan alueelle, jossa se yöpyi²⁶². Pallasvirran osasto oli saanut kosketuksen viholliseen Tervajärven lounaispuolisessa maastossa 16.1. noin kello 04.00. Osasto lähti paluumatkalla aamulla kello 08.00, koska vihollinen oli päässyt hämärässä vetäytymään. Vihollinen oli jakautunut Tervajärven alueella kolmeen eri osastoon,

²⁵⁸ 964. Ilmasuojelukomppania, 1941–1942, 7360, T- 3025, KA.

²⁵⁹ Sama.

²⁶⁰ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6115, T- 5969, KA.

²⁶¹ 14. Divisioonan esikunta, Esikuntakomppania, 1941–1942, 6077, T- 5175, KA; 14. Divisioonan esikunta 1941–1943, 6071, T- 5969, KA. Rukajärven taisteluiden päätyttyä 15.9.1941 14. DE siirtyi Novinkajärvelle. 14. DE:n sijaitsi Novaja–Tiiksan kylässä, joka oli Tervajärvestä noin 10 kilometriä etelä-lounaaseen

²⁶² 964. Ilmasuojelukomppania, 1941–1942, 7360, T- 3025, KA; Jalkaväkirykmentti 31, 2. Komppania, 1941–1942, 11307, T- 1636–37, KA.

josta yksi oli suuntautunut pohjoiseen, yksi länteen ja yksi Ontrosenvaaran suuntaan. Arantolan partio oli lähtenyt seuraamaan etelään päin edennyttä partiota ja yrittänyt kiertää sen edelle Ontrosenvaaraan sitä vastaanottamaan. Vihollinen ei kuitenkaan koskaan saapunut Ontrosenvaaraan. Arantolan partio palasi 17.1 kello 15.00 Rukajärven alueelle omaan yksikköönsä.²⁶³

Yksi 964. Is.k:n Tervajärven alueelle edenneistä partioista oli partio Wikström. Se oli edennyt 16.1 alkaen Ontrosenvaarasta Merun kautta Tervajärven rantaan, jossa se yöpyi. Liitteessä 19 on esitetty peitepiirros partio Wickströmin matkasta. Partio jatkoi matkaansa seuraavana aamuna 17.1 kello 08.00 edeten aina Tervajärven jäätä Ivalo 2 latua pitkin. Partio pääsi noin kahden kilometrin etenemisen jälkeen vihollisen ladulle, joka erosi Ivalo 2 ladusta kohti pohjoista. Partion johtaja jakoi osaston niin, että Ivalo 2 latua lähti seuraamaan kaksi vahvennettu ryhmää kersantti Keitasen johdolla, ja loppuosasto jatkoi luoteeseen menevää vihollisen latua pitkin. Luoteeseen jatkanut partio hiihti Hiisijärven länsirantaa pitkin, jonne yhtyi vihollisen uusi latu, joka saapui vihollisen muutaman päivän vanhaan leiriin. Leiriltä ei löytynyt muuta pois johtavaa latua kuin partion oma tulolatu.²⁶⁴

Partio palasi takaisin samoja jälkiä ja yhtyi Keitasen partioon kello 10.45. Keitasen partio oli puolestaan edennyt melkein seitsemän kilometriä latua pitkin eikä ollut havainnut mitään poikkeavaa. Partio oli tulomatkallaan tavannut luutnantti Muonan partion, joka oli jatkanut vihollisen latuja pitkin koilliseen.²⁶⁵ JR 31:stä lähetettiin 16.1 kello 11.00 yksi joukkue vihollisen osaston jäljille. Pallasvirta saapui osastoineen lähtöpaikkaansa Rukajärvelle kello 12.30. Tehtävää lähti jatkamaan luutnantti Muonan johtama partio, johon kuului 97 taistelijaa. Osasto oli muodostettu Kevyt osasto 2:sta, 16. ja 22. Tykkikomppaniasta. Muonan partio oli edennyt Tervajärven koillispuolelle asti kohtamaatta vihollista. 964. Is.k:n yksi latupartioista törmäsi Muonan partioon Tervajärven pohjoispuolella. Partio Muona saapui takaisin 17.1. kello 22.00, koska ei ollut saanut kosketusta viholliseen.²⁶⁶

Luutnantti Mykkäsen muodostama partio 1+5+27 lähetettiin jo toiminnassa olevien muiden partioiden avuksi 17.1. Liitteessä 20 on esitetty partio Mykkäsen etenemisreitti. Joukkueesta muodostettiin kolme ryhmää, joissa kussakin oli yksi konepistooli. Osaston tehtävänä oli saada kosketus viholliseen ja mahdollisuuksien mukaan tuhota se. Osasto lähti liikkeelle 17.1

²⁶³ Jalkaväkirykmentti 31, I pataljoona, 1942–1942, 11367, T- 1636–37, KA.

²⁶⁴ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, 5. Koulutus- ja kuljetusasiat, T- 1611/9, KA.

²⁶⁵ Sama.

²⁶⁶ Jalkaväkirykmentti 31, I pataljoona, 1942–1942, 11367, T- 1613, KA.

kello 02.00 kenttäpartio Taistosta tavoitteenaan edetä Tervajärvelle asti. Marssireitti kulki kenttäpartio Kuusamoon ja siitä edelleen kolme kilometriä länteen, jonka jälkeen jokilinjaa järvelle pisteessä 131.5 josta edelleen kompassisuunnalla 00–00 vihollisen tuloladulle. Partio Mykkänen sai viholliskosketuksen Ungjärven niemessä kello 08.30. Kun osaston edessä ollut tunnustelijapartio oli havainnut vihollisen, osaston johtaja levitti kaksi ryhmää ketjuun mäen harjanteelle, vihollisen jäädessä alarinteelle. Mykkänen käski tulenavauksen, joka suoritettiin noin 20–40 metrin välimatkalta, josta vihollinen vastasi tuleen. Vihollisen vahvuus oli arviolta noin 50 taistelijaa ja heillä oli käytössään paljon konetuliaseita. Tulitaistelua kesti arviolta 20 minuuttia, jonka jälkeen Mykkänen lähetti toisessa linjassa olleen kersantti Komulaisen ryhmän koukkaamaan vasemmalta suoraan kohti vihollisen sivustaa. Komulaisen yritys hyökätä sivustasta epäonnistui. Tulitaistelua jatkui aina kello 09.45 saakka, jonka jälkeen taistelu laimeni. Vihollisen vahvuuteen tuli lisää arviolta 60–70 taistelijaa, jotka jatkoivat matkaansa kohti itää.²⁶⁷ Vihollinen todennäköisesti pelkäsi mahdollista mottiin jäämistä.

Mykkänen jätti yhden ryhmän varmistamaan ja käski kersantti Pulkkasen kolmimiehisen partion kiertää vihollisen selustaan niemekkeen pohjoispuolisen kannaksen kautta. Vihollinen lähti irtaantumaan taisteluista noin kello 12.45 koillisessa olevan niemekkeen kautta. Yksi ryhmä lähti seuraamaan vihollista samalla kun etelästä lähti kolmimiehininen partio häiritsemään vihollista sivusta käsin. Käydyissä taisteluissa oli tässä vaiheessa kaatunut vihollisen yksi upseeri, 2–4 taistelijaa sekä haavoittuneita oli 7–8 taistelijaa. Mykkäsen joukkueen yksi partioista sai yhteyden Muonan partioon, joka kertoi että Muonan osasto oli noin 100 miehen partiollaan kohdassa, jossa Mykkäsen partio oli vasta ollut taistelussa vihollisen kanssa. Vaikka Mykkänen antoi Muonan osaston partiolle selkeät ohjeet, että vihollisen takaa-ajoa jatkettaisiin yhdistämällä molemmat osastot, oli Muonan partio lähtenyt paluu matkalle siitä ilmoittamatta Mykkäsen osastolle.²⁶⁸

Mykkäsen osasto jatkoi vihollisen takaa-ajoa kello 15.30, jolloin vihollisen vahvuus oli jo yli toistasataa taistelijaa. Takaa-ajo jatkui Ungjärven pohjoispuolella noin kolmen kilometrin päässä oleville kangasmaille. Osaston eteneminen tyrehtyi kun alikersantti Seitonen haavoittui vihollisen ladulle asettamaan latumiinaan. Kun Seitosta lähdettiin kuljettamaan pois, väheni osaston vahvuus vain 10 mieheen, minkä takia Mykkänen katsoi tarpeelliseksi kääntyä paluumatkalle. Mykkänen tutki vihollisen tuloladun aina Matalalammen länsipuolelle asti toden, että vihollisen tulolatu ei siihen yhtynyt. Mykkäsen partio saapui takaisin ryhmitykseen

²⁶⁷ Jalkaväkirykmentti 31, I pataljoona, 1942–1942, 11367, T- 1613, KA.

²⁶⁸ Sama.

18.1 kello 00.30. Putkimiinan ohella yleisesti talvella vihollinen käytti takaa-ajoissa suomalaisten partioiden hidastamiseksi penaalimiinoja. Penaali oli suurin piirtein koululaisen kynäkotelon kokoinen pieni laatikko, joka oli varustettu sytyttimellä ja räjähdyspanoksella. Erityisesti hiihtoladulle alamäkeen asetettuna se oli vaikea kovassa vauhdissa havaita. Rukajärven suunnalla opittiin talven edetessä varomaan vihollisen laduille asettamia miinoitteita.²⁶⁹ Tervajärven alueella todetun vihollisen takaa-ajo osoittautui taistelukertomusten perusteella haastavaksi tehtäväksi, vaikka joukkoja lähetettiin tuhoamaan vihollista useasta eri suunnasta.

4.5.4 Hyökkäys tukikohta Kummitukseen 23.2.1942

Helmikuussa 1942 II/JR 10:n komppaniat olivat ryhmittyneet Ontajärven länsirannalle. 5./JR 10:sta oli muodostettu erillisiä kenttävartioita, joiden välinen etäisyys toisistaan oli noin viisi kilometriä. Komppanian komentopaikka oli perustettu sisämaahan ja sen etäisyys järven rantaan oli 3–4 kilometriä. Komentopaikalle oli ryhmitetty reserviin joukkueen vahvuinen osasto. 22.2.1942 vihollinen oli ilmoittanut kovaäänisillä, että seuraavana päivänä, Puna-armeijan vuosipäivän johdosta, tulevat fasistit ja valkobandiitit tuntemaan sen nahoissaan. Tämä ei kuitenkaan aiheuttanut suomalaisille sen suurempia pelon tunteita, koska vihollinen oli pitkin talvea uhkaillut samalla tavalla.²⁷⁰ Vihollinen aloitti 23.2.1942 aamulla kello 05.40 hyökkäyksen Ontajärven yli kohti kenttävartio Kummitusta, jossa päällikkönä toimineen vänrikki Multasen komentopaikalle antaman ilmoituksen perusteella vihollista oli tulossa järven yli paljon. Vihollisen tavoitteena oli ollut hyökätä päävoimillaan – joka käsitti noin 200 taistelijaa – yhtenä rintamana kenttävartio Kummitukseen samaan aikaan, kun etelästä tuli rantautumaan noin 400 metrin päästä 100 taistelijan vahvuinen osasto.²⁷¹ Vihollisen hyökkäys on esitetty liitteessä 20.

5./JR 10:n päällikön antaman käskyn mukaan, tuli pääosan reservistä edetä suoraan Kummitukseen, kun samalla noin ryhmän kokoisen osaston tuli edetä eteläistä latua ja turvata etenevän reservin oikea sivusta. Vihollisen hyökkäyksen edetessä kaatui pataljoonan komentaja, minkä takia joukkoon iski suoranainen pakokauhu. Vihollisen miehet lähtivät vauhdilla takaisin kohti tulojälkiään. Viholliselle oli toden teolla järjestetty suoranainen vuosipäivän yllätys,

²⁶⁹ Perttuli, Pentti: Elämää Rukajärven kenttävartioissa, Kansa taisteli-miehet kertovat, N:o 5, Helsinki 1980.

²⁷⁰ Jalkaväkirykmentti 10 esikunta, 1942–1942, 10047, T- 4806, KA; Innola, Erkki: Ontajärvellä kummitteli, Kansa taisteli-miehet kertovat, 25. vuosikerta, N:o 2, koonnut E. Eräsaari, Sanomaprint, Helsinki 1981.

²⁷¹ Jalkaväkirykmentti 10 esikunta, 1942–1942, 10047, T- 4806, KA; Innola, Kansa taisteli-miehet kertovat, Helsinki 1981; Jalkaväkirykmentti 10, 5. Komppania, 1941–1942, 10068, T- 4806a, KA. Kenttävartio Kummituksen vahvuus oli 1 upseeri ja 11 sotamiestä.

kun naapuri kenttävartio Kirstusta oli lähetty jo taisteluiden alku vaiheessa viisi taistelijaa käsittävä osasto vastarannalle, mistä puhuttiin myöhemmin edesmenneen kenraali Pajarin ”sormenpääntuma” toimenpiteenä. Vihollisjoukkojen tehtävän täyttämättä jättäminen oli johtunut suomalaisjoukoista saatujen tiedustelutietojen puutteellisuudesta sekä pataljoonan komentajan kaatumisesta. Viholliselle aiheutuneet tappiot olivat 56 kaatunutta sekä 12 vankia. Vaikka suomalaiset onnistuivat tuhoamaan taisteluissa suuren osan vihollisen vahvuudesta, ei taistelua kuitenkaan voitu pitää taktiikan kannalta onnistuneena. Suomalaiset eivät olleet pienestä vahvuudestaan huolimatta onnistuneet täydellisesti yllättämään vihollista, mutta tärkeintä oli, että jälleen saatiin luotua lisää kammaa vastustajaan olla hyökkäämättä suomalaisiin kenttävartioihin.²⁷²

4.5.5 Ungjärven taistelut 28.–29.3.1942

Taistelukertomuksen mukaiset tilannekuvat on esitetty liitteissä 21 ja 22. III/JR 52:n ilmoituksen mukaan 28.3. kello 08.15 yksi heidän lähipartioistaan oli kohdannut vihollista noin kahden joukkueen verran Matalajärvestä kaksi kilometriä lounaaseen, missä he olivat pitäneet voimakasta meteliä.²⁷³ Pataljoonan esikunta käski majuri Karkaman johdolla kello 08.20, että yksi joukkue lähtee välittömästi vihollisen osaston motittamiseen, ja yksi joukkue siirtyy vahvistamaan kenttävartio Laukkua. Samaan aikaan kenttävartio Laukusta tuli siirtyä kaksi ja puoli ryhmää kenttävartio Timoon vänrikki Huuskosen käytettäväksi, ja samalla Huuskonen sai tehtäväkseen tuhota vihollisen partion. Kello 12.00 Karkaman antaman tiedon mukaan vihollisen aiheuttama meteli oli ollut harhautusta, sillä pohjoisempana oli johtanut kolme vahvaa vihollisen latua länteen.²⁷⁴ Partioiden tehtävänä oli tiedustella Lavajärven suuntaan ja jäljittää länteen johtavia jälkiä.²⁷⁵

Tilanne Huuskosen osalta oli edennyt kello 14.00 niin, että hän pyysi avukseen yhtä komppaniaa, sillä vihollisen noin 200 taistelijan osasto oli motitettu pisteen 139.3 pohjoispuolelle noin yhden kilometrin päähän olevaan maastoon. Kapteeni Riikonen III/JR 52:sta sai käskyn

²⁷² Jalkaväkirykmentti 10, 5. Komppania, 1941–1942, 10068, T- 1613, KA; Jalkaväkirykmentti 10 esikunta, 1941–1942, 10047, T- 1613, KA; Innola, Kansa taisteli–miehet kertovat, 25. vuosikerta, Helsinki 1981. Karkuun lähteneestä osastosta erkani 11 miehen osasto, jotka olivat äärimmäisen väsyneitä ja antautuivat vangiksi.

²⁷³ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, 5. Koulutus- ja kuljetusasiat, T- 1611/9, KA. Vihollinen osoitautui 132. Pataljoonaksi, joka kuului Tunkualla olevaan hiihtoprikaatiin. Pataljoona oli ollut yksi kolmesta pataljoonasta. Pataljoonan tehtävänä oli ollut ilmeisesti edetä 14. DE:n alueelle ja tuhota se.

²⁷⁴ Jalkaväkirykmentti 52 esikunta, 1942–1942, 12682, T- 1630–37, KA. Myöhemmin ladut olivat osoittautuneet yhden ja saman hiihto-osaston laduiksi, sillä omien lentäjien mukaan länteen ei johtanut latuja.

²⁷⁵ Jalkaväkirykmentti 52 esikunta, 1942–1942, 12682, T- 1630–37, KA; Jalkaväkirykmentti 52, III pataljoona, 1941–1942, 12826, T- 1630–37, KA.

lähteä kenttävartio Timoon ja ottaa komentoon siellä olevat joukkueet sekä selvittää vihollisen motti. I/JR 31:n esikuntaan tuli tieto JR 52:sta kello 14.45, että vihollisen partio on saatu motitettua pisteestä 139.3 noin yhden kilometrin päähän pohjoiseen olevalle alueelle. JR 52:n komentaja antoi käskyn I/JR 31:lle tuhota saarrettu vihollisen osasto.²⁷⁶ Kello 15.00 antoi majuri Seitamo käskyn 2. Komppanian (2./JR 31), 3. Komppanian (3./JR 31), Esikuntakomppanian jääkärijoukkueen, komentoryhmän, kaasu-, viesti- ja lääkintäryhmän sekä kranaatinheitinjoukkueen yhden kranaatinheitinryhmän valmistautua lähtöön mukanaan kahden päivän kuivamuona.²⁷⁷

I/JR 31:n jääkärijoukkue lähti liikkeelle kello 16.30, ja sen tehtävänä oli ottaa yhteys osasto Riikoseen, jonka tehtävänä oli lähettää varmistus Evsjärven ja Matalajärven pohjoispäähän. I/JR 31:n muut osat lähtivät matkaan kello 17.15 ja saavuttivat JR 52:n kenttävartio Laukun kello 19.40. 2./JR 31 sai käskyn kello 20.00 siirtyä pisteen 139.3 maastoon sekä varmistaa vänrikki Tampion joukkueella Evsjärven ja Harkjärven välinen maasto sekä ylikersantti Määttän joukkueella Matalalammen pohjoispuolinen maasto. Yhteys osasto Riikoseen saatiin kello 21.00, joka oli partioinut vihollista pisteen 139.3 maastossa. Osasto Riikonen alistettiin Seitamon käyttöön. Komentaja, 3./JR 31 ja kranaatinheitinryhmä sekä komento-, kaasu-, ja lääkintäryhmä lähtivät liikkeelle kello 22.00 kenttävartio Timosta. Osasto saavutti pisteen 139.3 maaston kello 23.00, jossa Seitamo antoi ryhmittymiskäskyn.²⁷⁸

Ryhmittämiskäskyn mukaan vihollinen oli leiriytynyt pisteen 139.3 pohjoispuoliseen maastoon. Osasto Seitamon peitepiirros on esitetty liitteessä 23. Osasto Seitamon tehtävänä oli tuhota vihollinen. 2./JR 31 ryhmittyi vihollisen leirialueen länsi- ja pohjoispuolelle, 3./JR 31:sta alistettiin kaksi joukkuetta kapteeni Riikosen osastolle, joiden tehtävänä on ryhmittyä vihollisen leirialueen etelä- ja itäpuoliseen maastoon. Loput 3./JR 31:sta tuli ryhmittyä majuri Seitamon komentopaikan läheisyyteen reserviksi, joka sijaitsi pisteestä 139.3 noin 500 metriä itään olevalla lampikannaksella. Kranaatinheitinryhmän tuli valmistautua tuhoamaan vihollisen pesäkkeitä ja tukemaan hyökkäystä. Tampion joukkueen tehtävänä oli varmistaa Evsjärven ja Harkjärven välinen maasto, lisäksi Määttän joukkueen tuli varmistaa Matalalammesta

²⁷⁶ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, 5. Koulutus- ja kuljetusasiat, T- 1611/9, KA; Jalkaväkirykmentti 31, I pataljoona, 1942–1942, 12787, T- 1613, KA.

²⁷⁷ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, 5. Koulutus- ja kuljetusasiat, T- 1611/9, KA. Vihollisen tuhoamiseen osallistui kranaatinheitinjoukkueesta pienoisheitinryhmä ja kranaatinheitinryhmä (81mm), III/JR 52:sta alistettu osasto Riikonen 3 + 78. Osaston vahvuus oli yhteensä 14 upseeri, 378 aliupseeria ja sotamiestä. Ahkioihin pakattu huoltomateriaali vei niiden vetämiseen suuren osan miehistä. Vihollisen vahvuus oli kaksi jalkaväkikomppaniaa, kranaatinheitinkomppania ja konekiväärijoukkue.

²⁷⁸ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA; Jalkaväkirykmentti 52 esikunta, 1942–1942, 12682, T- 1630–37, KA.

noin neljä kilometriä pohjoiseen oleva maasto. Molempien joukkueiden tehtävänä oli estää vihollisen mahdollisten apujoukkojen eteneminen pisteen 139.3 maastoon.²⁷⁹

Joukot olivat siirtyneet käskettyyn ryhmytykseen 29.3.1941 kello 01.00. Vänrikki Pyhälän ja vänrikki Lappalaisen joukkueet 3./JR 31:sta olivat reservinä, ja joukkueet vänrikki Ylösen ja vänrikki Auen johdolla asemissa. 2./JR 31:n joukkueet Ipatti, Koski ja Viitalahti olivat asemissa. Joukkueet Määttä ja Tampio olivat käsketyssä tehtävässä varmistusasemissaan. Kapteeni Riikosen osasto oli aikaisemmissa asemissaan, mutta se oli vetänyt joukkonsa pois länsi- ja pohjoispuolelta. Osastoille annettiin kello 03.00 käsky ottaa kosketus vihollisen kanssa. Kello 05.30 joukkue Ylösen ja joukkue Ipatti saivat kosketuksen viholliseen, samaan aikaan siirtyi kranaatinheitinryhmä pisteestä 139.3 itään lampien kannakselle. Taistelu oli tuolloin erittäin kiivasta. Vihollinen oli onnistunut rakentamaan lumeen vahvat asemat ja se oli kuljetanut ahkioilla huomattavan määrän patruunoita mukanaan. Kun motti oli saatu suljettua noin kello 06.00, yritti vihollinen murtautua ulos motista useasta eri suunnasta. Vaikka lunta oli alueella paljon, ampui vihollinen pienoischeittimillään tarkasti, jolloin suomalaisten tuli olla jatkuvasti varuillaan.²⁸⁰

Joukkue Tampio ilmoitti kello 08.00, että vihollisosasto oli liikkeellä Harkjärven länsipuolella olevalla metsäkannaksella etenemässä kohti länttä. Seitamo antoi välittömästi käskyn osasto Riikoselle siirtyä suojamaan mottialueen itäreunaan noin kaksi kilometriä Matalalammen suuntaan. Hetkeä myöhemmin kapteeni Riikonen ja luutnantti Ipatti saivat käskyn aloittaa etenemisen, jota tukisi kranaatinheitinosasto. Osastot pääsivät etenemään noin 100 metriä. Kello 09.00 vihollinen yritti murtautua Ylösen ja Auen välistä itää, jolloin jääkärijoukkueelle annettiin käsky mennä estämään vihollisen murtautuminen. Vihollinen onnistui etenemään suon yli metsäniemekkeeseen, joista suurin osa onnistuttiin tuhoamaan. Samaan aikaan vihollinen yritti murtoa länteen, minkä lisäksi se ampui pienoischeittimellä haavoittaen kolme taistelijaa sekä särkien useita suksia. Vihollisen murron estämiseksi käskettiin apuun Pyhälän joukkue, myös tällä alueella vihollisen murtoyritys saatiin estettyä.²⁸¹

Kapteeni Riikosen kello 10.50 antaman ilmoituksen mukaan, osasto Määttä oli kosketuksessa vihollisen kanssa Matalalammen pohjoispäässä. Määttän antaman ilmoituksen mukaan viholl-

²⁷⁹ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA. Joukkosidontapaikka tuli perustaa komentopaikan välittömään läheisyyteen, jonne haavoittuneet ja kaatuneet tuli koota yksiköiden toimesta.

²⁸⁰ Sama. Vihollinen piti kovaa melua yllä, sillä miehet olivat todennäköisesti humalassa. Alueelta löytyi myöhemmin ”votka” pulloja.

²⁸¹ Sama.

lista oli arviolta noin kaksi joukkuetta. Seitamo antoi käskyn jääkärijoukkueelle ja joukkue Lappalaiselle edetä näitä kahta vihollisjoukkuetta vastaan ja tuhota ne. Samaan aikaan Riikoselle ja Huhtaselle annettiin käsky aloittaa hyökkäykset uudelleen. Kello 12.00 vihollisen joukot olivat lähestymässä Matalalammen pohjoispäästä ja hiihtämässä suoraan Ylösen ja Auen joukkueiden selkään. Seitamo antoi joukkue Lappalaiselle käskyn edetä pisteen 143.9 eteläpuolitse Matalalammen suunnasta etenevän vihollisen selustaan ja lyödä vihollisen takaisin Matalalammen suuntaan. Koska vihollinen oli etenemässä kohti Auen ja Ylösen joukkueiden selustaan, joutuivat molemmat joukkueet vetäytymään. Tämän takia vihollinen pääsi murtoon syntyneestä aukosta. Seitamo antoi käskyn osasto Riikoselle koota joukkonsa ja lähteä takaa-ajoon, minkä lisäksi sen tuli edelleen varmistaa mottialueen itäreuna. Kun takaa-ajo oli alkamassa, antoi JR 52:n esikunta käskyn keskeyttää takaa-ajo ja koota joukot pois alueelta. Myöhemmin JR 52:n komentajana toiminut eversti Hannula oli korjannut, että hänen antaman käskyn tarkoitus ei ollut keskeyttää takaa-ajoa, koska Seitamo ei ollut hänen mukaansa edes ilmoittanut mistään takaa-ajosta.²⁸²

Seitamo antoi kapteeni Huhtaselle ja luutnantti Ipatille käskyn kello 12.30 koota joukot komentopaikan luokse. JR 52:n esikunta oli käskenyt kapteeni Selinheimon komppanialle (I/JR 31) kello 08.15 lähteä muun pataljoonan luokse avustamaan vihollisen tuhoamistaisteluita.²⁸³ Osasto Seitamon käymät taistelut olivat osoittaneet, että kranaatinheitintulen ansiosta saatiin paljon aikaa tappioita viholliselle. Pataljoonan miehillä oli ollut intoa suorittaa tehtävää ja kestävyys niin upseereilla kuin miehistöllä oli ollut taistelujen ajan hyvä. Eversti Hannulan kertomuksen perusteella hajallaan etenevä prikaati ja taistelumaasto olisivat aiheuttaneet sen, että JR 52 ei olisi voinut pienillä reserveillään lyödä kootuin voimin hyökkävää prikaatia.²⁸⁴ Tappioista huolimatta, vihollinen onnistui toiminnallaan ohittamaan heikoksi osoittautuneet varmistuslinjat ja aiheuttamaan motin aukeamisen, jolloin se pääsi osiltaan irtautumaan. Vahvaksi kaivettujen asemien ansiosta se pystyi motitettuna taistelemaan yllättävän kiivaasti.

Osasto Selinheimo vahvuudeltaan 5+17+105 saapui pataljoonan komentopaikalle kello 13.00. Seitamo antoi käskyn, jonka mukaan osaston tuli jäädä varmistamaan mottialueen itä- ja poh-

²⁸² 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaisia ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA.

²⁸³ Sama. Kello 12.10 ilmoitti Seitamo, että ulkoapäin tullut vihollinen oli avannut motin, joka purkautui itään päin. Seitamolta ja lentäjiltä saatujen tietojen mukaan oli Seitamolalle annettu käsky kello 12.18 vetäytyä pois ja asettaa vahvat partiot vetäytyvän vihollisen jäljille, lisäksi annettiin käsky jättää yksi komppania rykmentin puolustuslohkon vasemman sivustan taakse Headjärven ja Pienenheadjärven kannakselle.

²⁸⁴ Sama. Osaston Seitamolalle aiheutuneet tappiot taisteluissa olivat 2 kaatunutta sotamiestä, 2 haavoittunutta aliupseeria ja 7 sotamiestä. Vihollisen tappiot olivat 155 laskettua kaatunutta, vangilta saadun tiedon mukaan haavoittuneita oli 60. Kaatuneiden tietoon pitää suhtautua varauksella, sillä vihollinen oli haudannut lumeen miehiään tappioiden esille tulon välttämiseksi.

joisreunaa. Lisäksi sen tuli lähettää kaksi joukkueen vahvuista partiota tiedustelutehtävään. Ensimmäisen partion tuli tiedustella Matalalammen pohjoispään kautta Harkjärven ympäri ja toisen partion Matalalammen eteläpään kautta Evsjärven pohjoispää–Harkjärven eteläpää tasalle. Partiointia oli jatkettava myös yöllä. Kello 13.50 osasto jaettiin tehtäviinsä niin, että yhdellä ja puolella joukkueella aloitettiin alueen varmistaminen, yksi ja puoli joukkuetta suoritti alueen puhdistusta ja yksi joukkue jätettiin reserviin. Puhdistustehtävässä ollut osasto sai kosketuksen vihollisen viivytysosastoon aiheuttaen sille tappioita. Komppania majoittui kenttävartio Timoon. Partiointi aloitettiin käskettyä reittiä pitkin kello 16.00. Osastojen vahvuudet olivat 20–30 taistelijan välillä. Joukkue Rimpinen partiota vastaan mottimaastossa, jossa partioiden vahvuudet olivat 1+6 miehiä. Alueen puhdistamista jatkettiin 30.3, minkä lisäksi suoritettiin käsketyt tiedustelutehtävät. Merkkejä vihollisen mahdollisesta hyökkäyksestä ei ollut havaittu. Osastolle annettiin käsky 1.4. kello 12.30 JR 52:n esikunnasta palata leirialueelle, jonne se saapui kello 14.30.²⁸⁵

4.6 Osasto Majewskyn retki Muurmannin radalle

Päämaja antoi Maaselän torjuntataisteluihin liittyen 14. DE:lle käskyn 8.1.1942, jonka mukaan sen tuli muodostaa kahden pataljoonan vahvuinen osasto, jonka tehtävä oli vihollisen huolto- ja viestiyhteyksien katkaiseminen Uukujärven länsipuolella (Liite 24).²⁸⁶ Osaston tehtävänä oli edetä Särkijärveltä yllätystä hyväksi käyttäen läpi tiettömän erämaan Muurmannin radalle asti.²⁸⁷ Tehtävän teki vaikeaksi se, että osaston oli itse raivattava tie halki korpimetsien ja soiden. Tehtävän suorittamisesta tiedettiin jo etukäteen, että se tulee aiheuttamaan vaikeuksia paksun lumikerroksen ja pakkasen takia, mikä tulee koettelemaan taistelijoiden ja hevosten kestävyyttä. Etulinjasta irroitettujen RajaJP 6:n ja I/JR 10:n tilalle siirtyi JR 52. Pataljoonien käskettiin siirtyä Särkijärvelle 12.1. iltaan mennessä. Osaston johtajaksi käskettiin majuri Arnold Majewsky. Joukkoihin kuuluivat RajaJP 6, I/JR 10, 2. Pataljoona Ilmatorjuntakonekiväärikomppania 262:sta. Os. Majewskyn kokonaisvahvuus oli 1924 taistelijaa.²⁸⁸

²⁸⁵ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA.

²⁸⁶ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA; Petramaa–Müller–Pesonius–Soininen–Tuovinen–Elfvengren–Raunio: Sissisotaa Rukajärven suunnalla–Osasto Majewskyn hyökkäys Muurmannin radalle, teoksessa Jatkosodan historia 4, WSOY, Porvoo 1993, 231.

²⁸⁷ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, 5. Koulutus- ja kuljetusasiat, T- 1611/9, KA. Majuri Majewskyn selostus partiorekkestä Muurmannin radalle ajalla 14.1.–23.1.1942. 10.Ttus K./3.Kpk./4205, vänrikki Toivo.V.Narma TE- rintamakirjeenvaihtaja: Osasto Majewskyn yllätyshyökkäys Muurmannin radalle Segehen luo 14.-23.1.1942; Päämaja, Operatiivinen osasto, N0 52/Opl/5d/sal. 12.1.1942, 20879, T- 1617, KA.

²⁸⁸ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA. Osastoon kuului JR 10:stä pioneereja ja radioryhmä. Päälystakki tuli kovan pakkasen takia olla päällä, mutta se tuli laittaa lumipuvun alle.

Valmiuskäskyssä varustuksesta käskettiin poistaa kaikki ylimääräinen materiaali, johon kuuluivat kaasunaamari, työaseet, kypärät sekä varajalkineet. Mukaan käskettiin ottamaan kaksi alusvaatekertaa, villapaita ja päällysvaatteet. Selkäreppuun tuli laittaa kolmen päivän kuivamuona, ja aseistuksen tuli olla määrävahvuuksien mukainen. Patruunoita oli neljä tuliannosta kivääriä ja konepistoolia kohti, kaksi tuliannosta pikakivääriä, konekivääriä ja panssarintorjuntakivääriä kohti sekä yksi tuliannos kranaatinheitintä kohti. Pataljoonien kolonnilla tuli olla mukanaan kuuden päivän muona ja rehu, kahden päivän sissimuona ja kuorma sai painaa korkeintaan 250 kilogrammaa. Huollon toteuttaminen oli ensisijaisesti 14. D:n vastuulla, mutta os. Majewskyn oli oikeus tilanteen niin vaatiessa käyttää haavoittuneiden evakuointiin sekä ampumariviketäydennyksiin Karjalan Armeijan huoltokeskusta, joka toimi Paateneessa.²⁸⁹

Tehtävän toteuttamiseen liittyvät tiedustelut ja selustan varmistustehtävät aloitettiin 13.1.1942 kello 18.20 kun RajaJP 6:n ja I/JR 10:n jääkärijoukkueet saivat käskyn suorittaa tiedusteluretken Muurmannin radalle. Joukkueiden tehtävänä oli selvittää vihollisen varmistusladut ja elimet tulevan reitin varrelta, minkä lisäksi oli tarkkailtava liikennettä radalla. Kun tehtävä oli suoritettu, tuli partioiden palata Voldjärvelle ja saada yhteys os. Majewskyyyn. Joukkueiden tuli lähteä matkaan 14.1. aamulla. Tehtävän toteuttamiseen liittyen sai taisteluosasto Siippola 24. Rajakomppaniasta varmistustehtävään liittyvän käskyn 13.1 kello 18.35 Seesjärvi–Jolmajärvi väliselle kannakselle. Lisäksi Siippolan komppaniasta tuli lähettää partio Segetsan jokilinjalle, jossa tuli selvittää jokilinjan ylittäneet vihollisosastot. Tehtävää tuli jatkaa aina Muurmannin radalle asti, jossa rata tuli räjäyttää poikki sekä viestiyhteydet tuhota. Osasto Siippolan tuli aloittaa tehtävän toteuttaminen aamulla 14.1.²⁹⁰

Koska II/JR 10 oli lokakuun lopussa 1941 ryhmittynyt 14. D:n oikeaan laitaan, se sai os. Majewskyn tehtävään liittyen varmistustehtävän. Sen tuli lähettää joukkueen vahvuinen osasto Jolmajärvi–Kuivajärvi väliselle kannakselle ja olla partioimalla yhteydessä Ontajärven eteläpäässä olevaan II/JR 10:n kenttävartiioon, minkä johdosta se pystyisi varmistamaan Jolmajärvi–Ontajärvi välisen kannaksen. III/JR 10 varmistustehtävänä oli lähettää 14.1. aamuun mennessä voimakas tiedusteluosasto Kiirasjärven kylälle saakka, niin että se etenisi Ontajärven

²⁸⁹ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, T- 5968/3, KA.

²⁹⁰ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, T- 5968/3, KA.

koillispuolitse. Tämän osaston tehtävänä oli varmistaa Kiirasjärven ja Voldjärven ympäristö omien koneiden välilaskua varten.²⁹¹

Marssi Voldjärvellä sijaitsevalle huoltoleirille suoritettiin viitenä marssipäivänä, jolloin päivämarssien pituudet olivat kilometreinä 14, 8, 12, 12 ja 12. Osaston etenemistä haittasi 70 senttimetrin paksuinen lumikerros, joka aiheutti ongelmia hevosten etenemiselle. Osaston ryhmytyksessä oli ensimmäisenä eteen lähetetyt suuntapartiot, ja sivuilla etenemistä suojasivat yksiköt hiihtäen kahta latua. Liikkumisen helpottamiseksi hiihdettiin yksi neljästä etenemisladusta neliladuksi, jota vielä parannettiin raivausosaston toimesta raivaamalla ja lunta polkemalla. Tämän jälkeen kuormaston ensimmäiset 4–5 hevosta etenivät tyhjin kuormin, jotka vuorottelivat edessä ladun avaajina. Kuormaston edelle ja perälle oli asetettu varmistuskompaniat. Retken alkumatkasta sää oli niin kuiva, että se aiheutti lumen muuttumisen niin jauhomaiseksi, että kulku oli äärimmäisen vaikeaa. Etenemistä vaikeutti myös se, että useassa kohdin vesi oli noussut jään päälle lumen alla.²⁹²

Os. Majewsky lähti liikkeelle Särkijärveltä kohti Voldjärveä 14.1.1942 kello 07.00 ja saapui tavoitteeseen 18.1. kello 13.00. Hiihtorivistö eteni koko matkan ajan hieman kuormaston edellä. Ensimmäisenä eteni kärkikomppania, joka käytti etenemismuotona kärkineliötä. Tällöin joukkueet olivat ryhmäjonossa, ja molempia keskimmäisiä latuja käytti kuormasto. Osaston etenemisestä saatujen kokemusten perusteella tuli vaikeakulkuisessa maastossa suorittaa tarkka maastontiedustelu seuraavan päivän marssia varten. Kun osasto leiriytyi, ajettiin ajoneuvot parijonoon, jolloin yksiköt leiriytyivät muodostuneen ajoneuvorivistön molemmille puolille, varmistaen taakse, sivuille ja eteen. Leiriytymisen aikainen vartiointi toteutettiin kolmivartioilla sekä liikkuvilla varmistus- ja tarkistuspartioilla. Koska vihollisen yllätyshyökkäyksen uhka oli jatkuvasti päällä, käskettiin jokaiselle yksikölle oma puolustuslohkonsa, jonka miehittäminen harjoiteltiin leiriytymisten yhteydessä. Marssin aikana ei kuitenkaan kohdattu vihollista, mutta sen sijaan kaksi vihollisvarmistuslatua miinoitettiin.²⁹³

Os. Majewskyn saavuttua Voldjärvelle, se sai yhteyden osasto Nuortevaan ja molempiin jääkärijoukkueisiin. Jääkärijoukkueiden tiedustelutulokset osoittivat, että Voldjärven pohjoispuolella itä-länsisuunnassa oli todettu vihollisen varmistusladut, joita oli hiihdetty 1–2 vuoro-

²⁹¹ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, T- 5968/3, KA.

²⁹² 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, T- 5968/3, KA.

²⁹³ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA; Jalkaväkirykmentti 10, 3. Komppania, 1941–1942, 10061, T- 4806, KA. Joukkueiden johtajat saivat erityisen tarkat käskyt, joiden mukaan avotulia ei saanut pitää. Lisäksi mitään ääniä ei saanut aiheutua majoituspaikoissa eikä hiihdon aikana.

kautta aiemmin. Lisäksi Tilinojärvestä länteen yksi ja puoli kilometriä oli havaittu kaksi rinnakkaislatua pohjois-eteläsuunnassa, jotka kulkivat Tilinojärven halki. Radan alueella vihollisella ei ollut minkäänlaista varmistuspartiointia eikä vartiomiehiä. 18.1 kello 18.00 antoi majuri Majewsky käskyn, jonka mukaan RajaJP 6:n ja I/JR 10:n tuli marssia samaa matkaa Voldjärveltä aina Tilinojärven pohjoispäähän, josta RajaJP 6 jatkaisi koilliseen tavoitteena rata. I/JR 10:n tehtävänä oli edetä Tilinojärven pohjoispäästä itään tavoitteena rata. Lisäksi sen tuli varmistaa yhdellä komppanialla etelän suunta ja hyökätä kahdella komppanialla vasemmalta. Kun tehtävä oli suoritettu, pataljoonien komentajien tuli sopia järjestelyt paluuseen liittyen. Molempien pataljoonien eteneminen alkoi 19.1. kello 10.00, josta edelleen matka jatkui Tilinojärven pohjoispäähän, jossa tiet erkanivat. Joukot saapuivat hyökkäyslähtöasemiin noin seitsemän kilometrin päähän radasta 19.1. kello 15.00. Tässä vaiheessa Muroleen pataljoona (RajaJP 6) jatkoi vielä pohjoiseen noin kuuden kilometrin päähän. Hyökkäyslähtöasemissa oli tupakointi kielletty, mutta suurin ongelma miehillä oli kylmyys, jota pienillä liikkeillä yritettiin karistaa.²⁹⁴

Pataljoonien tehtävät suoritettiin suunnitelmien mukaisesti 19.–20.1. välisenä yönä. Osastot lähtivät irtautumaan radalta 20.1. kello 07.00–08.00 välisenä aikana. Aamulla kello 09.00 molemmat osastot yhdistyivät Tilinojärven pohjoispäässä. Pataljoonien marssia häiritsivät vihollisen lentokoneet, jotka tulittivat konekivääreillä ja laskivat kaasua taistelijoiden päälle. Taistelijat etsivät suojaa metsästä ja hajaantuivat lumiseen maastoon. Vihollisen koneet häiritsivät osaston paluuta koko matkan aina Voldjärvelle asti. Erityisesti ahkioiden vetäjien eteneminen oli hidasta. Pataljoonat saapuivat radalta Voldjärvelle kello 18.00 ja lähtivät heti seuraavana aamuna 21.1. kello 02.00 paluumarssille. Osaston marssittua noin 15 kilometriä se pysähtyi ruokailemaan ja lähti jatkamaan matkaa kello 14.00. Eteneminen suoritettiin koko paluumatkan ajan pimeässä ilmavaaran takia. Suojautuminen maastoon oli onnistunut, koska vihollisen koneet eivät aktiivisesta lentämisestä huolimatta pystyneet paikallistamaan osastoa. Paluumatka suoritettiin tulolatua pitkin ja sille oli tyypillistä, että ladut ansoitettiin vihollisen takaa-ajon hidastamiseksi.²⁹⁵

Alkumatkan aikana käytettiin hyväksi poikittaissuunnassa kulkevia harjanteita. Liikkuminen suksilla oli hankalaa, mutta leirytyksen puolustusjärjestelyt pystyttiin toteuttamaan erin-

²⁹⁴ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, T- 5968/3, KA. Osasto Majewskyn komentopaikka, osasto Nuorteva, it.osasto ja kuormaston kolonnat jäivät Voldjärvelle. Niillä miehillä, jotka joutivat vetämään ahkioita, olivat hiestä märkiä ja heihin iski kylmyys kovimmin. Hyökkäyslähtöasemissa oli tupakointi ankarasti kielletty, mutta suurin ongelma miehillä oli kylmyys, jota pienillä liikkeillä yritettiin vähentää.

²⁹⁵ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, 5. Koulutus- ja kuljetusasiat, T- 1611/9, KA; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, T- 5968/3, KA. Ensimmäinen majoituspaikka sijaitsi Rasnaja Gorkan kylästä koilliseen päin. Tänne osasto saapui 22.1.1942 kello 02.00.

omaisesti. Huollon toteuttaminen oli toiminut suunnitelmien mukaisesti, erityisesti kun patruunatyönsä ei tarvinnut suorittaa. Lääkintähuolto oli sekä maaston että pitkien yhteysvälien takia koettu vaikeaksi. Talvitaktiikan kannalta oli tehty havaintoja, että seuraavan päivän marssia varten tiedustelun merkitys oli suuri. Ladunnettaessa tulisi johtojoukkueen latua käyttää ajoneuvotienä, koska silloin joukkue valitsee yleensä edullisimman tien ajoneuvoille. Marssirivistön syvyys oli parhaimmillaan yli kuusi kilometriä ja sen katsottiin paljastavan toiminnan. Kun osastolta kevennettiin varusteita, se mahdollisti joukon liikkumisen nopeammin ja se ei ollut sidottuna käyttämään helpointa maastoa. Paleltumisten estämiseksi olisi matkalla tullut olla vähintään kaksi paria jalkineita taistelijaa kohtaan. Komppanian nähtiin riittävän kokoiseksi marssiosastoksi, koska se kykeni tarvittaessa taistelemaan, mutta myös tarvittaessa välttämään taistelun. Matka katsottiin onnistuneen taistelijoiden innostuksen ja fyysisen kestävyys-²⁹⁶ takia.

²⁹⁶ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, 5. Koulutus- ja kuljetusasiat, T- 1611/9, KA; 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, T- 5968/3, KA. Lumipuvut olivat olleet heikkoja, koska niiden kangas ei ollut kestänyt. Nahoitettu tallukas oli koettu hyväksi jalkineeksi, mutta toisaalta niiden saumat eivät olleet kestäneet. Suurin syy paleltumisiin oli johtunut siitä, että kun tallukas oli kastunut, niin sitä oli vaikea kuivattaa ja se jäätty nopeasti. Lisäksi osa paleltumisesta oli johtunut hiestymisistä.

5. TALVIKOULUTUS JATKOSODASSA JA RUKAJÄRVEN SUUNNALLA 1941–1942

5.1 Koulutuskeskusten talvikoulutus

Koulutuskeskusten tehtävänä jatkosodassa oli kouluttaa täydennyshenkilöstö, minkä lisäksi niiden tuli huolehtia, että henkilötäydennyskeskuksista tilattu henkilöstö lähetetään käskyjen mukaisesti perille. Koulutuskeskukset jakaantuivat alokas-, täydennys- ja toipilaskoulutuskeskuksiin.²⁹⁷ Kotijoukkojen esikunnan 3.11.1941 koulutuskeskuksiin antaman käskyn mukaisesti 1.9.1941 palvelukseen astuneiden alokkaiden koulutusta saatiin ylipäällikön suostumuksella jatkaa 1.12.1941 saakka. Koulutuksessa tuli huomioida talven, pimeyden ja metsän vaikutus taistelutoimintaan aiemmin annettujen koulutusohjeiden mukaisesti.²⁹⁸ 21.6.1941 julkaistuissa kahdeksan viikon koulutusohjelmissä ei ollut ohjeita talvikoulutusta varten.

Kotijoukkojen esikunnan 3.11.1941 antaman käskyn mukaisesti koulutusta käskettiin toteuttaa kertauksen omaisesti. Kertauskoulutus tuli kohdentaa aseiden käsittelyharjoituksiin, ampuamakoulutukseen, taistelukoulutukseen, kenttäpalvelukseen ja liikuntaharjoituksiin. Koulutuksessa tuli huomioida aseiden käsittelyharjoittelussa pimeyden vaikutus, ja aseiden hoito talvella tuli myös selvittää. Pimeässä ja sumussa tuli harjoitella rajoittajien käyttöä sekä mahdollisuuksien mukaan pimeässä tuli suorittaa yksi ammunta. Sovelletussa taistelukoulutuksessa tuli pitää vähintään kerran viikossa ryhmäharjoitus pimeällä. Kenttäpalveluksessa tuli kouluttaa talviolosuhteet huomioiden majoittuminen niin, että siihen sisältyi teltojen pystyttäminen ja havumajojen rakentaminen.²⁹⁹

Talven aikainen tulo loppuvuodesta 1941 mahdollisti talvikoulutuksen aloittamisen, minkä takia Kotijoukkojen esikunta antoi 17.11.1941 käskyn koulutuskeskuksiin talvikoulutuksen aloittamisesta. Talvikoulutusta varten koulutuskeskuksille jaettiin rajoitettu määrä ahkioita ja suksia. Koulutus oli tarkoitus toteuttaa niin, että materiaalia vuoroteltaisiin. Ennen kuin materiaali saapuisi koulutuskeskuksiin, tuli talvikoulutus aloittaa selostuksenluontoisilla harjoituksilla ja oppitunneilla. Käskyn mukaan koulutuskeskuksille oli jaettu tai tultiin jakamaan talvikoulutusta varten kirjallisuutta, johon kuuluivat Jalkaväenohjesääntö I harjoittelu suksilla,

²⁹⁷ Saikkonen, 61–62.

²⁹⁸ Kotijoukkojen esikunta, koulutustoimisto 1, 17483, Perus- 1917, KA. Koulutuksessa on noudatettava Kotijoukkojen kirjelmässä NQ 10/Koul.1/sal./21.6.1941, NQ 37/Koul.1/sal./25.6.1941, NQ 760/Koul.1/281.sal./26.8.1941 ja NQ 1320/Koul.1/281.sal./23.10.1941 annettuja ohjeita.

²⁹⁹ Kotijoukkojen esikunta, koulutustoimisto 1, 17483, Perus- 1917, KA.

Talvisotaopas, Sotilaan talviopas, Ryhmänjohtaja-opas, Pikatuliaseiden voitelu talvella, Kenttämajoitusopas, Telттаohjesääntö ja Kenttävarustustyöt. Talvikoulutukseen kuului suljettu järjestys, muodollinen taistelukoulutus, sovellettu taistelukoulutus, kenttäpalvelus ja huolto-palvelus.³⁰⁰

Talvikoulutuksessa tuli huomioida, että suljettu järjestys koulutettiin Jalkaväen ohjesääntö I lisäys: harjoittelu suksilla mukaisesti. Muodollisessa taistelukoulutuksessa tuli harjoitella lähestymismuotoja avojonoissa ja avotuntumalla suksilla. Sovellettu taistelukoulutus tuli toteuttaa Talvisotaoppaan, Sotilaan talvioppaan ja Kenttävarustustyöt ohjeiden mukaisesti. Tällöin mieskohtaisessa koulutuksessa tuli harjoitella syöksyt suksilla eri tavoin, rynnäkö sekä suksit jalassa että jalan suksia vetäen tai suksilauttoina ja kartioina kuljettaen, tuliaseaman valinta ja valmistaminen lumesta sekä naamiointi. Ryhmän, joukkueen ja komppanian taistelukoulutuksessa tuli huomioida samat koulutukselliset seikat kuin mieskohtaisessa koulutuksessa. Lisäksi tuli huomioida liikkeen merkityksen kasvaminen tulen tehoon verrattuna sekä ahkioiden kuljetukseen ja käytön valmisteluihin. Sovellettuun taistelukoulutukseen kuului kenttävarustustöiden osalta taisteluasemien sijoitus ja valmistaminen, suojusten ja erilaisten talviesteiden valmistaminen, naamiointi ja valelaitteet.³⁰¹

Marssikoulutukseen kuuluivat laduntaminen, marssin suoritus, marssivarmistus, maastoestien voittaminen ja raivausosaston toiminta rintama-ajoneuvojen kuljettamisesta varten tietämässä maastossa. Tiedustelu oli koulutettava hiihtopartioiden toimintaa liittyen varustus ja aseistus huomioiden. Maastouttamisen koulutuksessa oli huomioitava, että tarpeettomien latujen ja jälkien tekemistä vältettiin, lisäksi jälkien peittäminen ja harhauttaminen tuli ottaa koulutuksessa esille. Majoitukseen liittyen koulutukseen kuuluivat tiedustelu, majoituksen järjestely ja leiriytyminen (teltat, havumajat, laavut, rakovalkeat ym.) sekä teknillisenä harjoitteluna että taistelu- ja marssiharjoitusten yhteydessä. Lepovarmistuksessa talvella koulutukseen kuuluivat kenttävartioiden asettaminen ja toiminta, erilaiset vartiot ja partiot sekä vartiomiesten yleiset ja erikoisohjeet.³⁰² Huoltopalveluksessa painotettiin taisteluvälinehuollossa aseiden hoitoa talvella, taloushuollossa elintarviketäydennystä taistelun aikana, lääkintähuollossa kylmettymisen ja paleltumisten välttämistä ja yleensä terveydenhoitoa talviolosuhteissa sekä liikkumisen osalta suksien ja ahkioiden huoltoa. Taisteluharjoituksissa oli huomioitava, että ampumatarvikkeiden täydennys ja haavoittuneiden evakuointi oli järjestetty.³⁰³

³⁰⁰ Kotijoukkojen esikunta, koulutustoimisto 1, NQ 1504/Koul.1/281.sal/ 17.11.1941, 17483, Perus- 1917, KA.

³⁰¹ Sama.

³⁰² Sama.

³⁰³ Sama.

Päämajan koulutustoimisto antoi vielä 25.11.1941 tarkennuksia koulutuskeskuksissa tapahtuvaan talvikoulutukseen. Kotijoukkojen komentajana toimineen kenraaliluutnantti Edvard Hannellin antaman käskyn mukaisesti tuli koulutuksen päämääränä olla itsenäisesti toimivien, maaston ja vuodenajan rasitukset kestävien, kekseliäiden, aseittensa ja aseittensa talvihuollon täydellisesti hallitsevien eräotilaiden ja alijohtajien kasvattaminen. Vaikka talvi oli vasta aluillaan, tuli koulutuksessa huomioida myös vihollisen talvisodassamme saamat kokemukset, jotka esitettiin uudessa venäläisessä talvisotaoppaassa (”Taktillisia ym. tietoja vihollisesta”, N:o 30/IV). Koulutuskeskusten päälliköiden käskettiin jatkuvasti seurata sodasta saatuja talvisodan käyntiin soveltuvia kokemuksia ja huomioida ne antamissaan koulutusohjelmissa. Taistelukoulutuksessa tuli kiinnittää huomiota tiedusteluun, lähestymiseen, lepo ja lepovarmistukseen, taisteluun, aseiden ja varusteiden talvihuoltoon.³⁰⁴

5.2 14. Divisioonan henkilötäydennyskeskuksen talvikoulutus

Jotta divisioonien puute jalkaväkimiehistöstä saataisiin täytettyä, oli AK:n henkilötäydennyskeskusten tehtävänä täydentää yksiköiden taistelijoiden vajeet. Henkilötäydennyskeskuksen tehtäviin kuului vastata siitä, että täydennyshenkilöstö saapuu divisioonan opastus- ja täydennyselimiin.³⁰⁵ 14. D:n henkilötäydennykset tehtiin Lieksassa toimineen henkilötäydennyskeskus 2:sta (HTK 2). Täydennystä lähetettiin joukoille pienissä ryhmissä tai yksittäisinä henkilöinä. Poikkeustapauksissa Päämajan eri käskyllä muodostettiin uusia yksiköitä ja joukko-osastoja.³⁰⁶ HTK 2 oli tiiviissä yhteistoiminnassa 14. DE:n kanssa, sillä HTK 2:n esikunta toimitti viikko-ohjelmat 14. DE:n tiedoksi, mitä koulutusta täydennysmiehet ovat ennen rintamalla tuloa saaneet. Lieksassa toiminut HTK 2 muodostui kolmesta koulutusyksiköstä.³⁰⁷

Joulukuussa 1941 HTK 2:n esikunnan antaman käskyn mukaan annettiin ohjeet koulutuksesta ajalle 7.–20.12.1941. Koulutukseen kuuluivat suljettujärjestys, muodollinen taistelukoulutus, kenttäpalvelus, etuvartiopalvelus, ampumakoulutus ja aseenkäsittely, marssiharjoitus sekä

³⁰⁴ Päämaja, koulutustoimisto, N:o 2625 /Koul./sal./ 25.11.1941 T- 17651/13, KA. Tiedusteluun liittyvässä koulutuksessa painotettiin erityisesti kaukopartiotoimintaa erämaassa (Huom. Vihollisen lepovarmistus ”Takt. tiet.” N:o liitteen IX luku). Suunnistaminen kompassin ja venäläisen kartan avulla (ryhm.joht). Lähestymiseen liittyen korostettiin laduntamista ja ryhmän etenemismuotoja metsäisessä maastossa. Lepoon ja lepovarmistukseen liittyen, tuli järjestelyt suorittaa mahdollisesti vihollisen todennäköistä toimintaa silmällä pitäen (Takt. tieto. N:o 30:n liitteen X luku). Taistelussa hyökkäystaisteluun liittyen (Takt. tiet. N:o 30:n liitteen III ja VIII luku), lisäksi takaa-ajo. Aseiden ja varusteiden talvihuoltoon liittyvässä koulutuksessa: pikatuliaseiden ampumakuntoon laittaminen ja ampumakunnossa pitäminen (Pikatuliaseiden voitelu pakkasella) sekä hiihtovälineiden huolto.

³⁰⁵ Saikkonen, 61–62.

³⁰⁶ Saikkonen, 61–62.

³⁰⁷ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1941, T- 1611/1, KA.

voimisteluita ja kilpailuja. Suljetun järjestyksen tarkoituksena oli parantaa joukon kuria. Muodollisen taisteluharjoituksen tavoitteena oli säilyttää vaikeissa olosuhteissa (lumipeite) ryhmitysmuodot. Kenttävartiotoiminnan tavoitteena oli kouluttaa koulutettavat suorittamaan vartiopalvelusta ilman suksia huomioiden ne toimenpiteet, joita ilman suksia liikkuminen aiheuttaa. Hiihtokoulutuksesta pyrittiin antamaan tarkemmat ohjeet heti, kun sukset olisivat saapuneet.³⁰⁸

Perusyksiköiden koulutus tammikuussa toteutettiin samalla ohjelmalla, mutta koulutuksessa tuli ottaa huomioon seuraavat lisäykset. Komppanioille jaettiin sukset niin, että 1. Komppaniolla ne olivat käytössä maanantaina ja torstaina, 2. Komppaniolla tiistaina ja perjantaina sekä 3. Komppaniolla keskiviikkona ja lauantaina. Harjoitukset tuli toteuttaa naapuriyksiköiden kanssa yhteisharjoituksina, jolloin jalan olevat yksiköt suorittivat puolustusharjoittelua ja suksilla liikkuvat hyökkäysharjoittelua. Myös muita harjoituksia koskivat samat asiat. Sukset tuli harjoitusten jälkeen luovuttaa takaisin puhdistettuina ja huollettuina.³⁰⁹ Keväällä 1942 koulutukseen kuului muodollinen koulutus, taistelukoulutus, kenttäpalvelus, puolustusharjoittelu ja kalustokoulutus. Muodollinen koulutus tuli toteuttaa ryhmän vahvuuksista aina komppaniaan asti suksilla ja jalan. Taistelukoulutuksessa harjoittelu painottui hyökkäykseen varustettua asemaa vastaan. Lisäksi koulutukseen kuului kenttävartion toiminta ja ryhmittyneenä eteneminen. Liitteessä 25 on esitetty HTK 2:n viikko-ohjelma helmikuulta 1942.³¹⁰

5.3 Täydennysmiesten ja taisteluista vapaana olevien joukkojen talvikoulutus

Talven aikana tehtiin henkilöstön kotiuttamisia, joiden johdosta HTK 2:sta saapui uusia alokkaita rintamalle. Vanhempien ikäluokkien kotiuttamisesta annettiin käsky 14. DE:n toimesta 28.11.1941, ja kotiuttamiset toimeenpantiin 13.12.1941 alkaen. Käskyn mukaan JR 52:ssa olevan henkilöstö tultiin kotiuttamaan, ja sen tilalle tuli sijoittaa koulutuskeskuksissa parhailaan olevia alokkaita. Lisäksi tilalle sijoitettiin 14. D:n uudelleenjärjestelyn yhteydessä tullutta, vuonna 1912 ja sen jälkeen syntynyttä ”ylijäämähenkilöstöä”. Tuolloin kotiutettiin vuonna 1912 ja sitä ennen syntynyttä henkilöstöä, asevelvollisuutensa jo suorittanutta alipäällystä ja

³⁰⁸ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1941, T- 1611/1, KA.

³⁰⁹ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, HTK 2:n esikunta, KD-N:0 339/I/42/17.1.1942, T- 1611/1, KA.

³¹⁰ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, HTK 2:n esikunta, 1942, T- 1611/9, KA. Koulutusohjeet perusyksiköille ajalle 1.2.–14.2.1942.

miehistöä. Kotiutettavien rautatiekuljetukset alkoivat Lieksasta 16.12. ja 17.12.1941. Yhteensä kotiutettavia oli 2116 taistelijaa.³¹¹

Tulevia kotiuttamisia silmällä pitäen 14. DE antoi erilliskäskyn 10.12.1941, jonka mukaan RajaJP 6:n tuli ottaa vastaan JR 52:n lohko ja kaikki sille kuuluvat varmistustehtävät. JR 52:n tuli lohkonsa luovuttamisen jälkeen siirtyä rykmentin pääosien majoituspaikalle. Lohkon luovuttamiseen liittyen JR 52:n tuli tarkasti selostaa kulkureitit ja vihollisen asemat, omat miinoitukset sekä tiedossa olevat vihollisen miinoitukset.³¹² Koulutuskeskuksista saapuivat alokkaat junakuljetuksina Lieksaan 15.12.1941, missä heidät vastaanotti 14. D:n HTK 2. Täydennysmiehet toimitettiin 14. D:aan jalkaväen koulutuskeskuksista, jotka sijaitsivat Oulussa ja Kiu-ruvedellä. Näihin koulutuskeskuksiin miehet oli lähetetty Kainuun, Oulun, Iisalmen, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon suojeluskuntapiireistä.³¹³

Alokat lähetettiin 14. D:aan talvivarusteineen ilman aseita ja sijoitettiin JR 52:een.³¹⁴ Kun uusi miehistö 19.12.1941 mennessä oli saapunut JR 52:n ryhmitysalueelle, aloitettiin koulutus välittömästi kaikissa yksiköissä. Koulutuksen tavoitteena oli saada kahden viikon aikana taistelijoiden osaaminen sille tasolla, että he pystyisivät vaikeissa korpiolosuhteissa taistelemaan kovimmissa pakkasissa³¹⁵. Koulutuksessa pääpaino oli aseiden käsittelyssä ja ampumakoulutuksessa. Konetuliaseiden käsittelyssä tuli ottaa huomioon pakkasesta aiheutuvat vaikutukset. Koulutukseen kuuluivat lisäksi ryhmittymisharjoitukset, joissa harjoiteltiin etenemistä ryhmityneenä sekä latu- ja suuntapartion toimintaa. Liikkeellelähtöharjoituksia tuli harjoitella komppanian vahvaisilla osastoilla, ja niihin tuli sisällyttää leiriytymisharjoituksia. Lisäksi tuli kouluttaa toiminta lentokoneiden vaikutuspiirissä. Hiihtoharjoituksia tuli pitää aina 30 kilometriin saakka. Ensiapu paleltumistapauksissa sekä paleltumis- ja kylmettymisvaaran ehkäisy tuli huomioida koulutuksessa.³¹⁶ Jotta rintamalle tulleet alokkaat saataisiin koulutettua mah-

³¹¹ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA.

³¹² 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6118, T- 5969, KA.

³¹³ 14. Divisioonan esikunta osasto 2, DN:o 826/III/11/L.5234/sal. /13.12.1941, 6112, T- 1436, KA; Jalkaväen-koulutuskeskus 14, esikunta, 1941–1942, 8519, T- 923, KA; Jalkaväenkoulutuskeskus 15, 1941–1942, 8529, T- 912, KA.

³¹⁴ 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA.

³¹⁵ 14. DE DN:o 1747 I/ 2 f, T- 1611/9, KA; 14. Divisioonan esikunta, DN:o 885/ III/ 10/ L.

5582.sal./22.12.1941. T- 1611/9, KA; Oksanen, 34. Kun uusia alokkaita parin kuukauden välein komppanioihin, joukkueisiin ja edelleen kenttävartioiden, oli yksinäinen vartiotehtävä yöllä suorastaan hyytävä kokemus. Se oli täysin erilaista kuin puolustusaseman vartiomiehen tehtävä. Kenttävartioiden vartiomiehen oli kuunneltava ääniä jotka tulivat useasta eri suunnasta. Erityisesti lumituiskussa erämaan äänet olivat rajuja. Tästä osittain johtuikin se, että turhia hälytyksiä sattui useasti nuorille miehille. Tämän takia vanhempien ja kokeneempien taistelijoiden antama koulutus ja ohjaus oli tarpeellista.

³¹⁶ Jalkaväkirykmentti 52, DN:o 1747/I/2f. /15.12.1941, T- 1611/1, KA.

dollisimman hyväksi taistelijoiksi, antoi JR 52:n komentaja käskyn, joka kosketti erityisesti upseereiden toimintaa koulutuksen onnistumiseksi.³¹⁷

14. D:n komentaja antoi 6.11.1941 käskyn koulutuksen järjestämisestä taisteluista vapaana olevalle henkilöstölle. Koulutus tuli aloittaa viipymättä ja siinä tuli ottaa huomioon ajankoh- taiseksi tullut talvitoiminta, useista siirroista mahdollisesti aiheutuneen kurin laskemisen pois- taminen, iskuryhmätoiminnan tehokkaammaksi saaminen ja taistelijoiden totuttaminen uu- siin tehtäviin. Koulutuksen tuli sisältää aseenkäsittelyharjoituksia, hiihtoharjoituksia, yhteis- toimintaharjoituksia ja suljetun järjestyksen harjoituksia. Aseenkäsittelyharjoituksia ja am- muntoja oli järjestettävä erityisesti niille sotilaille, jotka olivat siirtojen takia olleet tekemisis- sä heille aiempaa vähemmän tunnettujen aseiden kanssa. Hiihtoharjoituksia tuli järjestää kai- kille perusyksiköissä. Näissä harjoituksissa tuli käydä läpi suljetun järjestyksen harjoittelua ja avoin muodollinen koulutus, lisäksi tuli kouluttaa hyökkäystaistelua. Käskyssä painotettiin, että sukset eivät saaneet muodostua esteeksi tehokkaan lähitaistelun suorittamiselle.³¹⁸

Yhteistoimintaharjoituksia pioneerien kanssa tuli järjestää JR 31:n, JR 52:n, RajaJP 6:n ja Kevyt osasto 2:n kanssa. Harjoitusten toteuttamiseksi tuli Pioneeripataljoona 24:n komentaa tarvittava määrä pioneereja harjoitusvälineineen mainittuihin joukko-osastoihin. Suljetun jär- jestyksen harjoituksia ei ollut tarkoitus järjestää suksilla, vaan tavoitteena jalan suoritettavilla harjoitteilla oli saada palautettua kuri yksiköihin. Yleisesti harjoituksia tuli järjestää 4–5 tuntia päivässä taisteluista vapaana olevalle henkilöstölle. Harjoitukset tuli toteuttaa äksiisimäisesti, niiden läpivienti oli suunniteltava yksityiskohtaiseksi ja lisäksi apukouluttajina toimivien ali- johtajien tuli olla perehtyneitä omiin tehtäviinsä.³¹⁹ Joukkojen talvikoulutuksessa sovellettiin kirjaa Jalkaväen Ohjesääntö I lisäykset.³²⁰

Hiihtoharjoittelua ja hiihtokilpailuja järjestettiin ensimmäisen talven aikana Rukajärven suun- nalla aktiivisesti. Päiväpalveluksiin kuuluivat olennaisena osana hiihtoharjoittelua sekä suksi- en tervaaminen ja kunnostaminen. Mikäli joukoilla ei ollut käsketty vartiotehtävää tai muuta palvelusta, kului ylimääräinen aikana tavallisesti hiihtoharjoittelun parissa. Hiihtokilpailuilla

³¹⁷ Jalkaväkirykmentti 52, DN:o 1715/I/2e./15.12.1941, T- 1614, KA. Niitä tehtäviä, jotka olivat uusilla alokkaile edessään, vaativat rohkeutta ja hyökkäyshenkeä. Tämän takia oli erityisen tärkeää, että johtajat osaavat suhtautua koulutukseen oikeoppisella tavalla, koska miehistö oli äärimmäisen herkkä uusille vaikutteille. Komentaja painotti käskyssään, että oma esimerkki niin sanoissa, teoissa kuin käyttäytymisessä oli poikkeuksellisen tärkeää. Sotilaallisen kunnan perusedellytyksenä oli, että upseerit omalla esimerkillään saavat aikaan koulutettaviin sotilaallisen hengen ja taistelumielen.

³¹⁸ 14. Divisioonan esikunta osasto 2, 1941, 6112, T- 1436, KA.

³¹⁹ 14. Divisioonan esikunta osasto 2, 1941, 6112, T- 1436, KA.

³²⁰ Jalkaväkirykmentti 52, 3. Komppania, 1941–1942, 12720, 12721, T- 1490, KA.

pyrittiin kohottamaan sotilaiden mieltä sekä joukon henkeä. Keväällä 28.2.1942 järjestettiin 14. D:n talviolympialaiset.³²¹

5.4 Yhteenveto 1941–1942 talven aikana saaduista kokemuksista

Suojeluskuntain päällystökoululla Tuusulassa järjestettiin 3.3.–22.4.1942 rintamaupseerikursi, jonka tarkoituksena oli kerätä tietoa asemasodan aikana saaduista kokemuksista.³²² Kursille osallistui 14. D:sta runsaasti henkilöstöä.³²³ Kokemukset olivat osoittaneet, että suljetun järjestyksen harjoittelu suksilla loi pohjan lähestymismuotojen harjoittelulle. Lähestymismuotojen harjoittelu suuntaryhmää käyttäen erilaisissa maastoissa oli havaittu tarpeelliseksi. Kursilla oli havaittu että harva osasi soveltaa uuden ohjesäännön mukaisia lähestymisryhmitysmuotoja. Tähän syynä oli se, että ylimääräisen harjoituksen aikana käytäntöön tulleeseen kirjaan Muutokset ja lisäykset Jalkaväen ohjesääntö I:een ja Jalkaväen ohjesääntö II:een, ei mitä todennäköisimmin ollut kiinnitetty tarpeeksi huomiota.³²⁴

Suuntaryhmän käytössä tuli esille kysymyksiä, jotka koskivat aseistusta, suuntauran merkitsemistä ja varmistamista. Kokemukset osoittivat, että tunnustelijoista kummallakin tuli olla konepistoolit, koska ne useammassa tapauksessa olivat törmänneet ensimmäisenä viholliseen ja harvoissa tapauksissa olivat pystyneet suojautumaan ja välttämään taistelua. Suuntauran merkitsemisessä värillisellä paperilla oli havaittu puutteita, minkä sijaan puiden loveaminen oli havaittu suosittumaksi. Siellä missä vihollispartiot olivat häirinneet selkäyhteyksiä, olivat suuntauran varmistamispartiot osoittautuneet hyödyllisiksi. Yleisesti oli havaittu, että suuntaryhmän tehtävät eivät sujuneet ohjesäännön vaatimalla tavalla.³²⁵

Taistelukoulutukseen liittyvissä keskusteluissa ei tullut esille mitään uutta, mitä ei oltaisi esitetty Päämajan koulutustoimiston julkaisussa Taktillisia ym. tietoja vihollisesta. Keskusteluissa tuli esille lähinnä henkilökohtaisista kokemuksista liittyviä yhteneväisyyksiä. Lähitiedustelu eri aselajien kesken oli antanut varmoja päätelmiä vihollisen ryhmityksestä, aseistuksesta ja suunnitelmista. Valehyökkäykset pimeällä olivat tuottaneet joskus tuloksia, jolloin vihollinen oli avannut tulen konetuliaseillaan. Pimeä oli usein estänyt havaintojen teon. Ne valehyökkä-

³²¹ Jalkaväkirykmentti 31, III pataljoona, 1941–1942, 11378, T- 1343, KA.

³²² Maaselän ryhmän esikunta, toimisto III, 1942, T- 1253–56, KA.

³²³ Jalkaväkirykmentti 10, 3. Komppania, 1941–1942, 10061, T- 4806, KA; Jalkaväkirykmentti 31, III pataljoona, 1941–1942, 11379, T- 1343, KA.

³²⁴ Maaselän ryhmän esikunta, toimisto III, 1942, T- 1253–56, KA.

³²⁵ Maaselän ryhmän esikunta, toimisto III, 1942, T- 1253–56, KA.

ykset, jotka oli tehty pitempiaikaisen tykistön ja jalkaväen raskaiden aseiden tulitauon jälkeen, oli joskus saanut vihollisen ampumaan konetuliaseillaan. Vankeja ei ollut käytetty tarpeeksi tehokkaasti hyväksi heti etulinjassa, vaan vangit oli käytännössä viety taakse turhan kiireellä. Havaintojen tekemiseen oli käytetty erikoisia tähystyslautoja, jossa ns. ”kahden kepin menetelmällä” pimeällä voitiin kiinnittää suuliekeistä ja äänistä tehdyt havainnot. Vihollisen syvyyssryhmytyksen tiedustelu oli myös havaittu vaikeaksi.³²⁶

Kaukopartiointiin liittyvät kokemukset koskivat aseistusta, telttojen ja ahkioiden käyttöä. Konepistooleiden määrän tuli olla runsas, pikakivääreitä oli ollut käytössä yksi joukkuetta kohti. Ahkiot ja teltat oli jätetty taaemmalle tukialueelle, josta haavoittuneet oli evakuoitu. Kaukopartiot olivat edenneet yleensä sieltä, missä vihollisella ei ollut kiinteää varmistusta. Eteneminen oli varmistettu sivustoilla kulkevilla hiihtopartioilla. Niille partioilla, jotka olivat suuntautuneet kauaksi vihollisen selustaan, oli tarpeelliseksi koettu joka suuntaan itsensä varmistava tukialue. Tyypillisesti kaukopartion vahvuudet olivat vaihdelleet joukkueesta pataljoonaan ja toiminta-alue oli ollut 20–100 kilometriä.³²⁷

Etulinjan joukkojen vaihdossa oli havaittu puutteita, sillä vihollinen oli saanut selvitettyä vaihtoajat, mikä oli kostautunut myöhemmin. Sopivimmaksi vaihtoajaksi koettiin aamuyö, koska tällöin uudet miehet saisivat parhaimman kokonaiskuvan puolustusasemaansa. Saumojen varmistus, edessä olevien miinoitteiden ja ansoitusten selvittäminen sekä tunnussanan käyttö oli todettu heikoksi. Konepistooleita oli pidetty erittäin hyvänä aseena. Lippaiden kantamisessa oli käytetty vyössä olevia koukkuja, joiden käytön virallistamista toivottiin Päämajalta. Pitkillä korpivaelluksilla konekivääri oli osoittautunut liian raskaaksi aseeksi. Asehuollon ongelmana oli puute puhdistusvälineistä ja puhdistusaineista. Taisteluiden väliajoilla miehet olivat tehneet parhaansa aseiden huoltamiseksi. Lämmin vesi oli nähty piippujen puhdistamiseen sopivana, kun huomioitiin että ase tuli sen jälkeen kuivata perusteellisesti.³²⁸

³²⁶ Maaselän ryhmän esikunta, toimisto III, 1942, T- 1253–56, KA.

³²⁷ Sama.

³²⁸ Sama.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten talvitaktiikka ja talvikoulutus ilmenivät Rukajärven suunnalla 1941–1942. Tutkimuksessa selvitettiin 1920 ja 1930 -lukujen jalkaväen talvikoulutusta ja talvitaktiikkaa sekä talvikoulutusta välirauhan aikana. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin jatkosodan aikana jalkaväen koulutuskeskuksissa, henkilötäydennyskeskuksessa ja rintamalla toteutettua talvikoulutusta. Näiden tutkimustulosten perusteella voitiin verrata, miten talvitaktiikka ja talvikoulutus ilmenivät Rukajärven suunnalla, vai käytettiinkö rintamalla täysin erilaisia toimintatapoja.

Talvikoulutus oli 1920-luvulla kokeilutoiminnan luontoista, koska yhtenäisiä talvikoulutusohjeita ei ollut laadittu. Talvella koulutuksessa pääpaino oli avoimen ja suljetun järjestyksen sekä taistelukoulutuksen kouluttamisessa. Talvikoulutuksen päämääränä oli kouluttaa joukot niin, että ne voisivat taistella erityisolosuhteissa. Koulutusyksiköt olivat aktiivisesti mukana kehittämässä talvitaktiikkaan liittyviä menetelmiä niin taktillisesti kuin teknillisesti. Talvikoulutusohjeissa, jotka valmistuivat 1920-luvun lopussa, pääpaino oli taistelulajien kannalta hyökkäyksellisyydessä, mutta puolustusta ei aliarvioitu missään vaiheessa. Koulutuskäyttöön 1930-luvulla jaetut talvikoulutusohjeet antoivat koulutukselle päämäärän, joiden ansiosta talvikoulutus oli yhtenäistä.

Talvikoulutusohjeiden sisällöstä – joita käytettiin 1930-luvulla – on havaittavissa, että pääpaino oli mieskohtaisten taitojen kouluttamisessa. Mieskohtaisen talvikoulutuksen rungon muodostivat suljettu ja avoin järjestys, taistelukoulutus ja kenttäpalvelus. Kaikille saapumiserille oli laadittu omat talvikoulutustavoitteet ja kaikkia saapumiseriä yhdisti yhteinen päämäärä, joka oli kyky liikkua ja taistella maastossa talvella. Liikkuvuuden tuli perustua maaston taidokkaaseen käyttöön jossa vihollisen hyökkäykset kyettäisiin torjumaan ja vihollinen tuhoamaan nopeilla vastahyökkäyksillä, pimeäkoulutuksen tärkeyttä korostettiin. Joukkojen menestyksellisen toiminta tähtäsi vihollisen täydelliseen yllättämiseen. Talvikoulutuksen etuna 1920 ja 1930 -luvuilla oli, että hiihtotaito omattiin jo ennen palvelukseen astumista vähintään tyydyttävästi. Talvikoulutuksen toteuttamista tuki palvelusajan pituus ja palvelukseen astumisen ajankohdat, jotka mahdollistivat talvikoulutuksen toteuttamisen kaikille palvelukseenastumiserille.

Kaikille koulutusmuodoille oli tyypillistä, että niissä suksien käyttö ja niiden täydellisen hallitsemisen merkitys korostuivat. Avoimen järjestyksen kouluttaminen paransi talvella yksittäi-

sen sotilaan maastonkäyttöön liittyviä valmiuksia, koska niissä koulutettavalle annettiin vapaudet liikkua omatoimisesti. Merkittävää talvikoulutuksessa oli, että hiihtotaitoa pyrittiin kehittämään sen takia, että miehet pystyisivät säästämään voimiaan raskaiden siirtymisten jälkeen itse taistelua varten. Voimien säästämiseen pyrittiin myös varustuksen keventämisellä ja välineiden laadun parantamisella. Koulutusohjeiden perusteella voidaan todeta, että suomalaisten hiihtotaitoa ei yliarvioitu missään vaiheessa. Vaikka 1930-luvulla suurilla kokoonpanoilla suoritettut sotaharjoitukset jäivät vähiin, tämä antoi mahdollisuuden toteuttaa talvikoulutusta joukko-osastoissa pienimmissä koulutuskokoonpanoissa.

Vielä 1930-luvun alussa konekiväärin mukana kuljettamisesta hyökkäyksessä tehtiin kokeiluja, ja sitä pidettiin merkittävänä aseena joukon tulivoiman takia. Konekiväärin mukana kuljettaminen nähtiin hitaaksi ja vaivalloiseksi. Automaattiasen sijoittamisesta jokaiseen ryhmään pidettiin 1930-luvun alussa tärkeänä. Puolustuksessa ja hyökkäyksessä liikkuvien operaatioiden aikana, erityisesti talvella, pimeällä ja metsässä, oli tärkeää saada nopeasti tehokasta tulta eteen. Pikakiväärien sijoittamista joukkueisiin pidettiin sen tulivoiman takia tärkeänä, mutta konepistoolin merkitys oli ratkaisevana silloin, kun taisteltiin erikoisolosuhteissa (metsä, talvi, pimeys). Konepistooli mahdollisti nopeiden ratkaisujen tekemisen, jolloin pystyttiin välttämään pitkäaikaisia materiaaleista riippuvaisia taisteluita. Ahkioiden käyttö osana talvikoulutusta oli tärkeää, koska ahkion merkitys esimerkiksi patruunoiden, muun materiaalin ja haavoittuneiden kuljettamisessa oli kiistaton.

Kainuun suojeluskuntapiirin talvikoulutuksessa taisteluharjoitukset, hiihtomarssit, hiihtokilpailut ja suljettujärjestys hallitsivat talvikoulutusta. Talvikoulutuksen toteuttamisessa haasteina olivat materiaaliset ongelmat, jonka takia jouduttiin turvautumaan tilapäisiin ratkaisuihin, joilla saatiin rahan puutteesta johtuvat materiaaliset ongelmat ratkaistua. Majoittuminen, talvivarusteiden käyttö ja aseiden huoltaminen talvella olivat tärkeä osa koulutusta. Hiihtokilpailut, jotka eivät vaatineet rahallista panostusta, osoittautuivat maaston käytön, hiihtotaidon ja kestävyuden kohottamisen kannalta tärkeiksi mieskohtaisen suorituskyvyn kannalta. Tiedusteluhihdossa kehittyi taistelijoiden murtomaahiihtotaito, jossa maastoa tuli pystyä käyttämään oman harkintakyvyn mukaisesti. Talvitaisteluharjoituksissa kevyesti varustetut suojeluskuntamiehet koulutettiin tekemään tehokkaita ja nopeita iskuja vihollisen heikkoihin kohtiin, mikä vaikutti todennäköisesti talvisodan ja jatkosodan taisteluiden lopputuloksiin.

Välirauhan aikainen talvikoulutus toteutettiin jo ennen talvisotaa valmistuneiden talvikoulutusoppaiden ja ohjeiden perusteella. Viikko-ohjelmista oli havaittavissa, että koulutus ei ollut

etusijalla. Vanhoihin koulutusohjeisiin tehdyt muutokset nopeuttivat talvisodasta saatujen kokemusten jakamista koulutusyksiköihin, mutta jatkosodasta saatujen kokemusten valossa, niitä ei ollut ehditty harjoitella riittävästi. Välirauhan aikana käytettävistä oppaista ja ohjeista talvikoulutuksen kannalta on havaittavissa, että edelleen suomalaisten vahvuutena tuli olla taito osata taistella tietämässä maastossa talvella. 1920-luvun lopussa valmistuneiden talvikoulutusoppaiden merkitys ei ollut laskenut, sillä niitä käytettiin edelleen koulutuksessa talvisodan jälkeen.

Välirauhan aikaiseen talvikoulutukseen kuuluivat muodollinen koulutus (avoin ja suljettu järjestys), taistelukoulutus, kenttäpalvelus ja huolto. Kun verrataan välirauhan aikaista talvikoulutusta 1930-luvun talvikoulutusohjeisiin, selkeänä erona on havaittavissa, että talvisodan kokemusten perusteella vihollisen käyttämän talvitaktiikan saattaminen koulutettavien tietoon oli ensisijaisen tärkeää. Talvikoulutus 10. Pr:ssa noudatti talvisodasta saatuja oppeja, jotka olivat sodan aikana havaittu puutteelliseksi. Nämä puutteet olivat yksilöllisiä, mutta pääasias- sa ne koskivat sotilaan perustaitojen hallitsemattomuutta. 1920 ja 1930 -lukuja, välirauhan aikaa sekä jatkosodan aikana toteutettua talvikoulutusta yhdisti suuren koulutusmäärän kan- nalta suljetun ja avoimen järjestyksen kouluttaminen suksilla, sillä tämä loi perustan menes- tyksekkäälle taistelukoulutukselle talvella.

Jatkosodan hyökkäysvaiheen jälkeen alkanut asemasotavaihe kesti miltei kaksi vuotta. Ase- masota ei tarkoittanut pelkästään poteroissa ollutta vihollisen ”kyttämistä”, vaan siihen sisäl- tyi laajat liikehännät sodan molempien osapuolten toimesta. Talven 1941–1942 aikana 14. D:n joukkojen toiminnasta on havaittavissa, että joukoille suurimmat ongelmat aiheutuivat valoisan ajan lyhyden, pakkasen ja lumen takia. Siksi oli tärkeää, että yksiköiden päälliköt antavat joukoilleen selkeät toimintakäskyt ja ohjeet sekä valvovat antamiaan käskyjä. Tutki- mustulokset osoittivat, että useimmiten miehet saivat omalla toiminnallaan aikaan vaarallisia tilanteita vihollisen kanssa, johon kuului nuotioiden tekemistä, yksin liikkumista pimeällä, joukkojen sekoittumista, vartiomiehen huolimatonta toimintaa, asehuollon laiminlyömistä, eksymistä pimeässä ja tunnussanan huolimatonta käyttöä. Rukajärven suunnalla toimineiden joukkojen toiminnassa ilmeni lukuisia sekä täsmällisesti että puutteellisesti toteutettuja talvi- taktiikkaan liittyviä toimenpiteitä, mutta niistä oli myös havaittavissa toimenpiteitä, joista ei talvikoulutusoppaissa tai ohjeissa ollut mainintoja. Talvitaktiikkaa -kirjan, Talvisotaoppaan, Talvisotakäsikirjan ja Teltaohjesäännön mukaisia menetelmiä on havaittavissa puolustukseen ryhtymisessä, tiedustelussa, majoituksen järjestämisessä, matkamarssissa, latuosaston toi- minnassa, lepovarmistuksessa sekä yleisesti talvitaisteluissa.

Toiminta oli aktiivista päävastarinta-aseman ja selustaan ryhmitettyjen jalkaväkijoukkojen osalta. Koko ajan tuli varautua mahdolliseen vihollisen hyökkäykseen, ja joukkoja tuli vaihtaa mahdollisimman usein väsymyksen estämiseksi. Talvella toteutettava kenttävartiointi ja niiden välillä toimivat yhteyspartiot sekä erilaiset varmistustoimenpiteet partiointineen ja tiedustelutehtävineen eivät olleet mitään uutta tai asemasotavaiheen aikana keksittyjä toimenpiteitä. Koulutusohjeissa oli 1920-luvulla mainittu kenttävartioista talvella ja 1930-luvun miehistön talvikoulutuksen tavoitteissa oli määritelty partiotoiminnan tavoitteet koulutuksessa, mitkä sisälsivät myös toimimisen kenttävartioissa talvella. Väli rauhan aikaiseen talvikoulutukseen kuului myös kenttävartion asettaminen ja toiminta talvella.

Puolustukseen ryhmittäminen tapahtui sulan maan aikana, minkä takia kaivaminen oli suhteellisen helppo toteuttaa, ja asemat saivat hyvän naamioinnin, kun ensilumi satoi maahan. Puolustusasemien tekemistä jatkettiin koko talven ajan. Asemia oli pakko tehdä lumesta erityisesti niille paikoille, joille sulanmaan aikana niitä olisi ollut mahdotonta tehdä. Puolustuksen pääpaino asetettiin talvitaktiikan oppien mukaisesti sinne, missä vihollisella arvioitiin olevan paras mahdollisuus hyökkäykselle eli päätieuran suuntaan. Päävastarinta-asemassa puolustusryhmitys jäi varsin avonaiseksi sivustojen osalta, mutta sitä tuettiin vahvuudeltaan suurilla reserveilla, joiden tehtävänä oli varmistaa myös selustan suunta. Joukkojen käyttö noudatti Tapolan ja Talvisotaoppaan mukaisia oppeja talvitaktiikasta. Erityisesti lohkon vasemmalla reunalla maasto tarjosi talvella laajat liikkumismahdollisuudet viholliselle. Tämän takia tiedustelun ja varmistuksen asettamisella tuli olemaan suuri merkitys, jotta vihollinen ei pääsisi etenemään kenttävartioiden välistä ryhmitäytksen syvyyteen ja aiheuttamaan yllätystä joukoille.

Huomiota asetettiin myös reservin salaamiseen, mikä näkyi erityisesti siinä, että joukkojen vaihdot käskettiin toteuttaa salassa pimeän aikana. Talvisotaoppaan mukaan ryhmitäytalueella tuli välttää ylimääräisten latujen ja polkujen tekemistä. Ryhmitäytalueelle tehtiin syystalven alussa Talvisotaoppaan ohjeiden vastaisesti runsaasti latuja, mutta niiden tekeminen kiellettiin, koska ne sekoittuivat keskenään vihollisen tekemien latujen kanssa. Vastaiskulatuja käskettiin tekemään useita, sillä niiden valmistelu oli tärkeää hyökkäystehtävien kannalta, mikä osoittautui talven aikana tarpeelliseksi. Lähivarmistus oli syystalvella 1941 toteutettu puutteellisesti, sillä vihollinen pääsi useampaan otteeseen yllättämään levossa olleet joukot. Huomioitavaa oli se, että 14. D:n joukoista ei olisi mitenkään voitu rakentaa riittävän laajaa varmistusta, sillä joukkoja oli käytössä rajoitettu määrä. Sattuneiden yllätysten jälkeen hälytys- ja taisteluvalmiutta kohotettiin sekä lähivarmistusta tehostettiin, minkä lisäksi varmistusosasto-

jen siivet pyrittiin taivuttamaan saarrostusten välttämiseksi taaksepäin, aivan kuten Talvisota-oppaassa ohjataan tekemään.

Etuvartioiden toiminnasta oli havaittavissa, että niiden sijainteja tarkasteltiin pitkin talvea pataljoonien komentajien ja komppanioiden päälliköiden toimesta. Sen sijaan asemien muuttamisesta yöaikana matalammille alueille ei ole löytynyt sotapäiväkirjoista viitteitä. Tällöin toiminta olisi perustunut Talvisotaoppaan mukaisesti pääasiassa kuuloaistiin, koska vihollinen olisi todennäköisimmin käyttänyt alavia maita etenemiseen. Varmistus toteutettiin yleensä kahdella varmistusladulla, mutta varmistuslatuja jouduttiin lisäämään, koska vihollinen alkoi miinoittaa käytettyjä latuja. Tämä oli yksi suurimmista ongelmista, jota ei pystytty talven aikana ratkaisemaan, sillä latumiinoiniin hiihdettiin talven aikana useasti. Varmistusjärjestelyitä tehostettiin tekemällä varmistuslatuja lisää, jos vihollisen sijainnista varmistusladun ylittämisen jälkeen ei ollut tarkkaa tietoa.

Tammikuun aikana yhteyspartioinnissa ryhdyttiin käyttämään kahta taistelijaa vahvempia partiovahvuuksia, sillä vihollinen oli onnistunut väijymään yhteysladun varressa aiheuttaen suomalaisille tappioita. Todennäköisesti niillä alueilla, joissa yhteyspartioinnit toteutettiin säännöllisin väliajoin myös vihollinen pystyi tiedustelullaan nämä paljastamaan. Talvisotaoppaassa oli huomioitu, että täydellistä varmuutta latujen käytöstä ei voinut koskaan saavuttaa, mutta toisaalta edestakaisin liikkuvat partiot olivat ainut tapa varmistaa, ettei vihollinen pääsisi etenemään varmistuslinjojen läpi. Talven aikana tapahtui useampaan otteeseen erehdyksiä, jolloin luultiin omien tiedustelupartioiden tekemiä latuja vihollisen tekemiksi. Sotapäiväkirjoista oli havaittavissa, että yhteyspartioinnit ja varmistusjärjestelyt poikkesivat toisistaan merkittävästi. Yhteyspartioinnit saattoivat tietyillä yksiköillä olla tarkasti sidottu kellonaikoihin, kun taas toisella yksiköllä ne käskettiin toteuttaa epäsäännöllisin väliajoin.

Merkittäväksi osaksi talvella muodostuivat tiedustelutehtävät, joita käskettiin toteuttaa poikkeuksetta ohjesääntöjen mukaisesti. Hiihtopartioiden lähettämällä syvälle vihollisen alueelle pyrittiin selvittämään vihollisen aikeita, jotka oli koottu useimmiten valioluokan urheilijoista. Lähipartioiden tehtävien suorittamisista on havaittavissa, että useasti oma toiminta paljastui viholliselle, minkä takia alueelta jouduttiin poistumaan ja tehtävä keskeyttämään. Tiedustelutehtävien keskeyttäminen johtui useasti taistelijoiden väsymyksestä, harvoissa tapauksessa tiedustelutehtävät jouduttiin keskeyttämään paleltumisten vuoksi ja joskus esimerkiksi muona loppui kesken. Keväällä 1942 tiedustelutehtäviä keskeytettiin myös liian raskaaksi käyneiden keliä takia. Talvella omien joukkojen tiedustelutoiminta oli havaittu puutteelliseksi, sillä

tarvittavia tietoja vihollisen toimista ei ollut kyetty selvittämään riittävällä tarkkuudella. Tähän vaikutti oleellisesti myös se, että vihollinen oli ryhmittynyt taidokkaasti syvyysuunnassa. Tiedustelutoiminnan toteuttamisesta ilmeni, että kovien pakkasten aikana tiedustelutehtäviä ei toteutettu tietyissä yksiköissä ollenkaan.

Lähipartioiden varustukseen eivät kuuluneet teltat ja kamiinat, minkä takia nuotiotulia tehtiin lähes poikkeuksetta. Niillä ryhmitysalueilla, missä telttoja käytettiin, telttojen muotojen rikominen toteutettiin havuilla ynnä muilla luonnonmateriaaleilla. Lisäksi teltat oli maastoutettu talvi huomioon ottaen. Parhaaksi naamiointitavaksi osoittautui luonnonlumi, joka satoi telttojen päälle. Enimmäkseen joukot pyrittiin majoittamaan Rukajärven alueella valmiina oleviin rakennuksiin, aivan kuten Talvisotaopas ensisijaisesti neuvoo tekemään. Talvella vihollisen ilmatiedustelu keskittyi valoisaan aikaan, mistä johtuen 14. D:n alueella pyrittiin harhauttamaan vihollisen ilmatiedustelua valeleirialueilla. Tulien salaaminen oli talvikoulutusohjeiden mukaisesti ensisijaisen tärkeää, mutta tulia tehtiin pimeän aikana, koska syystalvella kaikilla joukoilla ei ollut telttoja ja kamiinoita käytössään. Tämän takia syystalvella vihollinen yllätti suomalaisjoukkoja tulilta aiheuttaen tappioita.

Tiedustelutehtävien sijaan omia joukkoja käskettiin vuoden 1942 alussa suorittamaan vangin sieppauksia, joissa onnistuttiin. Väijytystehtävissä partioiden johtajien harkintakyky korostui, sillä he joutuivat itse päättämään, miten ja minne partio ryhmittyy väijytystä varten, ja miten tehtävä toteutetaan. Talvikoulutusohjeet ja oppaat eivät sisältäneet väijytyksiin liittyviä ohjeita, joten näissä yksittäisen partiojohtajan taidot olivat merkittävässä asemassa. Talven aikana vihollinen oppi varautumaan suomalaisten tekemiin väijytyksiin, minkä takia myös suomalaisten tuli olla varuillaan. Niissä partioissa, joissa vihollisella oli paljon miehiä, oli vaarana, että suomalaiset joutuvat itse saarretuksi. Siksi oli tärkeää olla kärsivällinen, suorittaa ampuminen oikeaan aikaan tai jättää kokonaan ampumatta. Suomalaiset joutuivat ei-kenenkään mailla useasti vihollisen tekemiin väijytyksiin. Tällöin miehet aloittivat perääntymisen suksien päällä ryömien ja samalla voimakkaasti tulittaen. Näissä tilanteissa mieskohtaisten taistelutaitojen hallitseminen korostui. Partiot pyrkivät useimmiten välttämään tulitaistelua vihollisen kanssa, sillä yleisesti oli tietona, että vihollinen oli varustautunut väijytyksiin automaatti- tai puoliautomaattiasein.

Lumipukujen käytöstä ei arkistomateriaaleista saatujen tietojen perusteella ilmennyt, että niistä olisi käsketty yhteisesti. Todennäköisesti yksiköiden päälliköt ja joukkueiden johtajat päättivät itse miten ja missä tilanteissa niitä käytetään. Partioinnissa ja etulinjan vartiomiehillä

lumipukujen käyttö osoittautui valokuvien perusteella rutiininomaiseksi, mutta lähialueen vartiomiehillä lumipukujen käyttö oli vähäistä. Talvisotaoppaan mukaisesti lumipukujen käytössä ei esimerkiksi huomioitu lumettomia puita ja tummia runkoja vaan niitä käytettiin noudattamatta niihin liittyvää varovaisuutta. Eniten ongelmia koko talven aikana aiheuttivat omien kenttävartioiden miinoitukset ja ansoitukset. Tämä johtui yksinkertaisesti siitä, että pioneirit rakensivat kaikki miinoitteet ja ansoitukset. Naapuriyksiköiden partiot eivät tunteneet toisten joukkojen kenttävartioiden miinoitusten sijainteja. Tämä osoittautui poikkeuksellisen toistuvaksi ilmiöksi, sillä useasti tiedustelupartiot vihollisen takaa-ajamina eivät välttämättä voineet hiihtää sovittuun kenttävartioon. Useissa tapauksissa tiedustelutehtäviin lähetetyt partiot suunnistivat pimeässä harhaan hiihtäen omiin miinoituksiin.

Vihollinen onnistui talven aikana useasti niin sanotuilla ”leikkuri-osastolla” tunkeutumaan miinankenttien läpi ja yllättämään vartiomiehen. Tähän vaikutti myös se, että vihollisella oli käytössään vitivalkoisia lumipukuja, joita oli vaikea havaita lumituiskussa ja tuulessa. Tunnussanojen käyttö osoittautui kaksijakoiseksi. Arkistomateriaaleista ilmeni että partiot käyttivät palatessaan partioista kenttävartion kanssa aiemmin sovittuja tunnussanoja, jotka erosivat divisioonan tunnussanoista. Tämä johtui todennäköisesti siitä, että divisioonasta käskettyä tunnussanaa ei haluttu käyttää sen paljastumisvaaran takia. Tämä aiheutti sen, että kun partio ei pystynyt palaamaan sovittuun kenttävartioon, naapuri kenttävartiosta suhtauduttiin varaukselle kaikkeen liikkumiseen. Tunnussanan leväperäinen käyttö ilmeni esimerkiksi niin, että pimeässä pelkkiin huutoihin vastattiin useasti konekiväärisarjoilla, vaikka vastassa olisi ollut omia miehiä.

Os. Majewskyn suorittamassa marssissa toteutettiin talvikoulutusohjeiden mukaisesti liikkuminen, toiminnan salaaminen, marssivarmistus ja ryhmitysmuodot. Marssille varustautuminen oli toteutettu myös ohjeiden mukaisesti pois lukien varajalkineet, jotka olisi kuulunut ottaa mukaan. Marssi järjestettiin lähettämällä eteen tiedustelijoita, joiden tuli selvittää etenemissuuntia. Mutta esimerkiksi vesistöjen pinnan alle muodostuneen ilmiveden tiedustelut jäivät puutteellisiksi, mikä myöhemmin hidasti matkan tekoa. Marssiosaston laduntaminen toteutettiin innovatiivisin toimenpitein, joissa täytyivät Talvisotaoppaassa esitetyt ohjeet niitä hie- man soveltaen.

Takaa-ajoissa oli yleisesti ongelmana, että tieto vihollisen tekemästä varmistuslatujen ylittämistä tuli parhaimmillaan vasta useita tunteja tapahtuneen jälkeen sen pataljoonan esikuntaan, minkä alueella vihollishavainto oli tehty. Vaikka toimenpiteet vihollisen löytämiseksi

aloitettiin takaa-ajolla, saarrostavilla partioilla ja selustan partiotoiminnalla, eivät partiot onnistuneet tuhoamaan vihollisosastoja. Vihollinen käytti taitavasta maastoa hyväkseen. Sekä jakaantumalla useampaan eri osastoon että käyttämällä suomalaisten latuja se pystyi harhautamaan takaa-ajossa olleita osastoja. 14. D:n puolustuslohkon vasemmalla sivustalla tämä oli yleistä, sillä talven 1941–1942 aikana puolustusjärjestelyitä ei ollut ehditty rakentaa riittävästi tälle alueelle.

Kyky toimia pimeässä sekä omien joukkojen ja lentokoneiden yhteistoiminta osoittautuivat puutteelliseksi. Suurempien vastaosastojen toiminnan heikkoudeksi osoittautui niiden heikko kestävyys toimia pidempiä aikoja maastossa. Suomalaiset osoittivat, että heidän varmistusjärjestelynsä oli toimiva vihollisen hyökkäysten paljastamiseksi, mutta ei toiminnan estämiseksi. Jäljistä pystyttiin tekemään johtopäätöksiä ajan ja suuntautumisen suhteen, mikä mahdollisti ennakkovaroitusten antamisen muille joukoille. Rukajärven suunnan talvitaktiikassa ilmeni, miten joukot osasivat soveltaa jo aikaisemmin koulutettuja toimintatapoja käytännössä. Ongelmaksi muodostui lähinnä se, että vihollinen oppi toimimaan suomalaisten toteuttamaa talvitaktiikkaa vastaan.

Jalkaväen koulutuskeskusten ja henkilötäydennyskeskusten talvikoulutuksen merkitys oli asemasodan olosuhteissa kiistaton, koska niissä koulutettavat pyrittiin valmistamaan tulevia tehtäviään varten. Arkistomateriaaleista ei pystynyt havainnoimaan, että täydennysmiehet eivät olisi olleet tottuneita talviolosuhteisiin. Koulutuskeskuksissa ja henkilötäydennyskeskuksissa annettu talvikoulutus vastasi juuri niitä tehtäviä, joita taistelukentällä vaadittiin. Koulutuksessa korostettiin pimeyden, aseiden huollon, kenttäpalveluksen ja majoittumisen merkitystä. Tämä todennäköisesti vaikutti myös siihen, että taistelijoiden oli helppo sopeutua rintamalle ja tappioiden määrä oli suhteellisen pieni. Paleltumatilastot osoittivat, että mieskohtaiset taidot pukeutumisen ja terveydenhoidon kannalta olivat onnistuneet. Talven aikainen tulo syystalvella vuonna 1941 mahdollisti talvikoulutuksen aikaisen aloittamisen, mutta materiaaliset ongelmat haittasivat koulutuksen pitämistä. Asemasodan aikana rintamalta saatujen kokemusten avulla koulutuskeskuksissa voitiin huomioida tiettyjen aiheiden tarkempi kouluttaminen. Syystalvella saatujen kokemusten perusteella esimerkiksi tiedustelun ja lepovarmistuksen kouluttamista korostettiin.

Keskeisimpinä aiheina 14. D:n talvikoulutuksessa olivat suljettu ja avoin järjestys suksilla, hiihtokoulutus, hiihtomarssit, taistelukoulutus ja aseiden huolto. Yleisesti talvella reservin tehtävissä olleiden joukkojen päiväohjelma muodostui talvikoulutuksesta tai huollosta. Tyy-

pillisesti reservissä olleet joukot oli jaettu kahteen eri osastoon. Puolet tekivät leirin kunnostamista, suksien kunnostamista ja tervaamista. Toinen puoli suoritti samaan aikaan hiihtoharjoitteita. Taisteluista irti olevien joukkojen talvikoulutuksessa yksiköiden talvikoulutus erosi toisistaan lähinnä koulutusaiheen painotusten suhteen. Toteutettu talvikoulutus oli riippuvaisista kyseisen pataljoonan komentajan ja yksiköiden päälliköiden aktiivisuudesta johtaa ja käskä joukoille talvikoulutusta.

Talvikoulutuksessa uutena aiheena aiempiin koulutuksiin verrattuna painotettiin iskuosaston toiminnan kouluttamista taistelukoulutuksen yhteydessä. Tätä koulutusta ei kuitenkaan käsitetty harjoitella suksien kanssa. Niissä pataljoonissa, jotka oli muodostettu varusmiehistä, oli havaittavissa, että talvikoulutusta annettiin huomattavasti useammin kuin niissä, jotka oli muodostettu vanhempien ikäluokkien sotilaista. Keskitalvella 1941–1942 esimerkiksi yksiköiden päälliköt pitivät hiihtoharjoituksia varusmiehistä muodostetuille joukoilleen. Varusmiespataljoonissa oli talven aikana havaittu kurittomuutta ja talvikoulutuksella pyrittiin vaikuttamaan kurin palauttamiseen ja taistelijoiden toimintakyvyn parantamiseen.

Talvikoulutuksen asema nykypäivän varusmieskoulutuksessa on haasteellinen. Tämä johtuu käytännössä siitä, että palvelusajan pituudet ja palvelukseen astumisen ajankohdat eivät mahdollista talvikoulutuksen tehokasta toteuttamista molemmille saapumiserille. Kun palvelusajan lopusta on vähennetty kaksi viikkoa, talvikoulutuksen määrä heinäkuussa palvelukseen astuneiden kuuden kuukauden taistelijoiden osalta on heikentynyt. Heinäkuussa palvelukseen astuvat ja kuusi kuukautta palvelet varusmiehet eivät ehdi saamaan riittävää kokemusta talviolosuhteista sotilaallisen toiminnan kannalta, koska he kotiutuvat ennen kuin talvi ehtii kunnolla alkaa. Toisaalta ne, jotka astuvat palvelukseen heinäkuussa ja palvelevat yhdeksän kuukautta, ovat huomattavasti paremmassa asemassa.

Tammikuussa palvelukseen astuvat varusmiehet ehtivät saamaan peruskoulutus- ja erikoiskoulutuskaudella talvikoulutusta. Peruskoulutuskaudella annettussa talvikoulutuksessa ei toistaiseksi päästä harjoittelemaan ryhmä- ja joukkuekoossa suoritettavia taistelutoimia. Toisaalta samankaltaiset ongelmat koskettavat myös heinäkuussa palvelukseen astuneita kuuden kuukauden miehiä. Tällöin heidän talvikoulutuksensa ajankohta sattuu joukkokoulutuskaudelle, jolloin ei käytännössä ole päästy harjoittelemaan mieskohtaisia taitoja talviolosuhteissa. Tammikuussa palveluksen aloittaneet, aliupseerikouluun tai miehistön tehtäviin siirtyvät pystyvät harjoittelemaan oman aselajinsa tehtäviä talviolosuhteissa. Olosuhdetekijät huomioon ottaen, joulukuussa ei välttämättä päästä nykypäivänä harjoittelemaan talvikoulutusta lainkaan

lumen puutteesta johtuen. Mikäli varusmiesaikana talvikoulutusta ei voida antaa, tulisi kertausharjoitukset suunnitella näillä saapumiserille helmikuun ja maaliskuun tienoille, jolloin meidän leveysasteilla talvikoulutuksen antaminen olisi tehokasta.

Maavoimien taistelu 2015:ssa korostuu, että taistelijoiden tulee pystyä taistelemaan tiettömässä maastossa kaikkina vuodenaikoina. Talven aiheuttamien epäedullisten vaikutusten tunteminen ja hiihtotaidon osaaminen ovat kiistatta tällöin merkittävässä asemassa. Omien kokemusten pohjalta, talvikoulutuksen asemaa nykypäivänä ei voida pitää läheskään yhtä tehokkaana jos sitä vertaa esimerkiksi 1930-luvun ja jatkosodan aikaisiin talvikoulutuksen tavoitteisiin. Talvikoulutuksen tehokkuuteen vaikuttaa ensisijaisesti palvelukseen astumisen ajankohta ja palveluksen pituus.

Tutkimuksessa haasteelliseksi osoittautui löytää talvitaktiikkaan ja talvikoulutukseen liittyviä ohjeita koulutustoimisto x:n, kotijoukkojen esikunnan sekä 14. D:n joukkojen arkistomateriaaleista. Arkistomateriaaleista oli haastavaa löytää riittävän yksityiskohtaista tietoa niistä toimenpiteistä, joita talvi aiheutti. Talvitaisteluiden tapahtumien tutkimista hidasti sotapäiväkirjoissa esitettyjen taistelupaikkojen löytäminen kartalta. Suurin osa peitepiirroksista oli laadittu venäläiselle 1:100000 karttalehdelle ja muutamissa tapauksissa partiokertomuksille ei ollut laadittu peitepiirrosta. Talvitaktiikan ja talvikoulutuksen laajempi tutkiminen talvien 1942–1944 osalta voisi olla jatkotutkimuksen kannalta tarpeellinen. Jatkotutkimuksen avulla voitaisiin selvittää, miten talven 1941–1942 aikana saatujen kokemusten pohjalta talvikoulutukseen ja talvitaktiikkaan liittyviä toimenpiteitä tehtiin eri tavalla talvien 1942–1944 aikana.

LÄHTEET

1. JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

1.1. 14. Divisioona

14. DE DN:o 1747 I/ 2 f, T- 1611/9, KA.
14. DE, DN:o 449/III/1/L.2395/sal./ 17.9.1941, 6112, T- 1436, KA.
14. DE, DN:o 483/III/11/L. 2811/sal./ 30.9.1941, 6118, T- 5969, KA.
14. DE:n kirj. N:o 449/III/ 1/L.2395/sal./ 6112, T- 1436, KA.
14. DE:n kirj. N:o 471/III/11/L.2660/sal./ 23.9.1941, 6112, T- 1436, KA.
14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA.
14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6107, T- 1436, KA.
14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6110, T- 1436, KA.
14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6115, T- 5969, KA.
14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6118, T- 5969, KA.
14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, 5. Koulutus- ja kuljetusasiat, T- 1611/9, KA.
14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaisia ja yleistä kirjeistöä, DE 449/III/1/L-.2395/sal. T- 1611/1, KA.
14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA.
14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä. 1941, T- 1611/9, KA.
14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1941, T- 1611/1, KA.
14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, HTK 2:n esikunta, KD-N:0 339/I/42/ 17.1.1942, T 1611/1, KA.
14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, HTK 2:n esikunta, 1942, T- 1611/9, KA.
14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, T- 5968/3, KA.
14. Divisioonan esikunta 1941–1943, 6071, T- 5969, KA.
14. Divisioonan esikunta osasto 2, 1941, 6112, T- 1436, KA.
14. Divisioonan esikunta, 1941–1943, 6071, T- 5969 KA.
14. Divisioonan esikunta, DN:o 885/ III/ 10/ L. 5582.sal./22.12.1941. T- 1611/9, KA.
14. Divisioonan esikunta, Esikuntakomppania, 1941–1942, 6077, T- 5175, KA.
14. Divisioonan esikunta, Viestikomentaja, 1941–1942, 6136, T- 5205, KA.
14. Divisioonan ryhmitysuunnitelmat sekä organisaatiomuutokset, T- 12474/7, KA.
964. Ilmasuojelukomppania, 1941–1942, 7360, T- 3025, KA.
- Jalkaväkirykmentti 10 esikunta, 1941–1941, 10045, T- 4806, KA.
- Jalkaväkirykmentti 10 esikunta, 1941–1942, 10046, T- 4806, KA.
- Jalkaväkirykmentti 10 esikunta, 1941–1942, 10047, T- 4806, KA.
- Jalkaväkirykmentti 10 esikunta, 1942–1942, 10048, T- 4806, KA.
- Jalkaväkirykmentti 10 esikunta, 1942–1942, 10049, T- 4806, KA.
- Jalkaväkirykmentti 10, 11. Komppania, 10112, T- 4283, KA.
- Jalkaväkirykmentti 10, 3. Komppania, 1941–1942, 10061, T- 4806, KA.
- Jalkaväkirykmentti 10, 5. Komppania, 1941–1942, 10068, T- 1613, KA.
- Jalkaväkirykmentti 10, 5. Komppania, 1941–1942, 10068, T- 4806a, KA.
- Jalkaväkirykmentti 10, I pataljoona, 1941–1941, 10136, T- 4806, KA.

Jalkaväkirykmentti 10, II pataljoona, 1941–1941, 10165, T- 9435, KA.
 Jalkaväkirykmentti 10, II pataljoona, 1942, 10162, T- 9435, KA.
 Jalkaväkirykmentti 31, 1941–1942, 11302, T- 712, KA.
 Jalkaväkirykmentti 31, 2. Komppania, 1941–1942, 11307, T- 1630–37, KA.
 Jalkaväkirykmentti 31, 3. Komppania, 1941–1941, 11308, 11309, T- 1630–37, KA.
 Jalkaväkirykmentti 31, 7. Komppania, 1941–1942, 11331, 11332, T- 1343, KA.
 Jalkaväkirykmentti 31, I pataljoona, 1941–1941, 11365, T- 1630, KA.
 Jalkaväkirykmentti 31, I pataljoona, 1942–1942, 11367, T- 1613, KA.
 Jalkaväkirykmentti 31, I pataljoona, 1942–1942, 12787, T- 1613, KA.
 Jalkaväkirykmentti 31, II pataljoona, 1941–1941, 11374, T- 710, KA.
 Jalkaväkirykmentti 31, III pataljoona, 1941–1941, 11377, 11378, T- 1343, KA.
 Jalkaväkirykmentti 31, III pataljoona, 1942–1942, 11379, T- 1343, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52 esikunta, 1941–1941, 12680, T- 1630–37, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52 esikunta, 1942–1942, 12682, T- 1630–37, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52, 1. Komppania, 1941–1942, 12712, T- 1490, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52, 3. Komppania, 1941–1942, 12720, 12721, T- 1490, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52, 4. Komppania, 1941–1942, 12727, Perus- 9517:1, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52, 5. Komppania, 1942, 12734, T- 1630–37, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52, 8. Komppania 1941–1943, 12745, T- 1630–37, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52, DN:o 1715/I/2e./15.12.1941, T- 1614, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52, DN:o 1747/I/2f. /15.12.1941, T- 1611/1, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52, Esikuntakomppania 1941–1941, 12699, Perus- 9595:1, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52, II pataljoona, 1941–1942, 12815, T- 1630–37, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52, II pataljoona, 1941–1942, 12817, T- 1630–37, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52, III pataljoona, 1941–1941, 12825, T- 1630–37, KA.
 Jalkaväkirykmentti 52, III pataljoona, 1941–1942, 12826, T- 1630–37, KA.
 Kevyt osasto 2, 1941–1942, 26606, T- 4806, KA.

1.2 10. Prikaati

10. Prikaati, II pataljoonan esikunnan koulutustoimisto: Viikko-ohjelmat, koulutusohjelmat ja koulutussuunnitelmat 1940–1941, Perus- 7126/25, KA.
 10. Prikaati, III pataljoonan esikunta: Yleinen kirjeenvaihto ja viikkopalvelusohjelmat, 1939–1940, T- 1934/6, KA.

1.3 Muut

2. Divisioona n:o 118/ k. sal/ Helsinki marraskuu 1932. T- 17645/14, KA.
 2. Divisioonon esikunta N:o 37/II/Yo.Os./137 sal./ Viipuri 19.2.1931. T- 17645/3, KA.
 Jalkaväenkoulutuskeskus 14, esikunta, 1941–1942, 8519, T- 923, KA.
 Jalkaväenkoulutuskeskus 15, 1941–1942, 8529, T- 912, KA.
 Kotijoukkojen esikunta, koulutustoimisto 1, 17483, Perus- 1917, KA.
 Kotijoukkojen esikunta, koulutustoimisto 1, N° 1504/Koul.1/281.sal/ 17.11.1941, 17483, Perus- 1917, KA.

Koulutuksen suuntaviivat ja koulutusohjeet 16.9.–31.12.1940, T- 14796/13, KA.

Koulutustoimisto (Toimisto x)/ YE:n arkisto 1918–1939, T- 17814/48–49, KA.

Maaselän ryhmän esikunta, toimisto III, 1942, T- 1253–56, KA.

Päämaja 1941–1943, sotapäiväkirjan liitteet no:201–400, 401–600, 20879, 20880, T- 17610, KA.

Päämaja 1941–1943, sotapäiväkirjan liitteet no:330 ja 354, 20879, 20880, T- 17610, KA.

Päämaja, koulutustoimisto, N:o 2625 /Koul./sal./ 25.11.1941, T- 17651/13, KA.

Päämaja, Operatiivinen osasto, N0 52/Opl/5d/sal. 12.1.1942, 20879, T- 1617, KA.

Toimisto X/YE, Jalkaväen tarkastaja, koskee Viipurin rykmentin koulutustarkastusta, T- 14794/11, KA.

Toimisto X/YE: salaista kirjeistöä, 1933, T- 17645/15, KA.

Toimisto X/YE: salaista kirjeistöä, 1935, T- 17646/4, KA.

1.4 Tutkimukset ja opinnäytteet

Kemppainen A: Puolustuksen järjestely ja suoritus Uhtuan ja Rukajärven suunnissa vuosina 1942–1944, Helsinki 20.7.1963, säilytyspaikka Kansallisarkiston diplomityökokoelma.

Keronen, Olavi: Puolustusvoimien rauhan ajan varusmieskoulutusjärjestelmän kehittyminen maavoimissa vv. 1919–1975 erityisesti jalkaväen kannalta tarkasteltuna, Sotakorkeakoulu, Helsinki 1.7.1979, säilytyspaikka Kansallisarkiston diplomityökokoelma.

Piironen, Lasse: 14. Divisioonan opetuspaketti, laadittu 14. Divisioonan perinneyhdistyksen tuella, Kajaani 2011, säilytyspaikka Kainuun Prikaatin esikunta.

Pyykkönen, Pauli: Kenttävartiojärjestelmä 14. divisioonan puolustusalueella asemasodan aikana, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2004, säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto.

Sevón, Raimo: Kertausharjoitusjärjestelmän kehittyminen 1930-luvulla – Kenttäarmeijan kertausharjoitukset ennen talvisotaa, Helsinki 1995, säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto.

Toivonen, Hannu: Maavoimien sotaharjoitukset 1920 ja 1930 -luvuilla, säilytyspaikka Kansallisarkiston diplomityökokoelma, Sotakorkeakoulu Helsinki 10.9.1983.

1.5 Ohjesäännöt, oppaat ja ohjeet

Armeijakunnan esikunta: Armeijakunnan talvisotaharjoitus v. 1937 I Osa, Otava, Helsinki 1938.

E.Hanell – T.V.Viljanen: Maastouttaminen ja Naamioiminen, Otava, Helsinki 1931.

Hannula, Erkki: Jalkaväki suksilla, Suojeluskuntain yliesikunta, Helsinki 1922.

K.A. Tapola: Talvitaktiikkaa, Yleisesikunnan julkaisu, Otava, Helsinki 1929.

Maavoimien esikunta: Koulutuksen suuntaviivat maavoimissa v. 1940, Helsinki 12.4.1940, säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun pääkirjasto.

P. Huhtala: Ryhmänjohtaja, aliupseerin oppikirja, Otava, Helsinki 1940.

Puolustusministeriö, koulutusosasto: Talvisotaopas, Otava, Helsinki 1939.

Puolustusvoimain pääesikunta: Muutokset ja lisäykset J.O.I: een ja J.O.II: een, Otava, Helsinki 1941.

Pääesikunta: Talvikoulutusohjeita, Talvikoulutuksen runko oli muodostettu sovelletusti seuraavista oppaista silmällä pitäen voimaan tulevaa uutta asevelvollisuuslakia vuonna 1934: Jalkaväen ohjesääntö I (J.O.I) 1932, Kenttäohjesääntö (K.O) 1927, Polkupyöräjoukkojen harjoitusohjesääntö I-osa (P.K.H.O.I) 1928, Urheiluohjesääntö (U.O:n) 1924, T.S.S.K, Talvitaktiikkaa 1929, E. Hanell ja T. Viljanen Maastouttaminen ja naamioiminen 1931, ym. talvikoulutusta käsittelevien ohjeita, säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun pääkirjasto.

Päämaja: Sotilaan talviopas, Mikkeli 1941. (Hyväksytty käyttöön otettavaksi alunperin 5.12.1939).

Päämaja: Taktillinen opas I-X, taistelutoiminnassa ja koulutuksessa huomioonotettavaksi, 12.12.1939, 16.12.1939, 21.12.1939, 22.12.1939, 25.12.1939, 31.12.1939, 9.1.1939, 10.1.1939, 16.1.1939, 22.1.1940, Päämaja Mikkeli 1939–1940.

Sigell, Niilo: Suojeluskuntamiehen oppi- ja käsikirja II, jalkaväen taktillinen koulutus, Gummerus, Jyväskylä 1922.

Sotaväen esikunta, koulutusosasto: Jalkaväen harjoitusohjesääntö I (J.H.O), Otava, Helsinki 1925.

Sotaväen esikunta: Koulutusohjelma jalkaväelle, laadittuna huomioonottamalla uuden asevelvollisuuslain voimaantuminen, Helsinki 1922.

Yleisesikunta, Osasto 4: Jalkaväen ohjesääntö I, Otava, Helsinki 1932.

Yleisesikunta, Osasto 4: Jalkaväen ohjesääntö II₁, Otava, Helsinki 1932.

Yleisesikunta, Osasto 4: Jalkaväenohjesääntö II₂, Otava, Helsinki 1932.

Yleisesikunta, Osasto 4: Kenttäohjesääntö I, Otava, Helsinki 1927.

Yleisesikunta, Osasto 4: Kenttäohjesääntö II, Otava, Helsinki 1930.

Yleisesikunta, Osasto 4: Lyhennykset ja taktilliset merkit, Otava, Helsinki 1934.

Yleisesikunta, Osasto 4–Toimisto X: Jalkaväen koulutus, Helsinki 1929.

Yleisesikunta, Toimisto X: Konekiväärin harjoitusohjesääntö I, Helsinki 1929.

Yleisesikunta: Talvisotakäsikirja, Helsinki 1928.

Suojeluskuntain yliesikunta: Talvi ja suojeluskuntain sotilaskoulutus, Porvoo 1933.

1.6 Suojeluskuntajärjestön asiakirjat

Kainuun suojeluskuntapiirin vuosikertomus, 1930, SK 366–7 KA.

Kainuun suojeluskuntapiirin vuosikertomus, 1931, SK 366–7, KA.

Kainuun suojeluskuntapiirin vuosikertomus, 1932, SK 366–7, KA.

Kainuun suojeluskuntapiirin vuosikertomus, 1933, SK 366–7, KA.

Kainuun suojeluskuntapiirin vuosikertomus, 1934,1936, SK 366–7, KA.

Paltamon suojeluskunta: Yleinen ja salainen kirjeenvaihto, 1919–1943, SK 383, KA.

1.7 Kartat

Itä-Karjala, Akateemisen Karjala-seuran v. 1934 julkaiseman kartan uusintapainos, Helsinki 1941, säilytyspaikka Kainuun Prikaati, Pohjois-Suomen viestipataljoona.

Rukajärven kartat: Q-36-5, Q-36-6, Q-36-7, Q-36-126, Q-36-127, Q-36-136, Q-36-137, Q-36-138, Q-36-139, Q-36-140, 1935, säilytyspaikka Kansallisarkisto.

2. JULKAISTUT LÄHTEET

2.1 Tutkimukset ja opinnäytteet

K.O.Reini – Heikki Koukkunen – T.Saukkonen – E.O.Tirronen – Harri Hentilä – Antti Juutilainen: Puolustusvoimat vuosien 1940 ja 1941 rauhan aikana, toimittanut sotatieteen laitos, WSOY, Porvoo 1988, teoksessa Jatkosodan Historia 1.

Kemppi, Jarkko: Suomalaisen sotataidon kehittyminen vuosina 1918–1924, Edita Prima, Helsinki 2006.

Petramaa–Müller–Pesoniuss–Soininen–Tuovinen–Elfvengren–Raunio: Sissisotaa Rukajärven suunnalla – Osasto Majewskyn hyökkäys Muurmannin radalle, teoksessa Jatkosodan historia 4, WSOY, Porvoo 1993.

Pylkkänen, Ali: Suojeluskuntalaiset – keitä he olivat? Vapaaehtoisten maanpuolustajien sosiaalinen kerrostuma 1917–1944, RT Print, Helsinki 2001.

Romppainen, Hannu: Kainuun suojeluskuntapiiri 1919–1944, Myllylahti, Suomussalmi 2003.

Saikkonen, Tomi: Henkilötappioiden täydentäminen talvi- ja jatkosodassa, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2007.

Selen Kari–Pylkkänen Ali: Sarkatakkien armeija – Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918–1944, WSOY, Juva 2004.

Sillanpää, Raimo: Toki kallehin on vapaus – maanpuolustustyötä Ylä-Karjalassa, Gummerus, Saarijärvi 1998.

Sotatieteenlaitoksen julkaisu: Suomen Puolustuslaitos 1918–1939, puolustusvoimien rauhajan historia, WSOY, Porvoo 1988.

Tynkkynen Vesa: Hyökkäyksestä puolustukseen, taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 1996.

Y.A. Järvinen: Jatkosodan taistelut, jatkosodan taktiikkaa ja tapahtumia, WSOY, Porvoo 1950.

Y.A. Järvinen: Suomalainen ja venäläinen taktiikka talvisodassa, WSOY, Porvoo 1948.

2.2 Kirjallisuus

Grönros, Eija-Riitta: Kielitoimiston sanakirja 3. osa, S-Ö, Edita Prima Oy, Helsinki 2006.

Kumlin, Lauri: Rukajärven suunnan taistelut, Kuopio 1950.

Lumiala, Veli: Rukajärven rautaporteilla, julkaissut Pohjois-Karjalan rajamieskilta, Jyväskylä 1964.

Oksanen, Tauno: Armoton erämaa: Rukajärven etulinjan kenttävartiot Jatkosodassa 1941 – 1944, Gummerus, Jyväskylä 2008.

Palaste, Onni: Raappanan miehet, WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva 1996.

Tuuri, Antti: Rukajärven tiellä, Otava, Keuruu 1990.

2.3 Ohjesäännöt

Pääesikunta/Operaatioesikunta: Sotilasmerkistö- ja lyhenteet, Helsinki 2005.

2.4 Lehdet

Innola, Erkki: Ontajärvellä kummitteli, Kansa taisteli–miehet kertovat, 25. vuosikerta, N:o 2, koonnut E. Eräsaari, Sanomaprint, Helsinki 1981.

Kainuun Sissi, Kainuun suojeluskuntapiirin lehti, 1930, tammikuu n:o 1, helmikuu n:o 2, maaliskuu n:o 3, säilytyspaikkana Kajaanin kaupunginkirjaston Caiania-kokoelma.

Kainuun Sissi, Kainuun suojeluskuntapiirin lehti, 1931, tammikuu n:o 1, helmikuu n:o 2, säilytyspaikkana Kajaanin kaupunginkirjaston Caiania-kokoelma.

Kainuun Sissi, Kainuun suojeluskuntapiirin lehti, 1935, helmikuu n:o 2, säilytyspaikkana Kajaanin kaupunginkirjaston Caiania-kokoelma.

Kainuun Sissi, Kainuun suojeluskuntapiirin lehti, 1939, tammikuu n:o 1, säilytyspaikkana Kajaanin kaupunginkirjaston Caiania-kokoelma.

Perttuli, Pentti: Elämää Rukajärven kenttävartioissa, Kansa taisteli–miehet kertovat, N:o 4, koonnut E. Eräsaari, Sanomaprint, Helsinki 1980.

Perttuli, Pentti: Elämää Rukajärven kenttävartioissa, Kansa taisteli–miehet kertovat, N:o 5, koonnut E. Eräsaari, Sanomaprint, Helsinki 1980.

Yleisesikuntaeverstiluutnantti Raunio, Ari: Sotataidon viitekehys ennen Talvisotaa, Tiede ja ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu N:o 50 1992.

2.5 www- julkaisut

<http://www.SA-kuva.fi>, Rukajärvi 15.10.1941–01.05.1942, 10.02.2014.

<http://www.tampereensuomalainenklubi.fi/tapahtumat/07012008.html>, 11.09.2013.

LIITTEET

LIITE 1: TAMMIKUUSSA PALVELUKSEEN ASTUNEIDEN ASEVELVOLLISTEN ALOKASKAUDEN TALVIKOULUTUKSEN TAVOITTEET

LIITE 2: KIVÄÄRIRYHMÄN MUODOT AVOJÄRJESTYKSESSÄ

LIITE 3: PALTAMON SUOJELUSKUNNAN HARJOITUSKERTOMUS

LIITE 4: KIVÄÄRIKOMPPANIAN (6.K/10. Pr) VIIKKO-OHJELMA TAMMIKUUSSA 1941

LIITE 5: KONEKIVÄÄRIKOMPPANIAN (2. KKK/II/10. Pr) VIIKKO-OHJELMA JOULUKUUSSA 1940

LIITE 6: ALOKASOSASTON (6.K/10. Pr) VIIKKO-OHJELMA HELMIKUUSSA 1941

LIITE 7: 14. DIVISIOONAN KOKOONPANO 17.6.1941

LIITE 8: 14. DIVISIOONAN PÄÄPUOLUSTUSLINJA JA TOIMINTA-ALUE 1941–1942

LIITE 9: VIHOLLISEN RYHMITTYMINEN SYYSTALVELLA 1941

LIITE 10: JR 10:N, JR 31:N JA JR 52:N RYHMITTYMINEN JA VASTUUALUEET SYYSTALVELLA 1941

LIITE 11: JR 52:N ESIKUNNAN KÄSKY VARMISTUKSESTA 22.10.1941

LIITE 12: JR 10:N RYHMITYSMUUTOKSET SYYSTALVELLA 1941

LIITE 13: 14. DIVISIOONAN JOUKKOJEN SELUSTAVARMISTUS TALVELLA 1942

LIITE 14: JOUKKOJEN TOIMINTA TALVEN AIKANA

LIITE 15: VÄNRIKKI VARTIAISEN 1./JR 31:STÄ PARTIOKERTOMUS PARTIORETKESTÄ 20.3.–22.3.1942

LIITE 16: 14. DIVISIOONAN PALELTUMATILASTOT 1941–1942

LIITE 17: TALVITAKTIIKKAA RUKAJÄRVEN SUUNNALLA

LIITE 18: TALVITAKTIIKKAA RUKAJÄRVEN SUUNNALLA

LIITE 19: TALVITAKTIIKKAA RUKAJÄRVEN SUUNNALLA

LIITE 20: TALVITAKTIIKKAA RUKAJÄRVEN SUUNNALLA

LIITE 21: UNGJÄRVEN TAISTELUT 28.3.–29.3.1942

LIITE 22: UNGJÄRVEN TAISTELUT 28.3.–29.3.1942

LIITE 23: MAJURI SEITAMON PEITEPIIRROS 28.3.–29.3.1942

LIITE 24: PEITEPIIRROS OSASTO MAJEWSKYN PARTIORETKESTÄ MUURAMANNIN RADALLE AJALLA 14.1–23.1.1942

LIITE 25: HTK 2:N 3955 YKSIKÖN VIIKKO-OHJELMA 2.2–7.2.1942

TAMMIKUUSSA PALVELUKSEEN ASTUNEIDEN ASEVELVOLLISTEN ALOKASKAUDEN TALVIKOULUTUKSEN TAVOITTEET

Suljettu järjestys on hallittava kokonaisuudessaan tyydyttävästi J.O.II kohtien 514 – 569 mukaisesti.

Mieskohtainen taistelukoulutus talvioloihin sovellettuna seuraavat kohdat

- Maaston arvostelu, maalien havaitseminen ja etäisyyksien arvioiminen, maaston hyväksikäyttö.
- Aseenkäyttö tulitaistelussa ja tuliavustuksen hyväksikäyttö, työaseen käyttö.
- Käsikranaatin käyttö ja käsikäähmä
- Käyttäytyminen vihollislentäjien ilmestyessä, käyttäytyminen hyökkäysvaunujen vaikutuspiirissä, käyttäytyminen pimeässä ja sumussa
- Partio toiminta
- Suojautuminen taistelukaasuja vastaan sekä toiminta kaasussa ja suojasavuja käytettäessä.

Mainittakoon seuraavat

- Ponnahdus n. kaksi suksen mittaa kevyessä varustuksessa aseensa kanssa sukset jalassa kuudessa sekunnissa
- Ryömiminen suksilla kevyessä varustuksessa aseensa kanssa 10 metriä 10 sekunnissa.
- Liukuminen suksien päällä maaten kevyessä varustuksessa aseensa kanssa tasaisella, mutta ei poljetulla lumella, käsiä ja sauvoja käyttäen 25 metriä 10 sekunnissa.
- Syöksy suksilla tasaisella aukealla noin 50 senttimetrin syvyisessä lumessa kevyessä varustuksessa aseensa kanssa suoja-asemasta toiseen 50 metriä 50 sekunnissa, samoin harvassa metsässä 25 metriä 40 sekunnissa, samoin sauvat toisessa ja ase toisessa kädessä 25 metriä 45 sekunnissa, samoin ilman sauvoja, mutta ase kädessä 25 metriä 60 sekunnissa.
- Tavallisen suomalaisen aidan ylittäminen hiihtäessä 10 sekunnissa
- Kaivautuminen 10 sekunnissa.
- Käsikranaatin (400grammaa) heitto suksilta liikkeessä ollen 25 metriä.
- Asemaan meno ja tulenavaus kun mies hiihtää, ase ripustettuna kaulaan 20 sekunnissa.

Kenttäpalveluksessa

- 20 kilometrin hiihto murtomaata kevyessä varustuksessa aseensa kanssa neljässä tunnissa
- 10 kilometrin hiihto vaikeaa murtomaata kevyessä varustuksessa kahdessa tunnissa 30 minuutissa.
- Päällystakin kiertäminen kantamukseen jakahdessa minuutissa 30 sekunnissa.
- Päällystakin irroittaminen ja päälle paneminen yhdessä minuutissa 10 sekunnissa.
- Kantamuksen ja vyön irroittaminen 50 sekunnissa.
- Kantamuksen ja vyön kiinnittäminen yhdessä minuutissa.

Osasto taistelukoulutus suksilla ollessa:

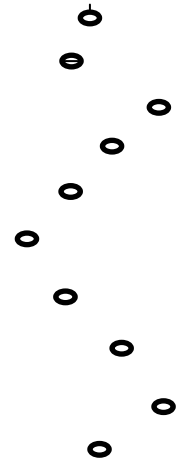
- Kivääriryhmän asemaan meno helpoissa olosuhteissa yhdessä minuutissa.
- Pikakivääriryhmän asemaan meno helpoissa olosuhteissa yhdessä minuutissa.
- Konekivääriryhmän asemaan meno helpoissa olosuhteissa ahkiosta kahdessa minuutissa.
- Joukkueen ryhmittäminen neliöön J.O.II kohtien 712 – 714 mukaan helpoissa olosuhteissa hiihtäen kahdessa minuutissa. (J.O.II 712-714, Kiireellisissä tapauksissa joukkue ryhmittyy esim. käskyllä, JOUKKUE N. SUUNTA... NELIÖ (RYHMÄJONO jne.), (MARS, MARS.) (JOHTO-RYHMÄ...)). Ryhmittäessä merkillä muodostetaan suljetun järjestyksen muodoista neliö, mikäli ei etukäteen ole toisin käsketty. Ryhmittämiskäskyllä (-merkillä) siirtyvät ryhmät nopeasti käskyn edellyttämille paikoille ja jatkavat liikettä, mikäli ryhmittämiskäsky (-merkki) on annettu joukkueen ollessa liikkeessä. Paikalla tapahtuu ryhmittäminen eteenpäin, ellei toisin käsketä.
- Tyydyttävää taitoa liikkua ryhmittyneenä komppanian puiteissa.
- Toiminta latupartion eri tehtävissä
- Toiminta latuosastona
- Ryhmän suksien niputtaminen kuljetuskuntoon 10 minuutissa.
- Teltan teko kolmiokankaista 20 minuutissa.
- Tyydyttävä ahkionvetotaito.

Lähde: Pääesikunta: Talvikoulutusohjeita, Talvikoulutuksen runko oli muodostettu sovelletusti seuraavista oppaista silmällä pitäen voimaan tulevaa uutta asevelvollisuuslakia vuonna 1934: Jalkaväen ohjesääntö I (J.O.I) 1932, Kenttäohjesääntö (K.O) 1927, Polkupyöräjoukkojen harjoitusohjesääntö I-osa (P.K.H.O.I) 1928, Urheiluohjesääntö (U.O:n) 1924, T.S.S.K, Talvitaktiikkaa 1929, E. Hanell ja T. Viljanen Maastouttaminen ja naamioiminen 1931, ym. talvikoulutusta käsittelevien ohjeita, säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun pääkirjasto.

KIVÄÄRIRYHMÄN MUODOT AVOJÄRJESTYKSESSÄ

AVOJONO

- Etäisyydet miesten välillä 3 metriä (ellei toisin käsketä).
- Käyttö vihollisen tulivaikutuksen ulkopuolella.
- Käyttö kun etenemismaatossa kapeita suojapaikkoja.

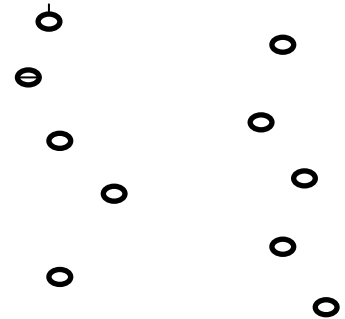
KETJU

- Etäisyydet miesten välillä noin 5 metriä.
- Käyttö kun edetään jalkaväen tulella.
- Käyttö ryhmän ryhtyessä tulitaisteluun.
- Tehokkain ryhmän taistelumuoto.

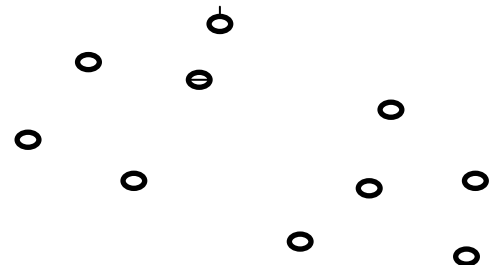
AVOPARIJONO

- Puoliryhmien välimatka noin 10 metriä.
- Käyttö, kun ryhmä pitää olla kootumpana.
- Käyttö välittömästi ennen tulenavausta.
- Käyttö, kun halutaan siirtyä nopeasti parveen tai ketjuun.

PARVI

- Syvyyttä ja leveyttä noin 25 metriä.
- Säännötön muoto.
- Mahdollistaa tulitoiminnan.

PALTAMON SUOJELUSKUNNAN HARJOITUSKERTOMUS

Talviharjoituspäivillä harjoitukseen osallistujat jaettiin kahteen ryhmään, joissa puolustajina toimi yksi kivääri- ja yksi pikakivääriryhmä. Harjoitusta varten sekä puolustajat että hyökkääjät tekivät tarvittavat valmistelut. Puolustajilla valmisteluihin kuuluivat asemien tiedustelu sekä yhteyksien rakentaminen taaksepäin. Hyökkääjien valmisteluihin kuuluivat suunnitella hyökkäyslähtölinja ja hyökkäyssuunta sekä hiihtää ladut lähtöpaikalle. Puolustustaistelun tilanne oli ohjeistettu niin, että puolustava ryhmä kuvasi komppanian taisteluryhmää, jolle oli annettu tehtäväksi pitää käsketty maastonkohta (mäki). Lisäksi eteen oli työnnetty erillinen tiedustelupartio. Molemmille ryhmille oli annettu käyttöön paukkupatruunat. Kun vihollinen alkoi lähestyä ja tiedustelupartio palasi puolustuslinjalle, vihollisen suunnasta kuului kiväärinlaukauksia ja 3 vihollisen tiedustelijaa lähestyi taisteluryhmän asemia. Kivääriryhmä avasi tulen, jolloin vihollinen ryhmittyi ketjuun tien molemmin puolin. Nyt annettiin pk-ryhmälle käsky ampua. Kun vihollinen aloitti rynnäkön, tulen käyttö piti saavuttaa äärimmilleen ja lopuksi suorittaa syöksy pistimin kohti vihollista. Kun syöksy oli suoritettu, tilanne päättyi toimenpiteisiin menestyneen puolustustaistelun jälkeen, joihin kuuluivat ampumatarvikkeiden täydennykset ja tasaukset sekä lääkintähuolto. Koulutuksessa painotettiin puolustajille, että asemia ei saa jättää missään tilanteessa.

Lähde: Paltamon suojeluskunta, Yleinen ja salainen kirjeenvaihto, 1919–1943, SK 383, KA.

KIVÄÄRIKOMPPANIAN (6.K/10. Pr) VIIKKO-OHJELMA TAMMIKUUSSA 1941

VIKKO-OHJELMA

Ajalla: 20. 1. 41 - 25. 1. 41.

6/10 Es.
(yksikkö)

N:o

Kello	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai	Lauantai
6.45 6.50	Herätys Verryttelyjoukko kannut	Herätys Verryttelyjoukko kannut	Herätys Verryttelyjoukko kannut	Herätys Verryttelyjoukko kannut	Herätys Verryttelyjoukko kannut	Herätys Verryttelyjoukko kannut
8.30-11.30	Suljetun harjoittelun aikavälillä (Kompp. pääll.)	Harj. Hälyytyskoti- pöytä (Kubina- museo) kompp. pääll.	Opit: Paraluokan- mat kääntä- neet ja niiden ai- ti kääntötoimen- käsittely.	Harj. Kuntäntö- uhoittaminen ja lo- mintä talvinau- teissa (Kompp. pääll.)	Harj. Kirj. ja kyp. par- vinta ammunnin- ja, tarkkaysharjoi- tusta ja muodon- lista koulutusta (Kompp. pääll.)	Harj. Partioiden vä- lisen kääntötoimen- käsittely (Täys koulut- us) (Kompp. pääll.)
11.30-13.00	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu
13.00-15.00	Harj. Pö. ja kyp. m. käsittelyä (Joukk. johtajat.)	Harj. Verryttelypar- vinta ja verryttelysose- tin toiminta. (Kompp. pääll.)	Harj. Kääntöai- men oppituntien perustusta harjoitus- (Su. v. Hakanen)	Harj. Uuden tien tiedustelu ja au- rausharjoitus. (Kompp. pääll.)	Harj. Kääntöai- men harjoitus ja koulutus. (Kompp. pääll.)	Harj. alueen ja va- kuisien koulutus- toiminta. (Kompp. pääll.)
16.00-16.45	Opit: Länna- historiasta.		Opit: IOP: sta. 4.8 ja 12 luku päätöis- teissä (Per. upv. kok. Lammilä)			
16.45	Käskyjäksi	Käskyjäksi	Käskyjäksi	Käskyjäksi	Käskyjäksi	Käskyjäksi
17.00	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu
22.00	Hiljaisuus	Hiljaisuus	Hiljaisuus	Hiljaisuus	Hiljaisuus	Hiljaisuus

KONEKIVÄÄRIKOMPPANIAN (2. KKK/II/10. Pr) VIIKKO-OHJELMA JOULUKUUSSA 1940

VIKKO-OHJELMA

Ajalla: 2. 12. 40 - 7. 12. 40.

Kello	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai	Lauantai
6.00 6.20-7.30	Herätys ja samojuolun Hamppu					
7.45-10.15	Kari Muadallasta kirkkokoulutusta. Maj. alue 2 km:n raitio Lusa- kirkon suuntaan. Kampp. päätt.	Kari Latupartien laiminta. Esittäm. Maarmanat saali- at muutama. Alasjärven länsi- puoli. Kampp. päätt.	Kari Kk ry lounas aseman välillä Aseman varust- minen lounasta Taiminta lounas matti taistelua ja tulitaukojen kukaan. 30 min. Muadallasta kirkkokoulutusta Kampp. päätt.	Kari Ry lounas kirkkokoulutusta Aseman varust- usta. Taimusta ja yhdysmiesten laiminta. Jammajärven itä- ranta Kampp. päätt.	Kari Tiedustelupar- tien laiminta. Itä- maiden lasti- minen ja kulkje- tus.	Kari Heikkilän har- tus. Alasjärven ym- päri ja kirkon suuntaan kirkkokoulutusta partien laiminta. Kampp. päätt.
10.15-11.00	Ot. Vastamiehen yleiset ja erikoiset kysymykset. Kok. Tammela					
11.00-12.00	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu
13.00-16.00	Kari Heikkilän lu- tuista: Yksityisen miehen koulutus- tavat kirkon ja kirkon välillä Ry lounas jestyksen koulutus- ta. Taiminta Jammajärven itäpuolelta Kampp. päätt.	Klo. 13.00-13.45 Ot. A-ro- koulutus ja arvos- teet sella arvos- teet. Kok. Jalaniemi Kok. Tammela Touat 15.15-16.00 Taiminta ja leikkiä. Kok. Tammela.	Kaluston puudist- tarkastus ja roh- kaus. Jaukk. jouk.	Taina Klo. 14.30 Varustar- kastus. Jaukk. jouk.	Klo. 13.00-13.45 Ot. S. J. S. m. 88 Kok. Jalaniemi Klo. 14.00-16.00 ju. suljet- tua. Ampumaa- seuran koulutus ja pal- velia. Maj. alue Jaukk. jouk.	Julkisen koulutus- Kok. Tammela Tupien puudistus- ta. Väpäli Klo. 15.30 Taiminta Kampp. päätt.
16.10	Käsitörytys					
16.15	Ruokailu					
2.15	Hiljaisuus					

Kampp. päätt. os.
Per. var. op.
(arvo)

ALOKASOSASTON (6.K/10. Pr) VIIKKO-OHJELMA HELMIKUUSSA 1941

6.K/10.Pr. Alokas-osasto (VIIKKO)		VIIKKO-OHJELMA				
No		Ajalla: 10. 2. - 16. 2. 1941.				
Kello	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai	Lauantai
6,45	Herätys	Herätys	Herätys	Herätys	Herätys	Herätys
6,45-7,00	Aamujuoksu	Aamujuoksu	Aamujuoksu	Aamujuoksu	Aamujuoksu	Aamujuoksu
7,00-7,30	Peseytyminen	Peseytyminen	Peseytyminen	Peseytyminen	Peseytyminen	Peseytyminen
7,30-8,00	Aamiaisen ja tee	Aamiaisen ja tee	Aamiaisen ja tee	Aamiaisen ja tee	Aamiaisen ja tee	Aamiaisen ja tee
8,00-8,30	Majap. ja vuot.kunt.laitt.	Majap. ja vuot.kunt.laitt.	Majap. ja vuot.kunt.laitt.	Majap. ja vuot.kunt.laitt.	Majap. ja vuot.kunt.laitt.	Majap. ja vuot.kunt.laitt.
8,45-11,30	Harj: Mieskohtainen taistelukulutus: Maastoutuminen, vastust. vastaan ja siinä liikkuminen, keinotekoinen maastoutuminen.	Harj: Mieskohtainen taistelukulutus: Esteiden voittaminen, liikkuminen tulenalaisessa maastossa.	Harj: Mieskohtainen taistelukulutus: Tuliaseaman valitseminen. Poimenpiteet, tuliaseamassa, ampuminen asemassa, lataaminen, tähyttäminen.	Harj: Mieskohtainen taistelukulutus: Poiminta, tuliaseamassa, työssä käyttökäsi-kr. heitto tuliaseamasta.	Harj: Mieskohtainen taistelukulutus: Liikkuminen tuliaseamassa, syökäy käsi-kr. heitto tuliaseamasta.	Harj: Hiintomarsi 15 km. pakkauksena kompassin mukaan maastossa.
11,30-13,00	Lounas ja lepoa	Lounas ja lepoa	Lounas ja lepoa	Lounas ja lepoa	Lounas ja lepoa	Lounas ja lepoa
13,00-13,45	Oppit: Käsikranaattitreenit	Oppit: Ampumaoppi	Oppit: Ampumaoppi	Oppit: Tekijät, jotka vaikuttavat etäisyyden arvioimisessa.	Oppit: Kartausta, kiv.osat puhd. ja hoito	13,00-14,30 Asepuhdistus 14,30-15,00 Asetarkastus 15,00-16,45 Suursiivous.
14,00-16,45	Harj: Käsikr. heittoharj.	Harj: Ampumakoulutusta	Harj: Ampumakoulutusta	Harj: Etäisyyden arvioiminen.	Harj: Ampumakoulutusta	
16,45	Käskynjako	Käskynjako	Käskynjako	Käskynjako	Käskynjako	Käskynjako
17,00-18,00	Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen
18,00-20,00	Kansalaispetusta					Saunominen Toim.joukko-alkas os.
20,30	Iltahartaus	Iltahartaus	Iltahartaus	Iltahartaus	Iltahartaus	Iltahartaus
21,00	Nukkumaan ja hiljaisuus	Nukkumaan ja hiljaisuus	Nukkumaan ja hilj.	Hiljaisuus ja nukkumaan	Hiljaisuus ja nukkumaan	Hiljaisuus ja nukkumaan
					Sunnuntain palvelus sama, ja samoina aikoina kuin vanhemmalle ikäluokalle.	

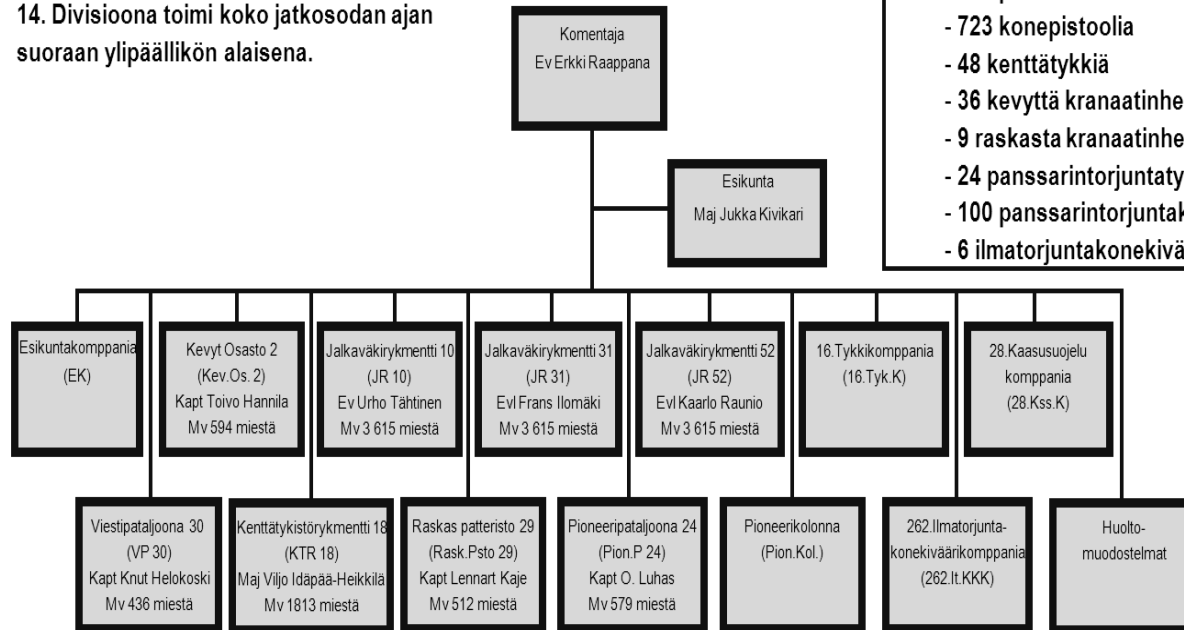
Komentori: *[illegible]*

[Handwritten signature]
[Handwritten initials]

14. DIVISIOONAN KOKOONPANO 17.6.1941

14. Divisioona (14. D)

14. Divisioona toimi koko jatkosodan ajan suoraan ylipäällikön alaisena.

Varsinaisten divisioonajoukkojen lisäksi:

Divisioonan määrävahvuudet:

- 16 400 miestä
- 2 303 hevosta
- 386 moottoriajoneuvoa
- 126 konekivääriä
- 432 pikakivääriä
- 723 konepistoolia
- 48 kenttätykkiä
- 36 kevyttä kranaatinheitintä
- 9 raskasta kranaatinheitintä
- 24 panssarintorjuntatykkiä
- 100 panssarintorjuntakivääriä
- 6 ilmatorjuntakonekivääriä

Jalkaväkipataljoonien komppaniat oli numeroitu niin, että rykmentin ensimmäinen pataljoona muodostui komppanioista 1.–4., jossa 1.–3. olivat kiväärikomppanioita ja 4. oli konekiväärikomppania. Toinen pataljoona muodostui komppanioista 5.–8., jossa 8. oli konekiväärikomppania. Kolmas pataljoona muodostui komppanioista 9.–12., jossa 12. oli konekiväärikomppania. Pataljoonien 13. K:t oli kranaatinheitinkomppanioita ja 14. K:t tykkikomppanioita.

Jalkaväkirykmentin kokoonpanoon kuului esikuntakomppania, kolme jalkaväkipataljoonaa, kranaatinheitin komppania, tykkikomppania ja kolonna. Rykmentin vahvuus oli noin 3600 sotilasta. Jalkaväkipataljoonan kokoonpanoon kuului esikuntakomppania, kolme kiväärikomppaniaa, konekiväärikomppania ja kranaatinheitinjoukkue. Konekiväärikomppanian sekä kranaatinheitinjoukkueiden tehtävänä oli tukea pataljoonien taistelua. Pataljoonan määrävahvuus oli noin 1000 sotilasta.

Kiväärikomppanian ja konekiväärikomppanian vahvuus oli noin 200 miestä. Kiväärikomppanian kokoonpanon muodosti komentoryhmä, neljä kiväärijoukkuetta, panssarintorjuntaryhmä sekä toimitusjoukkue. Konekiväärikomppanian vahvuus oli noin 200 miestä, jonka rungon muodostivat komentoryhmä, kolme konekiväärijoukkuetta ja toimitusryhmä. Kiväärikomppaniaan alistetun kranaatinheitinjoukkueen vahvuus oli 64 miestä. Pataljoonaan kuuluvan esikuntakomppanian vahvuus oli noin 118.

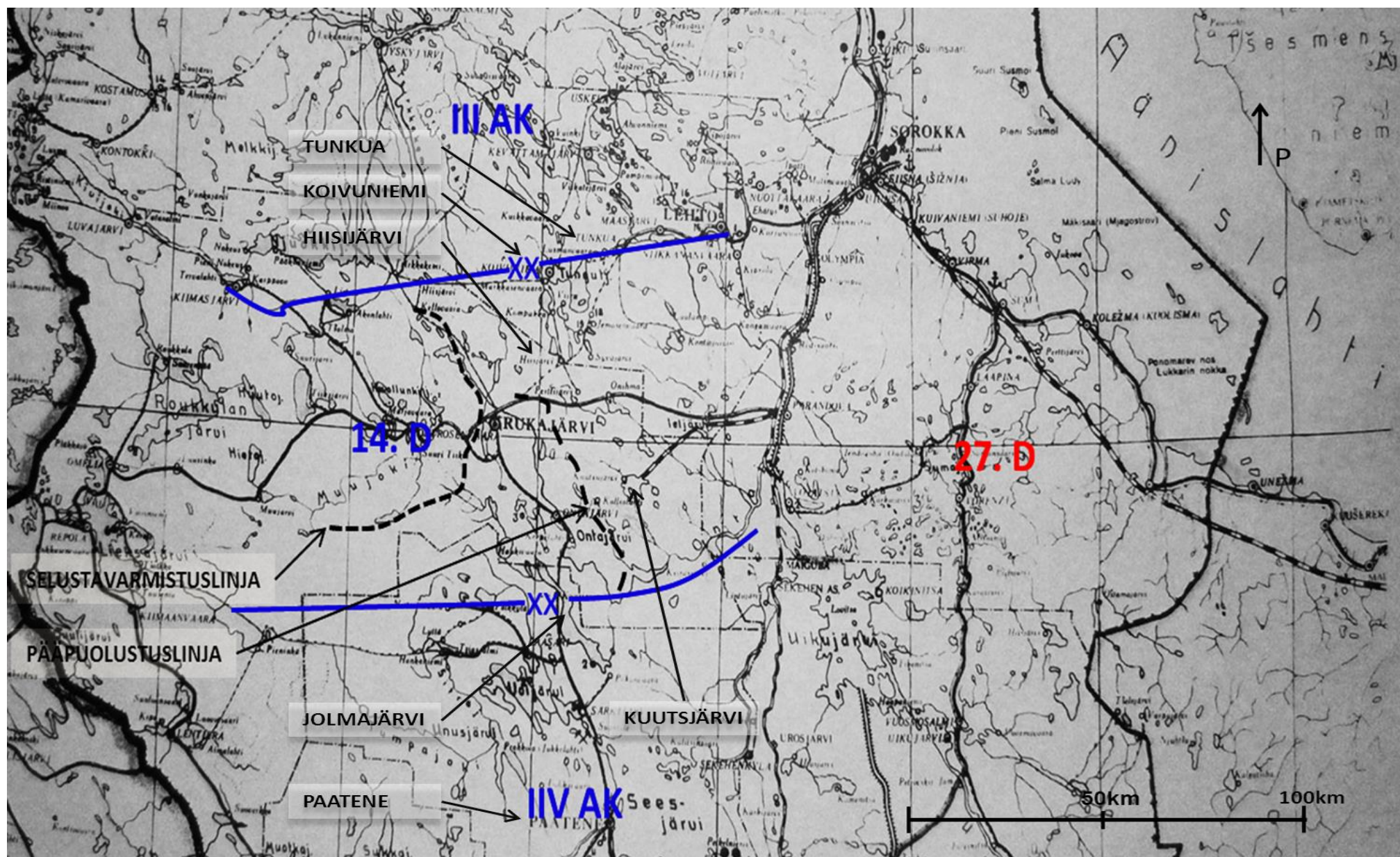
Rajajääkärikomppanioista ja hajotetun Erillisen raskaan pataljoonan osista muodostettiin 13.8.1941 Rajajääkäripataljoona Seitamo. Pataljoonan nimi muuttui 17.10.1941 Rajajääkäripataljoona 6:ksi. Samalla sen kokoonpanoon lisättiin yksi komppania ja henkilöstöä nuorennettiin.

Joukkojen vahvuudet:

ryhmä 8–10 miestä, joukkue 30–40 miestä, komppania 140–180 miestä, pataljoona 700–800 miestä, rykmentti 3000–3500 miestä, divisioona 14000–16000 miestä.

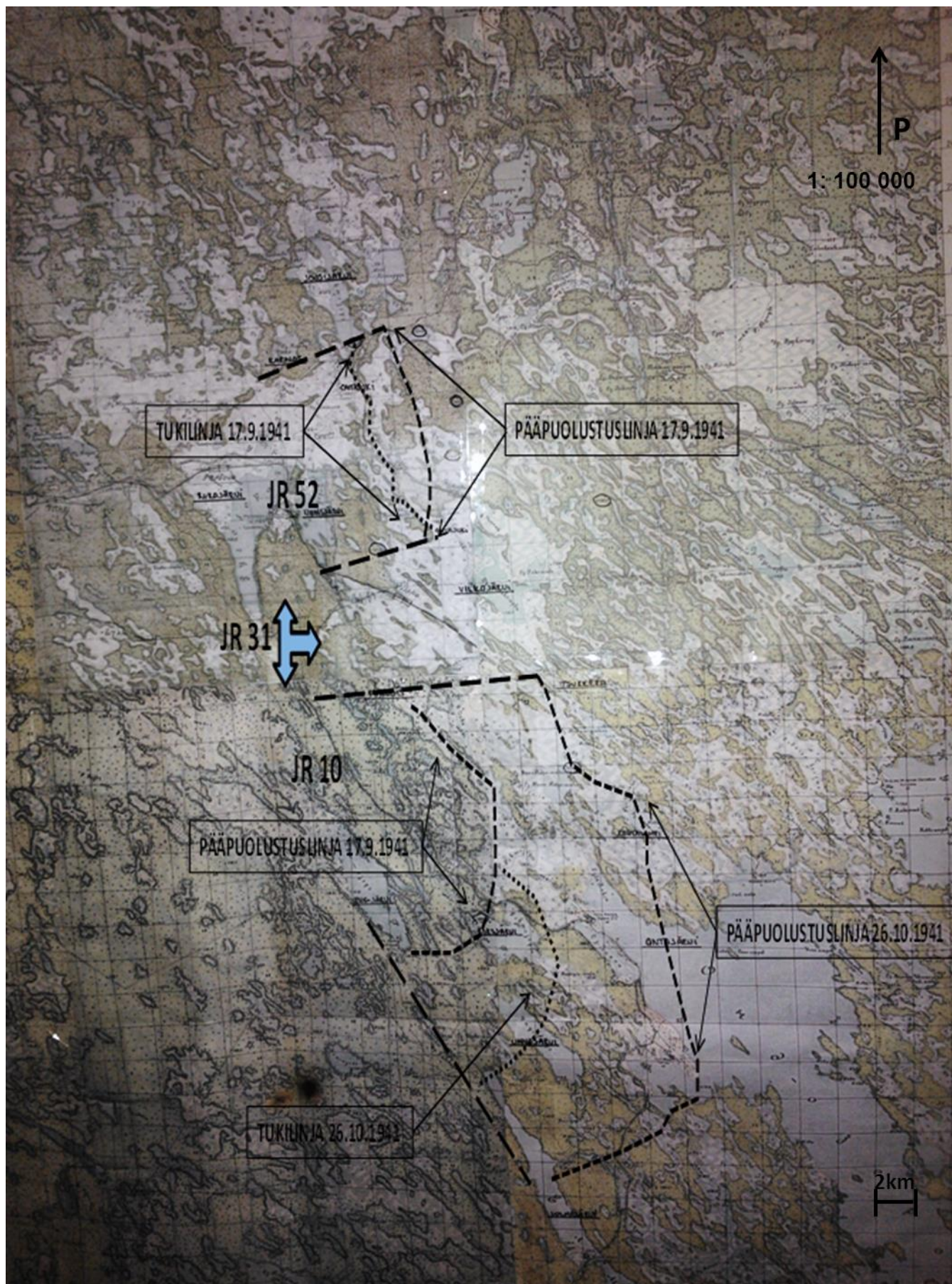
Lähde: Piironen, Lassi: 14. Divisioonan opetuspaketti–Erkki Raappanan divisioonan taistelujen tie Jatkosodassa 1941–1944, koottu 14. Divisioonan perinneyhdistyksen tuella; Lumiala, Veli: Rukajärven rautaportteilla, julkaissut Pohjois-Karjalan rajamieskilta, Jyväskylä 1964; Palaste, Onni: Raappanan miehet, WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva 1996, 232,220; Oksanen, Tauno: Armoton erämaa, Rukajärven etulinjan kenttävartiot Jatkosodassa 1941–1944, Gummerus, Jyväskylä 2008, 13; <http://www.tampereensuomalainenklubi.fi/tapahtumat/07012008.html>, 11.09.2013.

14. DIVISIOONAN PÄÄPUOLUSTUSLINJA JA TOIMINTA-ALUE 1941–1942

Lähde: 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA.

JR 10:N, JR 31:N JA JR 52:N RYHMITTYMINEN JA VASTUUALUEET SYYSTALVELLA 1941

Lähde: 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6062, T- 19164, KA.

JR 52:N ESIKUNNAN KÄSKY VARMISTUKSESTA 22.10.1941.

JR. 52.
K.D.N:o 11174/1a

21.10.1941. Klo. 13.00

2BJK/EJK. 5.3482

Sää. 22.10.41
K.D. Nr. 580/11/4

Rykmentin käsky varmistuksesta.

(Kartta: venäl.top. 1:100000; lehdet: Q-36-138 ja P-36-6)

1. Vihollisen partiotoiminnan vilkastuminen odotettavissa soiden jäädyttyä. Samoin ~~xxx~~ on mahdollista sen suurempikin aktiivinen toiminta.

2. JR. 52:n tehtävä on edelleenkin varmistaa JR.10:n ja JR.31:n välinen maasto. Varmistuskaitan rajat selviävät oheisesta peitepiirroksesta.

3. III/JR.52. varmistaa itämpäin koko rykm. kaistan yhdellä kompanialla.
I/JR.52. varmistaa rykmentin oikean sivustan Paadeneen suuntaan yhdellä kompanialla.
Tyk.K./JR.52. varmistaa AV:illa Rukajärven eteläpäässä suoaukean yli johtavan tiensuunnan.
Etumaisen varmistuslinja ja varmistuselinen yksityiskohtainen sijoitus oheisen peitepiirroksen mukaan.

4. Vihollisen hyökkäyksen sattuessa miehittävät I ja III P. peitepiirroksen punaisella merkityn linjan. Väli raja: metsäkänna pisteessä 139,9 (III P:lle ml.) - R.Onda viime "a".
II/JR.52 sekä Krh.K. ja Tyk.K. jäävät käytettäväksi leiri-alueelle.

5. II/JR.52. tiedustelee ja viitoittaa etenemistien leiri-alueeltaan Vansjärven eteläpäässä olevaan tienhaaraan.

7. Yhteydet peitepiirroksen osoittamalla tavalla pataljoonien toimesta.

8. Tämän käskyn aiheuttamat muutokset aikaisempaan varmistuksen järjestykseen oltava loppuun suoritettut 22.10.klo. 14.00 mennessä.

Jakelu:
14.DE. 1 kpl.
RE. 1 "
Yht. 2 kpl.
Suullisesti: I, II, III, Krh.K. ja Tyk.K./JR.52.

JR.52:n komentaja: J. Hannula
Eversti (J.O. Hannula)

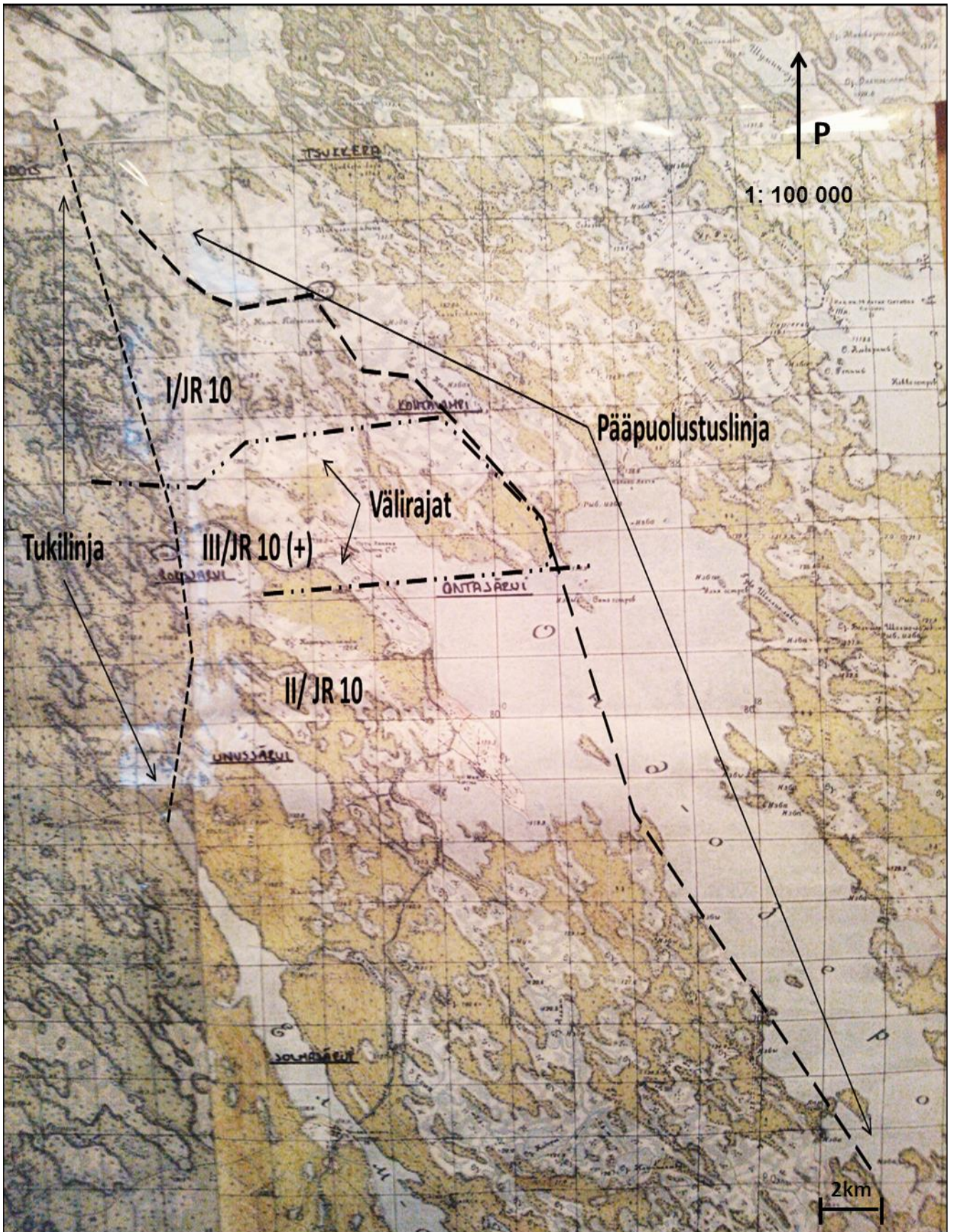
Adjutantti: E.J. Kaaski
Kapteeni (E.J. Kaaski)

Peitepiirros Karttaan Venäl. top. 1:100000 (väestötilasto)
Lehdet: P36-6 ja Q-36-138.
Esittää JR.52:n varmistuksen

Selitys:
= partiopolku

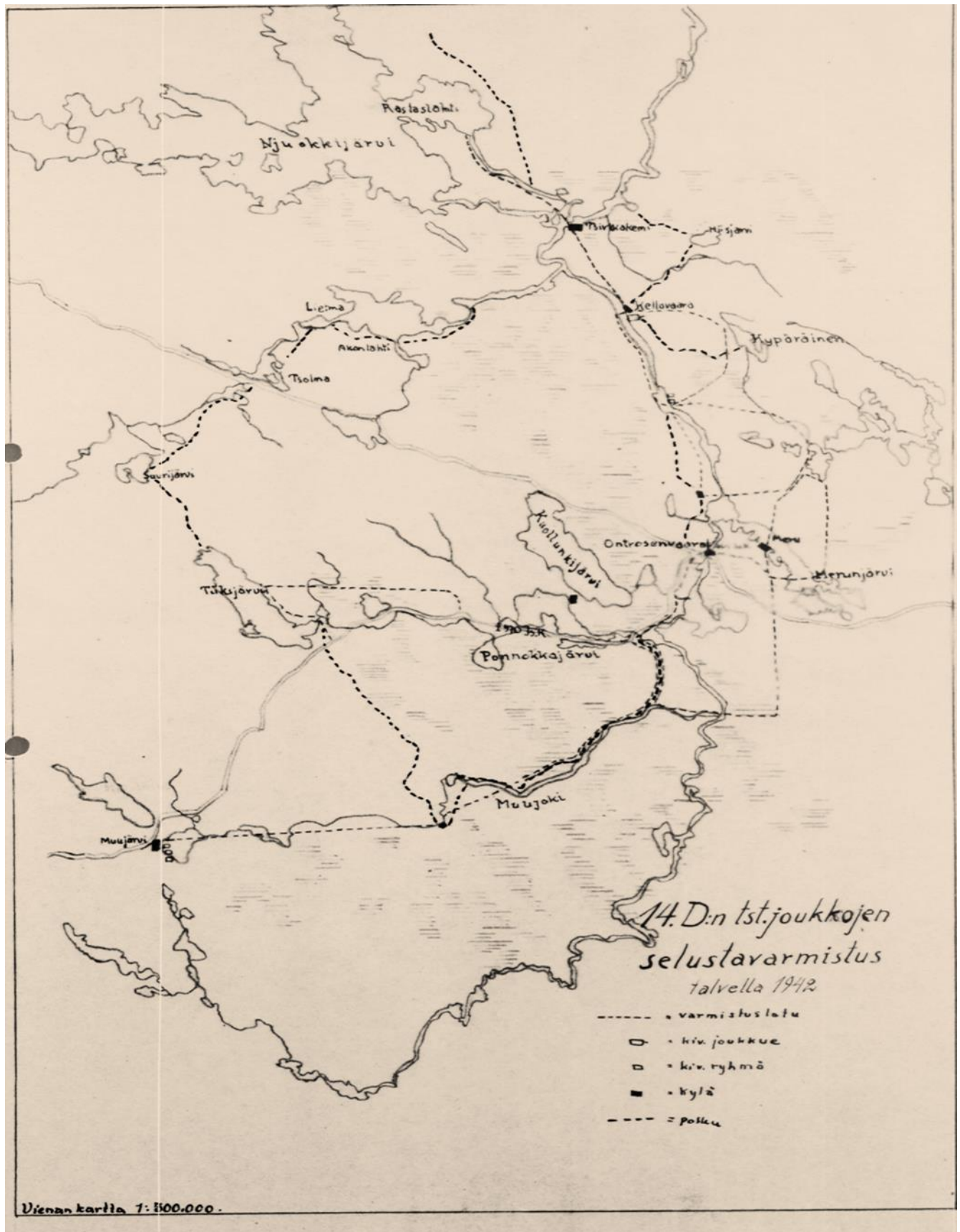
Lähde: 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, 5. Koulutus- ja kuljetusasiat, T- 1611/9, KA.

JR 10:N RYHMITYSMUUTOKSET SYYSTALVELLA 1941

Lähde: 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA.

14. DIVISIOONAN JOUKKOJEN SELUSTAVARMISTUS TALVELLA 1942.

Lähde: 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA.

JOUKKOJEN TOIMINTA TALVEN AIKANA

Lähde: <http://www.SA-kuva.fi>, Rukajärvi 15.10.1941–01.05.1942, 10.02.2014. Partio toimintaa Rukajärven seudulla 7.12.1941.

Lähde: <http://www.SA-kuva.fi>, Rukajärvi 15.10.1941–01.05.1942, 10.02.2014. Vänrikki Korhosen maineikas partio taipaleella Rukajärvellä 24.03.1942.

Lähde: <http://www.SA-kuva.fi>, Rukajärvi 15.10.1941–01.05.1942, 10.02.2014. Haavoittunutta kuljetetaan pulkalla metsässä Rukajärvellä 5.3.1942.

14. DIVISIOONAN PALELTUMATILASTOT 1941–1942

Kuukausi	Pvm	14.D	III AK	VII AK
Marraskuu	20.11.–29.11.1941	0+0+0=0	0+0+0=0	0+0+0=0
Marraskuu–Joulukuu	30.11.–09.12.1941	0+0+1=1	0+0+1=1	0+3+13=16
Joulukuu	10.12.–19.12.1941	0+0+0=0	0+2+0=2	0+0+5=5
Joulukuu	20.12.–29.12.1941	0+0+1=1	0+1+10=11	0+0+0=0
Joulukuu–Tammikuu	30.12.41–09.01.1942	0+0+0=0	1+4+19=24	0+0+0=0
Tammikuu	10.01.–19.01.1942	0+1+2=3	0+0+3=3	0+0+2=2
Tammikuu	20.01.–29.01.1942	1+13+99= 113	0+2+5=7	0+0+0=0
Tammikuu–Helmikuu	30.01.–09.02.1942	0+2+13=15	0+0+1=1	0+0+0=0
Helmikuu	10.02.–19.02.1942	0+0+0=0	0+0+0=0	0+0+0=0
Helmikuu–Maaliskuu	20.02.–01.03.1942	0+0+1=1	0+0+0=0	0+0+0=0
Maaliskuu	02.03.–11.3.1942	0+0+0=0	0+0+0=0	0+0+0=0
Maaliskuu	12.03.–21.3.1942	0+0+2=2	0+0+0=0	0+1+9=10
Maaliskuu	22.03.–31.03.1942	0+0+3=3	0+1+2=3	0+0+0=0
Huhtikuu	01.04.–10.04.1942	0+0+0=0	0+0+1=1	0+0+0=0
Huhtikuu	11.04.–20.04.1942	0+0+0=0	0+0+0=0	0+0+0=0
Talvi 1941–1942	20.11.1941–20.04.1942	1+16+122=139	1+8+42=51	0+4+29=33

Lähde: Päämaja 1941–1943, sotapäiväkirjan liitteet no:201–400, 401–600, 20879, 20880, T- 17610, KA.

Vertailun vuoksi taulukkoon on lisätty 14. D:n pohjoispuolella toimineen III AK:n ja eteläisellä puolella toimineen VII AK:n paleltumatilastot.

TALVITAKTIIKKAA RUKAJÄRVEN SUUNNALLA

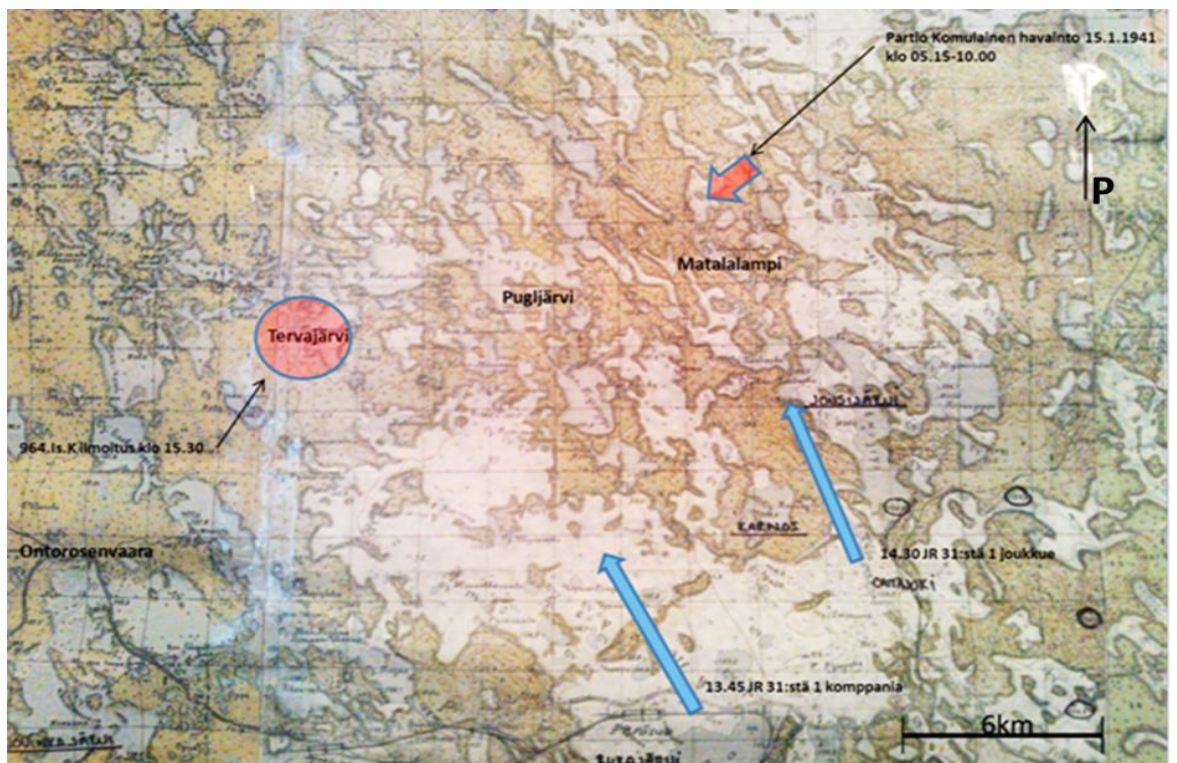

Lajamijärven taistelut 31.10.1941. Lähde: Jalkaväkirykmentti 10 esikunta, 1941–1941, 10045, T- 4806, KA.

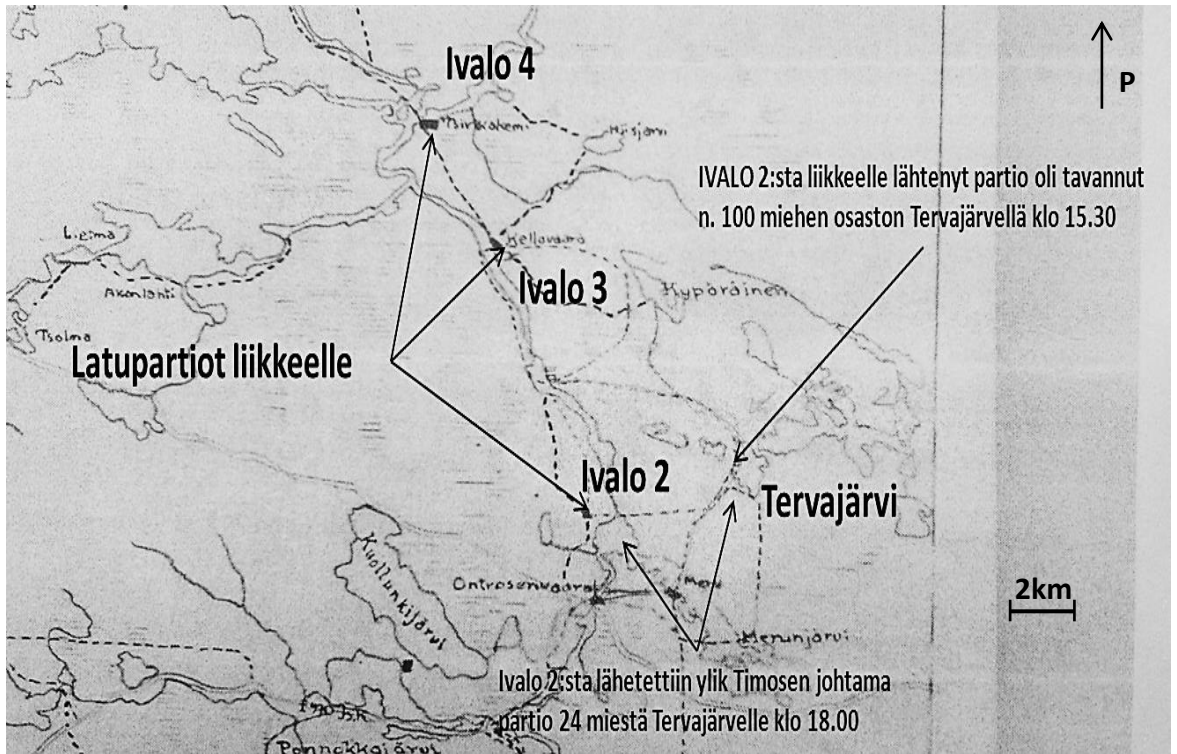
Vilkojärven taistelut 21.11–23.11. Lähde: Jalkaväkirykmentti 52, II pataljoona, 1941–1942, 12817, T- 1630–37, KA.

TALVITAKTIIKKAA RUKAJÄRVEN SUUNNALLA

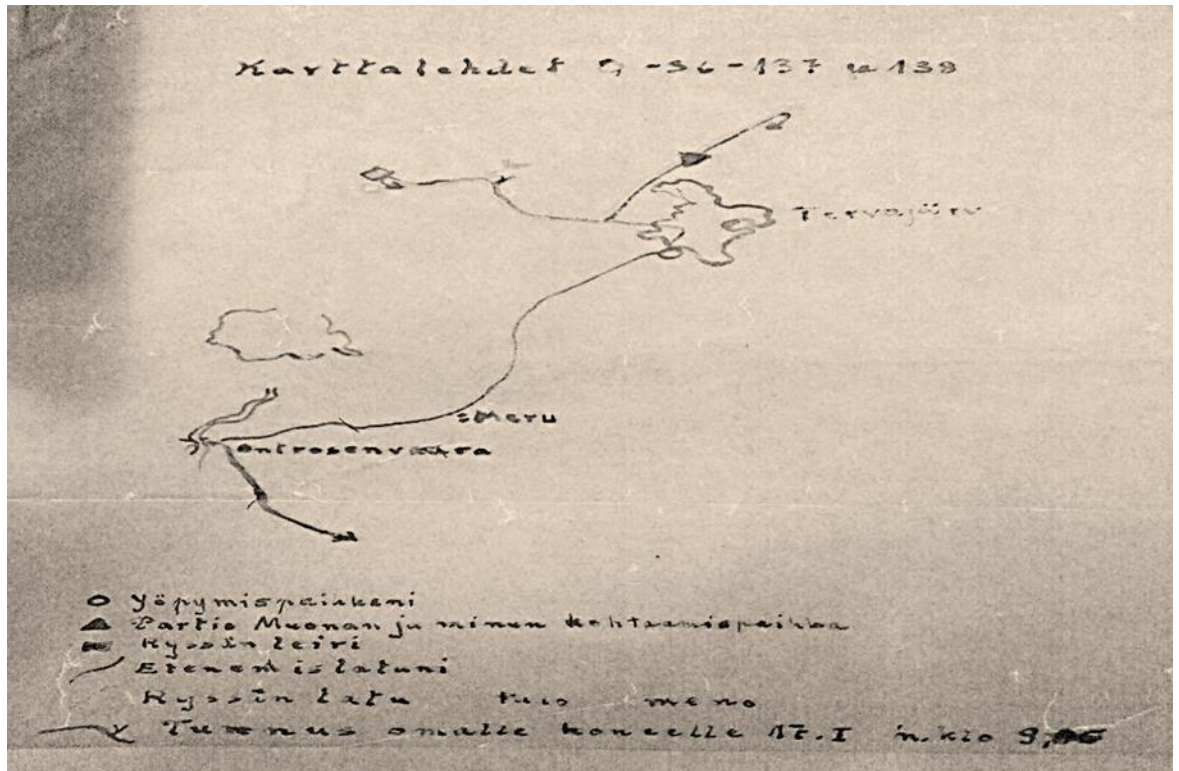

Matalalammella havaitun vihollisen hiihto-osaston takaa-ajo 15.–18.1.1942. Lähde: Jalkaväkivkmentti 52. II patalioona. 1941–1942. 12817. T- 1630–37. KA.

TALVITAKTIIKKAA RUKAJÄRVEN SUUNNALLA

964. Ilmasuojelukomppanian latupartiointi. Lähde: 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1941–1942, 6115, T- 5969, KA.

Partio Wickströmin partiomatka. Lähde: 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, 1942, 5. Koulutus- ja kuljetusasiat, T- 1611/9, KA.

TALVITAKTIIKKAA RUKAJÄRVEN SUUNNALLA

Osasto Mykkäsen etenemisreitti. Lähde: Jalkaväkirykmentti 31, I pataljoona, 1942–1942, 11367, T- 1613, KA.

Vihollisen hyökkäys kenttävartio Kummitukseen 23.2.1942. Lähde: Innola, Erkki: Ontajärvellä kummitteli, Kansa taisteli-miehet kertovat, 25. vuosikerta, N:o 2, 1981, Helsinki.

UNGJÄRVEN TAISTELUT 28.3. – 29.3.1942

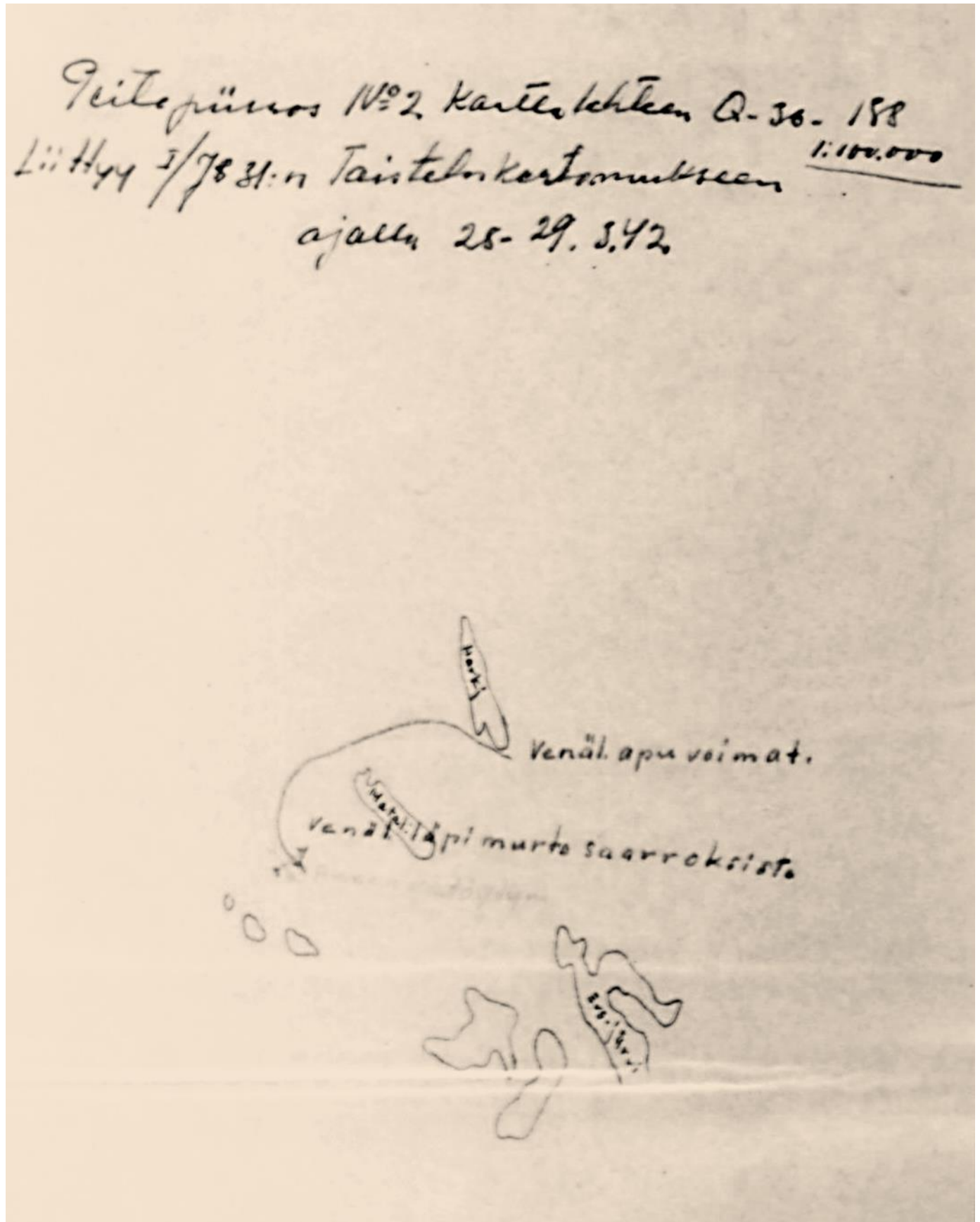
Vihollishavainto 28.3. klo 08.15. Lähde: 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA.

UNGJÄRVEN TAISTELUT 28.3. – 29.3.1942

Ryhmittäminen. Lähde: 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA.

MAJURI SEITAMON PEITEPIIRROS 28.-29.3.1942

Lähde: 14. Divisioonan esikunnan toimisto III, salaista ja yleistä kirjeistöä, 1942, T- 1611/9, KA.

HTK 2:N 3955 YKSIKÖN VIIKKO-OHJELMA 2.2.-7.2.1942

Henk.TK 2:n Esikunta.

30.1.42.

KD.N:o 591 /I/42.

7.VH.HP.

Koskee: Koulutusohjeita.

Liittyy: Määräaikaisiin.

3951/3.rpk.

esikunta	
Saapumisuutteen Jf:	
Saapunut	1 12 1942 klo
D.N:o	193 tsto III K.järj. N:o 5

Koulutusohjeet

3951:n perusyksiköille ajalla 1.2 - 14.2.1942.

Koulutus.	1. viikko.	2. viikko.
<u>Muodollinen koulutus:</u>		
Muod.koul.ryhmästä kompp.asti.(suksilla)	3 tuntia.	3 tuntia.
Muod.koul.ryhmästä kompp.asti.(jalan)	2 - " -	2 - " -
Ryhmittäminen ja ryhmittyneenä eteneminen.	8 - " -	8 - " -
<u>Taistelukoulutus ja kenttäpalvelus:</u>		
Hyökkäys varustettua asemaa vastaan.	12 - " -	12 - " -
<u>Puolustus:</u> erikoisesti asemien valinta ja nopea puolustukseen asettuminen.	4 - " -	4 - " -
<u>Kalustokoulutus:</u>		
Käsikranaattien käsittely ja heittoharjoituksia.	4 - " -	4 - " -
Aseen käsittelyä ja ampuma koulutusta.	8 - " -	8 - " -
Liikuntakasvatusta.	2 - " -	2 - " -
Yhteensä	43 tuntia.	43 tuntia.

Harjoitusten täytäntönnpanosta annan ohjeet suullisesti.

Henk.TK 2:n komentaja.

Luutnantti.

V. Haataja
(V. Haataja.)

Henk.TK 2:n adjutantti.

Luutnantti.

V. Pajunen
(V. Pajunen.)